

NOWE MIASTECZKO
MAJ 2023

STOWARZYSZENIE
WZGÓRZA
DALKOWSKIE

ul. Głogowska 10, 67-124 Nowe Miasteczko

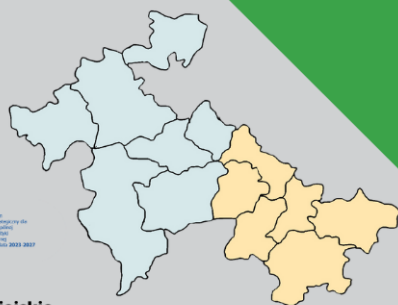
NA LATA
2023-2027

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie
Poddziałanie 19.1.: „Wsparcie przygotowawcze”
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2023-2027

Spis treści

Wstęp.....	3
Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego.....	4
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR.....	13
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR.....	20
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	28
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia.....	60
Rozdział VI Cele i wskaźniki.....	71
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.....	77
Rozdział VIII Plan działania.....	81
Rozdział IX Plan finansowy LSR.....	82
Rozdział X Monitoring i ewaluacja.....	84
Wykaz Tabel.....	88
Wykaz wykorzystanej literatury.....	89
Załączniki do LSR, sporządzone na załączonych formularzach.....	91

Wstęp

Rozwój lokalny jest ważnym elementem rozwoju społeczno – gospodarczego kraju, regionu, społeczności lokalnej. Dzięki niemu interesy indywidualne i ogólnospołeczne są realizowane z udziałem lokalnych zasobów i czynników rozwoju. Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie na podstawie partycypacyjnych metod ustaliła główne potrzeby społeczności lokalnej pozwalające na sprecyzowanie podstawowych czynników rozwoju lokalnego obszaru Wzgórz Dalkowskich na lata 2023-2027.

Główne potrzeby społeczności lokalnych będą realizowane w zgodzie z celami zrównoważonego rozwoju zgodnie z Agendą 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju - implementacja w Polsce. Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie podejmuje działania zgodnie z nową wizją rozwoju świata nakreślone w Agendzie 2030, które koncentrują się na pięciu wielkich zmianach transformacyjnych, określonych jako zasada **5P (People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership)**:

1. **Ludzie (People)** – Nie pomijanie nikogo, czyli docieranie do grup wykluczonych, tworzenie warunków i możliwości korzystania z powszechnych praw człowieka i osiągnięć gospodarczych przez wszystkich ludzi.
2. **Planeta (Planet)** – Budowanie modelu rozwoju, który będzie sprzyjał wzrostowi gospodarczemu i większemu włączeniu społecznemu oraz racjonalnie wykorzystywał zasoby środowiska naturalnego, dając efekt lepszej jakości życia oraz rozwiązywania problemu ubóstwa.
3. **Dobrobyt (Prosperity)** – Przekształcanie gospodarek sprzyjające tworzeniu miejsc pracy i zapewnieniu inkluzywnego rozwoju, przy wykorzystaniu nowych technologii i potencjału biznesu, zapewnieniu dostępu do dobrej edukacji, opieki zdrowotnej czy infrastruktury.
4. **Pokój (Peace)** – Budowanie pokoju oraz skutecznych, sprawiedliwych, otwartych i odpowiedzialnych instytucji, gwarantujących wzmocnienie roli prawa, włączenie społeczne i współdecydowanie, dostęp do sprawiedliwości, niedyskryminowanie kogokolwiek.
5. **Partnerstwo (Partnership)** – Nowe globalne partnerstwo, polegające na solidarności, współpracy, odpowiedzialności i przejrzystości podejmowanych działań przez wszystkich interesariuszy na szczeblu zarówno globalnym jak i lokalnym.

ROZDZIAŁ I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1. Nazwa LGD i forma prawna.

Nazwa LGD	STOWARZYSZENIE WZGÓRZA DALKOWSKIE
Status prawny LGD	stowarzyszenie
Data wpisu do rejestru stowarzyszeń	29.04.2015
KRS	0000555931
NIP	9252103201
REGON	361376984

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia grupy/jej członków we wdrażaniu podejścia RLKS/Leader.

LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie zarejestrowane zostało w KRS 29 kwietnia 2015r., z inicjatywy Fundacji „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich”, która to powstała w 2006 roku jako partnerstwo trójsektorowe na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Skupiała wówczas około 100 Partnerów z sektora samorządu, biznesu i organizacji pozarządowych. Zanim jednak Fundacja została Lokalną Grupą Działania, działała jako Grupa Partnerska w Sieci Polski Południowo-Zachodniej, gdzie zdobywała pierwsze doświadczenie w prowadzeniu organizacji pozarządowej oraz brała udział we wdrażaniu Pilotażowego Programu Leader + Schemat II, którego Beneficjentem była Gmina Nowe Miasteczko.

W okresie programowania 2007-2013 Fundacja „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich” wdrażała Lokalną Strategię Rozwoju przy wsparciu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz innych programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, w tym Programu Operacyjnego Kapitał Ludzi, a także Programów Rządowych jak Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Fundusz dla Organizacji Pozarządowych czy Rządowy Program Aktywności Społecznej na rzecz Osób Starszych oraz Programu Działaj Lokalnie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

Przez okres swojej działalności Fundacja pozyskała dodatkowo na wdrażanie LSR ponad 15 mln złotych, w tym 5 mln z PROW 2007-2013. Do największych sukcesów fundacji należało objęcie wsparciem 12638 osób, udzielenie wsparcia finansowego 234 podmiotom, stworzenie 65 miejsc pracy w tym 8 w ramach PROW 2007-2013, utworzenie Lokalnego Funduszu Grantowego i Stypendialnego, rozwój wolontariatu i aktywizacja środowisk wiejskich, dzięki przeszkoleniu 100 lokalnych Liderów, powołanie i prowadzenie 7 placówek edukacyjnych, w których uczyło się około 500 dzieci.

Realizacja LSR w latach 2007 – 2013 prowadzona była na terenie 12 gmin. 6 gmin na terenie woj. dolnośląskiego tj. Gaworzyce, Grębocice, Jerzmanowa, Polkowice, Żukowice i Radwanice oraz 6 gmin woj. lubuskiego tj. Nowe Miasteczko, Bytom Odrzański, Niegosławice, Szprotawa, Kożuchów i Brzeźnica.

Na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności została powołana Lokalna Grupa Działania, działająca jako stowarzyszenie posiadające osobowość prawną. Stowarzyszenie opracowało Lokalną Strategię Rozwoju i rozpoczęło realizację działań ukierunkowanych na rozwój lokalny na lata 2014 – 2020. W nowym okresie oprogramowania Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie zwiększyło swój obszar o 1 gminę Otyń położoną w woj. lubuskim.

W okresie programowania 2014-2020 LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie kontynuowało działania rozpoczęte przez Fundację „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich” w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, wdrażając Lokalną Strategię Rozwoju, ukierunkowaną w większym stopniu na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy na obszarach wiejskich.

Fundacja „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich” wniosła w nowoutworzone stowarzyszenie zarejestrowane w 2015r. swoje doświadczenie w podejściu i realizacji Programu Leader, a także zasoby ludzkie i rzeczowe. tj. zarówno doświadczonych pracowników z co najmniej 8 letnim stażem pracy w NGO oraz we wdrażaniu LSR jak i kompetentnych członków, którzy tworzyli Radę Projektową Stowarzyszenia zajmującą się oceną projektów.

Lokalną Grupę Działania w okresie 2014 – 2020 tworzyło od 45 – 61 członków zwyczajnych reprezentujących sektory: publiczny, gospodarczy, społeczny, mieszkańców. Każda z reprezentowanych grup była zainteresowana rozwojem obszaru LGD, gdyż skutkowało to polepszeniem jakości życia mieszkańców, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej.

Liczba członków SWD w poszczególnych latach

Lata	Sektor publiczny	Sektor gospodarczy	Sektor społeczny	Liczba członków ogółem
2020	13	10	38	61
2019	13	10	38	61
2018	13	10	34	57
2017	13	10	34	57
2016	13	10	34	57
2015	13	10	34	57
2014	12	11	22	45

W okresie programowania 2014-2020 Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie jako Lokalna Grupa Działania udzieliło wsparcia 42 przedsiębiorcom, w tym 30 polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa i 12 na rozwinięciu.

Zrealizowano również działania z zakresu zagospodarowania przestrzeni publicznej, przebudowy, wyposażenia centów aktywności społecznej, renowacji zabytków. Udzielono granty na 72 projekty. Zrealizowano także projekty współpracy tj. „Korzenie i Skrzydła” – powstało Centrum Edukacji na Wzgórzach Dalkowskich – pracownia ceramiczna oraz „Centrum Informacji Turystycznej”, w którym zostało utworzonych 18 miejsc noclegowych. Wszystkie działania przeprowadzono i rozliczono zgodnie z umową ramową o wartości 14 365 300,00 zł. Złożono 224 wnioski do LGD o przyznanie pomocy w ramach prowadzonych naborów: w tym, zgodnie z LSR 211, wybrane przez LGD 174. 316 podmiotom udzielono indywidualnego doradztwa.

W ramach 1.1.1 Zagospodarowanie przestrzeni publicznej, rekreacyjnej i obiektów kulturalnych oraz infrastruktury turystycznej zrealizowano działania tj. np.: rozbudowa przystani rzecznej nad Odrą w Bytomiu Odrzańskim w celu umożliwienia mieszkańcom z obszaru LGD dostępu do zmodernizowanej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej przez Gminę Bytom Odrzański, budowa wiaty rekreacyjnej przy budynku OSP w Grębolicach przez Gminę Grębocice, zagospodarowanie przestrzeni publicznej przy świetlicy wiejskiej w m. Gaiki przez Gminę Gaworzyce, utworzenie Centrum aktywności dla grup defaworyzowanych i mieszkańców wsi Sokołów poprzez przebudowę sali wiejskiej przez Gminę Koźuchów, przebudowa drogi gruntowej Mycielin-Przeclaw, etap I przez Gminę Niegostawice, przebudowa Centrum aktywności lokalnej w miejscowości Ługi przez Gminę Otyń, rozbudowa i

przebudowa świetlicy wiejskiej w Nowej Kuźni na centrum aktywności społecznej wraz z zagospodarowaniem placu zabaw przez Gminę Radwanice, budowa infrastruktury kajakowej wraz z elementami małej architektury wzdłuż rzeki Szprotawa przez Gminę Szprotawa, przebudowa budynku w Brzegu Głogowskim na Centrum Aktywności i Integracji dla grup defaworyzowanych i mieszkańców wsi przez Gminę Żukowice, Centrum Aktywności dla grup defaworyzowanych i mieszkańców gminy poprzez przebudowę świetlicy wiejskiej we Wrzesinach przez Gminę Brzeźnica, przebudowa sali gimnastycznej w Dalkowie na centrum aktywności i integracji dla grup defaworyzowanych i mieszkańców wsi przez Gminę Gaworzyce, przebudowa budynku centrum aktywności dla grup defaworyzowanych i mieszkańców wsi Sobin w gminie Polkowice wraz z wyposażeniem zaplecza kuchennego.

Natomiast w poddziałaniu 1.1.2. Zachowanie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz infrastruktury turystycznej wybrano działanie dot. utworzenia miejsca edukacji przyrodniczej w miejscowości Gostyń poprzez budowę przystani rowerowej realizowane przez Stowarzyszenie Lepsze Jutro Twórzmy Dziś. Realizacja drugiego celu szczegółowego miała wzmocnić rosnące zaangażowanie mieszkańców, a także rozwijającą się współpracę organizacji pozarządowych z samorządem oraz rozwój infrastruktury prospołecznej. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanych słabych stron jaką niewątpliwie był niski poziom aktywności i zaangażowania w sprawy lokalnej społeczności.

W ramach 1.2.1 Działania rozwijające potencjał społeczności lokalnych i organizacji, w tym działania przyrodnicze i klimatyczne zrealizowali członkowie Stowarzyszenia tj.: Stowarzyszenie Europejskie Centrum Rozwoju Lokalnego, Stowarzyszenie Babskie Wzgórza, Stowarzyszenie „Siecieborzyce-Aktywni Razem”, Stowarzyszenie Przyjaciół Nowego Miasteczka, Stowarzyszenie Radwanicki Klub Seniora OPTYMIŚCI.

W poddziałaniu 1.2.2 Partycypacja mieszkańców we wdrażaniu LSR zrealizowano działania aktywizacyjne: XII HUBERTUS w Jakubowie, HUBERTUS LEŚNA STADNINA KRZYWCZYCE, Wydarzenie kulturalno-integracyjne aktywizujące społeczność lokalną pn. I Dzień Młodzieży Gaworzyce 2018 połączony z Piknikiem Rodzinnym, XIII Edycja Bluesobrania. Natomiast w ramach 1.2.3 Zintegrowane działania promujące Wzgórza Dalkowskie zrealizowano Targ śniadaniowy – Łużyckie Smaki.

W obszarze kapitału ludzkiego i aktywizacji społecznej poprzez realizację projektów grantowych Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie zrealizowało granty tj:

1) Granty ukierunkowane na infrastrukturę:

- Grant nr 1 „Wesoła Maciejka - Utworzenie miejsca rekreacyjno-integracyjnego w Długiem”.
- Grant nr 2 „Budowa Strefy rekreacyjno-sportowej w Szprotawie”.
- Grant nr 3 „Utworzenie siłowni plenerowej w miejscowości Strogoborzyce”.
- Grant nr 4 „Utworzenie miejsca rekreacji i integracji dla grup defaworyzowanych i mieszkańców Studzieńca poprzez budowę ogólnodostępnej siłowni zewnętrznej”.
- Grant nr 5 - „Budowa siłowni zewnętrznej w m. Kłoda”
- Grant nr 6 - Budowa Wiat Integracyjnych w miejscowości Małaszowice,
- Grant nr 7 - Zagospodarowanie przestrzeni publicznej poprzez wykonanie wiaty rekreacyjnej "Łączymy pokolenia".
- Grant nr 8 - Siłownia zewnętrzna w Przylaskach,
- Grant nr 9 - „Strefa relaksu w Modłej”,
- Grant nr 10 - Plac Pupila – budowa wybiegu dla psów
- Grant nr 11 „RISE” - Interaktywne Wzgórza Dalkowskie – Edukacja i Aktywizacja
- Grant nr 12 Radwanówka – utworzenie miejsca rekreacyjno – integracyjnego w Radwanowie Wichów – Stacja Integracja,

- Grant nr 13 Adaptacja siedziby fundacji na potrzeby ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej poprzez utworzenie miejsca spotkań, rekreacji i integracji dla mieszkańców i grup defaworyzowanych,
- Grant nr 14 - Zielona strefa spotkań - zagospodarowanie parku miejskiego,
- Grant nr 14 Utworzenie placu zabaw w miejscowości Strogoborzyce,
- Grant nr 15 - ROZWÓJ MIEJSCA REKREACJI NA TERENIE SKJ CZARNA PERŁA,
- Grant nr 16 - Rozbudowa miejsca rekreacji i integracji w Studzieńcu .

2) Granty ukierunkowane na stworzenie miejsca i ścieżki:

- Grant nr 1 - Miejsce do edukacji przyrodniczej – Edukacyjna Zagroda w Mycielinie,
- Grant nr 2 „Utworzenie ścieżki edukacyjno-przyrodniczej „Arboretum różaneczników i azalii w zabytkowym parku w Dalkowie”.

3) Granty ukierunkowane na zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez renowację zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim

- Grant nr 1 - Zabytkowa ambona - korona ziemi lubuskiej,
- Grant nr 2 - Zamek Jędrzychów pobudowany przed 1300r. - prace ratunkowe i konserwatorskie, zabezpieczenie i utwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna dzwonnicy.

4) Granty wydarzenia na Wzgórzach Dalkowskich (imprezy kulturalne)

- Zadanie nr 1 - Już 50 lat watra opowiada bukowińską historię. Celem operacji była prezentacja dziedzictwa kulturowego górali bukowińskich, zachowanie kultury i tradycji przodków w tym rozwój kultury ziemi lubuskiej.
- Zadanie nr 2 - „Uwolnić ducha Dalkowskich Wzgórz”. Celem było poznanie walorów przyrodniczych, kulturalnych Wzgórz Dalkowskich oraz ich historii.
- Zadanie nr 3 – Koncert Jakubowo na ludowo. Celem operacji była promocja rozmaitych form związanych z kreatywnym i zorganizowanym spędzaniem czasu wolnego, wspieranie przekonania o słuszności angażowania się w działalność społeczną, kultywowanie tradycji.
- Zadanie nr 4 – Spacer po historii. Integracja międzypokoleniowa, kultywowanie tradycji regionu
- Zadanie nr 5 – Festiwal zdrowia – „Blżej natury – poczuj klimat Wzgórz Dalkowskich”. Wydarzenie aktywizujące społeczność lokalną Wzgórz Dalkowskich w zakresie aktywności ruchowej i sportowej, w miejscowości Dalków, położonej w Gminie Gaworzyce w samym sercu Wzgórz Dalkowskich.
- Zadanie nr 6 – Zorganizowano Dzień Aktywności Rodziny na terenie stajni „Wesoła Maciejka” w miejscowości Długie.
- Zadanie nr 7 – Festiwal pierogów dla mieszkańców Borowa Wielkiego jak i okolicznych miejscowości,
- Zadanie nr 8 - „MIĘDZY WICHOWEM A DALKOWEM” REKREACJA – KULTURA – HISTORIA: QUESTING 2022,
- Zadanie nr 9 - ZLOT KÓŁ GOSPODYŃ WIEJSKICH – „ŁĄCZĄ NAS WZGÓRZA”,
- Zadanie nr 10 - Festyn z okazji 800 - lecia wsi Kłobuczyn,
- Zadanie nr 11 - Razem raźniej - Aktywni w Rodzinie,
- Zadanie nr 12 - NA STRAŻY PAMIĘCI - 800 LAT WSI CLOBUSCO 1222 – KŁOBUCZYN 2022,
- Zadanie nr 13 - Z kopyta – integracja na wesoło,
- Zadanie nr 14 - Integracja z KGW Zimna Brzeźnica

Trzeci cel szczegółowy stanowił bezpośrednią odpowiedź na problemy lokalnego rynku pracy, stan przedsiębiorczości w regionie. **Wśród przykładów podejmowanej działalności gospodarczej** znajdują nowo powstałe firmy, w których przeznaczono środki na: utworzenie stolarni zajmującej się

kompleksową produkcją mebli, ogrodnictwa, usługi spawalnictwa, fotografii studyjnej i okolicznościowej oraz wideofilmowania, usługi kurierskie poprzez wprowadzenie innowacyjnej usługi oraz adaptację pomieszczeń biurowych, sklepu wielobranżowego Smaki Regionu wraz z punktem informacyjnym w miejscowości Książ Śląski, przetwórnii owocowo-warzywniej, gabinetu masażu i odnowy biologicznej w miejscowości Dzikowice, uruchomienie działalności gospodarczej polegającej na skupie i wstępnej obróbce zużytych wiązek kablowych, utworzenie Centrum EkoKULTURY na terenie Wzgórz Dalkowskich przyczyniające się do promocji i stwarzania miejsc pracy, świadczenie usług w zakresie akustyki oraz redukcji hałasu.

W ramach wsparcia rozwoju działających podmiotów gospodarczych nastąpił rozwój firmy m.in: MAXIMUSS poprzez utworzenie nowej siedziby i zaoferowanie kompleksowych usług dla firm transportowych, Zespół Pałacowo - Parkowy im. Jana Witkowskiego wprowadzenie innowacyjnej usługi hotelarskiej, restauracyjnej i wellness – SPA, KRIDOS w zakresie rozbudowy budynku firmy na cele rozszerzenia produkcji i utworzenia salonu sprzedaży, ELUXO sp. z o.o. w zakresie wprowadzenia na rynek innowacyjnego sposobu dystrybucji swoich towarów poprzez kreator internetowy, FAMAX SC poprzez dywersyfikację oferty produktowej, Niepubliczny Stomatologiczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Duo-Dent" poprzez wprowadzenie innowacyjnych oraz znacząco ulepszonych usług oraz dywersyfikację działalności.

LGD stara się rozpoznawać i reagować na potrzeby lokalnej wspólnoty, skupia się na optymalnym wykorzystaniu lokalnego potencjału i zasobów. Stara się organizować współpracę, działać partnersko, zachęcać do realizacji zadań, które zmierzają do wspólnych uzgodnionych celów. Poprzez partycypacyjny charakter formułowania lokalnej strategii rozwoju Stowarzyszenie Wzgórze Dalkowskie dociera do szerokiego grona odbiorców, szczególnie zważając na potrzeby grup mieszkańców, którzy mają różne potrzeby, bariery i trudności. Stowarzyszenie rozwija relacje partnerskie, uczestniczy w życiu społecznym, pragnie też wykorzystywać nowe technologie, doskonalić kompetencje cyfrowe. Pomagamy mieszkańcom współdecydować o kierunkach rozwoju obszaru i wspólnie dbać o jakość życia. Inicjatywy na rzecz dzieci i młodzieży, które pragniemy rozwijać, pozwalają młodemu pokoleniu odkrywać swoje pasje i doświadczać współdziałania w grupie. Pragniemy kontynuować i wzbogacać pracę z młodzieżą, stwarzając warunki do wzrastania w wielokulturowym środowisku i wykorzystywania nowoczesnych technologii w zgodzie z naturą.

Efektami realizowanych działań są: wzrost zainteresowania mieszkańców woj. dolnośląskiego i lubuskiego ofertą obszaru (czego wynikiem jest wzrost liczby miejsc noclegowych i wzrost nowych miejsc pracy w związku z zakładaniem nowych przedsiębiorstw oraz rozwijaniu istniejących co pozwoliło zmniejszyć stopę bezrobocia na terenie LGD oraz podnieść jakość życia mieszkańców, a także zachowanie dbałości o element innowacyjny w realizowanych przedsięwzięciach. Znaczący wzrost liczby lokalnej infrastruktury społecznej, sportowej i rekreacyjnej, integracja gmin i mieszkańców obszaru wokół wspólnych celów, a także doświadczenia i działalność LGD stanowiąca dobry przykład i wzór do naśladowania przez inne podmioty i organizacje z obszaru.

Zbudowany w ten sposób potencjał wykorzystywany będzie do dalszego rozwoju oferty turystycznej obszaru, produktu lokalnego oraz aktywizowania różnych grup społecznych, podnoszenia kompetencji organizacji pozarządowych oraz aktywizacji i integracji społeczności lokalnej.

LGD posiada zaplecze biurowe oraz sprzętowe, które pozwala na szybkie rozpoczęcie procesu wdrażania nowej LSR, bez konieczności organizowania biura od podstaw. Pozwoli to na maksymalne przyspieszenie prac związanych z wdrażaniem LSR, a tym samym zapewnienie ciągłości dostępu do wsparcia dla podmiotów działających na terenie Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórze Dalkowskie.

Znaczącym atutem naszego LGD jest posiadanie wykwalifikowanych pracowników, którzy od 2009 roku nieprzerwanie pracują w biurze LGD. Pracownicy posiadają nie tylko niezbędną wiedzę teoretyczną, ale także praktyczną pozwalającą sprawnie działać w celu realizacji założeń LSR-u. Systematyczne podnoszenie kwalifikacji, udział w szkoleniach powoduje, iż praca biura LGD przebiega sprawnie, a obsługa Beneficjentów jest profesjonalna. Potwierdzeniem tego jest fakt przejścia przez LGD wielu kontroli przeprowadzonych w latach 2009-2014 oraz 2014-2020 przez pracowników Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. Kontrole obejmowały różne czasookresy, różne etapy realizacji zadań oraz różne zakresy badanej dokumentacji, jednakże żadna z przeprowadzonych kontroli nie wykryła żadnych poważnych błędów czy uchybień.

Ogromnym wsparciem, a jednocześnie elementem bardzo usprawniającym proces wdrożenia, kontakty z beneficjentami na terenie gmin LGD, prowadzenie polityki informacyjno-promocyjnej, a także aktywizacji jest stała, sprawna współpraca z koordynatorami gminnymi LGD. W każdej gminie wyznaczona jest osoba odpowiedzialna za kontakty i współpracę z biurem LGD, ale także ze swoimi odpowiednikami w każdej z gmin leżących na terenie objętym wdrażaniem LSR. Z obserwacji ostatnich 17 lat można jednoznacznie stwierdzić, iż jest to doskonałe rozwiązanie, które nie tylko przyczyniło się do stworzenia trwałego, sprawnego kanału przepływu informacji na linii LGD – GMINY, ale także pomiędzy gminami członkowskimi.

Praca biura nadzorowana jest przez Zarząd na podstawie odrębnego Regulaminu Pracy Biura Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie. Podstawowy skład biura stanowi kadra posiadająca wykształcenie wyższe lub średnie.

Skład biura w przyszłości może zostać poszerzony o innych pracowników zgodnie z decyzją Zarządu. Wszyscy pracownicy biura mają doświadczenie i wiedzę niezbędną do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym oraz doświadczenie niezbędne do zarządzania LGD. Duża część członków LGD posiada doświadczenie w zakresie realizacji operacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Były to operacje o charakterze inwestycyjnym, aktywizacyjnym, edukacyjnym, kulturowym, promocyjnym i rozwoju przedsiębiorczości.

3. Ogólny opis struktury LGD.

Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie zrzesza członków zwyczajnych dopuszczając rozszerzenie lub zmianę składu LGD, zgodnie ze Statutem Stowarzyszenia Członkowie Stowarzyszenia. Członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia może być osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka samorządu terytorialnego z wyłączeniem województw.

LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie jest partnerstwem trójsektorowym. W skład LGD wchodzi przedstawiciele trzech grup interesu: publicznego, społecznego i gospodarczego. LGD jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie liczy na dzień 5 czerwca 2023r. (Walne Zgromadzenie Członków) 71 członków. Ogólne dane wskazują, że ilość członków w poszczególnych sektorach wygląda następująco:

Sektor	Liczba członków	Udział procentowy [%]
Publiczny	13	18,31
Społeczny	43	60,56
Gospodarczy	15	21,13
RAZEM:	71	100,00

Udział poszczególnych sektorów w LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie.

Źródło: opracowanie własne.

Członkami LGD Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie są przedstawiciele instytucji publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. Spośród członków Stowarzyszenia przedstawiciele każdego sektora działają na rzecz wsparcia rozwoju obszaru LGD i rozwoju turystyki. Zasady i sposób rozszerzania składu Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie są zawarte w Statucie Stowarzyszenia w § 12 pkt. 7 oraz § 16, zgodnie z którymi nabywanie i utrata członkostwa następuje w drodze uchwały Zarządu.

Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie skupia 71 członków. LGD jako stowarzyszenie tworzy przestrzeń dialogu i zaangażowania środowisk publicznych, gospodarczych i społecznych, wśród których: 13 członków to przedstawiciele sektora publicznego, 43 sektora gospodarczego, 15 sektora społecznego. Członkowie Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie mają kwalifikacje i doświadczenie w zakresie prawa cywilnego i administracyjnego, ekonomii, ochrony środowiska, zarządzania zasobami ludzkimi, kulturoznawstwa, animacji kultury, rolnictwa. Struktura organów LGD zapewnia reprezentację różnych grup interesów, co sprzyja dbałości o zrównoważony rozwój obszaru. Wśród członków LGD są kobiety i mężczyźni, osoby 60+, seniorzy, przedsiębiorcy i rolnicy, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz mieszkańcy. Dostęp do udziału w partnerstwie zawsze był i pozostaje otwarty.

Władzami Stowarzyszenia są: Walne Zgromadzenie Członków (71 osób), Zarząd (4 osoby), Komisja Rewizyjna (3 osoby), Rada Projektowa (13 osób):

1. Walne Zgromadzenie Członków Stowarzyszenia.

71 członków zwyczajnych o tych samych prawach i obowiązkach reprezentujący grupy interesu publicznego: - 13 członków (18,31%), gospodarczego - 15 członków (21,13%), społecznego - 43 członków (60,56 %).

2. Zarząd Stowarzyszenia

4 osobowy organ wykonawczy, wybrany przez Walne Zgromadzenie Członków:

- Prezes Zarządu
- Wiceprezes Zarządu
- 2 Członków Zarządu

3. Komisja Rewizyjna

3 osobowy organ kontrolny nadzoru, wybierany przez Walne Zgromadzenie Członków:

- Przewodniczący
- 2 Członków

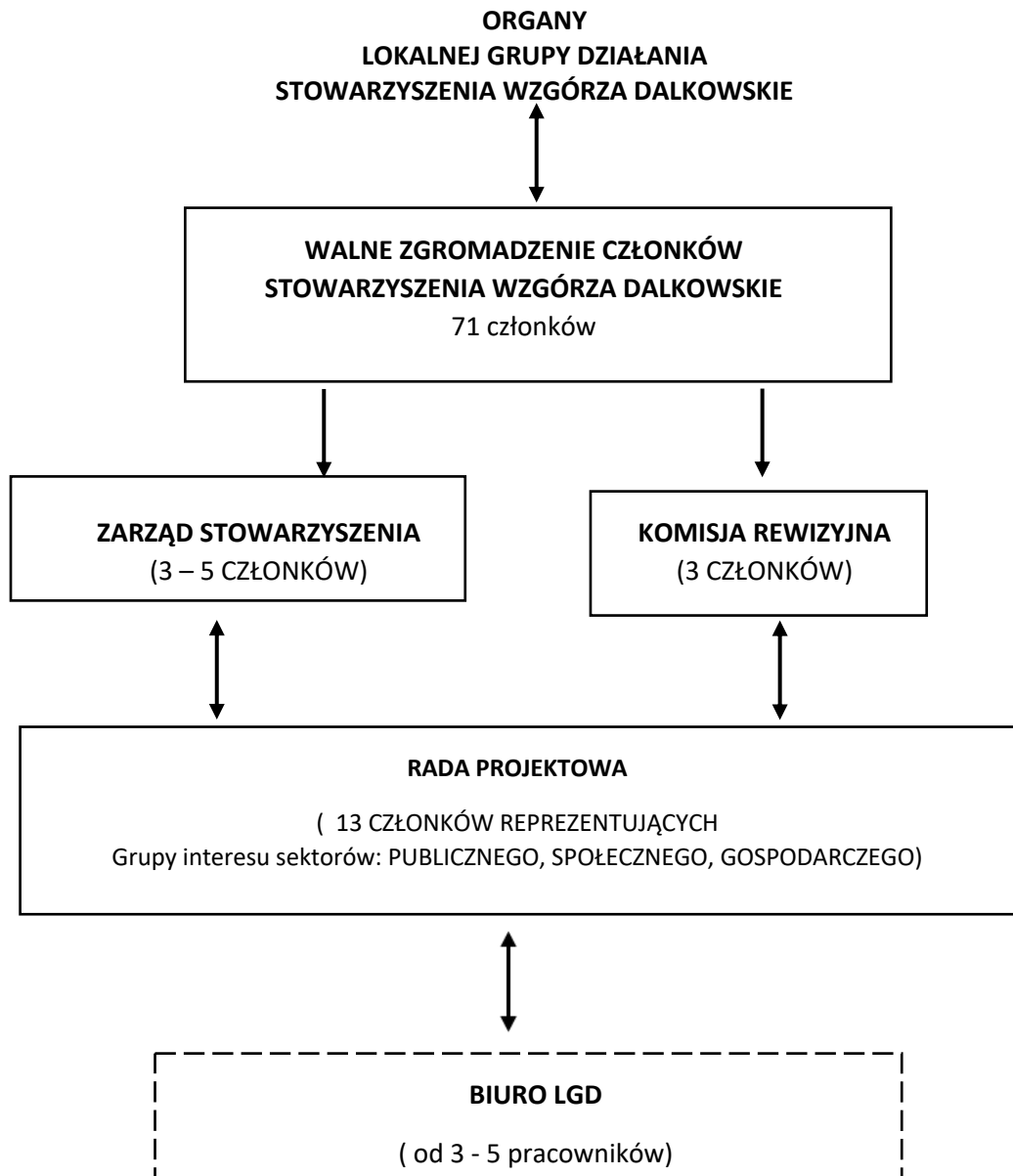
4. Rada Projektowa

13 osobowy organ decyzyjny do kompetencji którego należy: ustalanie kwot wsparcia oraz wybór projektów realizowanych w ramach LSR, wybierana przez Walne Zgromadzenie Członków:

- Przewodniczący
- Wiceprzewodniczący
- 11 Członków

5. Biuro Stowarzyszenia

Jednostka organizacyjna: zarządzanie projektami, administracja, księgowość i finanse, doradztwo dla mieszkańców.

4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego, w którym żadna pojedyncza grupa interesu, nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Organem decyzyjnym do wyboru operacji Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie jest rada. Liczba członków Rady zgodnie ze statutem nie może być mniejsza 13 osób. **Rada liczy co najmniej 13 osób**, które są wybierane spośród członków Walnego Zgromadzenia Członków Stowarzyszenia na kadencję trwającą 4 lata. Członkowie rady nie mogą być członkami innych organów LGD – reguluje to statut stowarzyszenia.

Żaden członek Rady nie łączy swej funkcji z funkcją w zarządzie lub komisji rewizyjnej - zgodnie z postanowieniami statutu LGD, nie jest również pracownikiem LGD. Procentowy udział przedstawicieli poszczególnych grup interesu jest zgodny z warunkami dostępu.

Członkami Rady są przedstawiciele reprezentujący interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Skład organu decyzyjnego gwarantuje bezstronność w podejmowaniu decyzji oraz umożliwia szybką weryfikację prowadzonego rejestru interesów w celu zapobiegania, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała procesu podejmowania decyzji o wyborze wniosku do dofinansowania.

Do wyłącznej kompetencji rady należy wybór operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia dla beneficjentów ubiegających się o dofinansowanie na realizację operacji zawartej w lokalnej strategii rozwoju.

Rada ma w swoim składzie reprezentantów wszystkich grup interesów – sektor publiczny stanowi do 46%, sektor gospodarczy – do 15%, sektor społeczny – do 39%, przy czym ponad 54% członków stowarzyszenia to kobiety. W składzie organu decyzyjnego są przedsiębiorcy, kobiety, osoba powyżej 55 roku życia, osoba ze znajomością języka obcego, osoby mające doświadczenie w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu grup wymagających wsparcia, a także osoby mające doświadczenie zawodowe oraz udokumentowaną wiedzę z zakresu działań sprzyjających ochronie środowiska i przygotowaniu do zmian klimatu czy przedsiębiorczości.

Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie prowadzi rejestr interesów członków Rady, aby zapewnić wybór operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu i unikania konfliktu interesów. Rejestr aktualizowany będzie przed każdym posiedzeniem Rady, aby umożliwić identyfikację charakteru powiązań członków organu decyzyjnego z wnioskodawcami/poszczególnymi projektami.

5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym bez powielania informacji zawartych w statucie i innych dokumentach wewnętrznych oraz mechanizmy w zakresie zarządzania pokazujące zdolność lokalnej grupy działania do realizacji strategii.

Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie **wspiera kompetencje służące partycypacji na etapie planowania**, decydowania, realizacji i ewaluacji, w szczególności poprzez realizację szkoleń, wyjazdów studyjnych, udzielanie porad i wsparcie motywacyjne. LGD organizuje partycypację na każdym etapie istotnym dla planowania, decydowania, realizacji i ewaluacji, wykorzystywanie technologii nie ogranicza partycypacji (nie jest jedyną opcją uczestnictwa we współdecydowaniu).

Kontrola społeczna polega na tym, że każdy ma możliwość zapoznania się z planowanymi i realizowanymi przedsięwzięciami lub zadaniami i może się wypowiedzieć w tej sprawie.

LGD prowadzi badania społeczne: **badania satysfakcji wnioskodawców** dotyczące jakości pomocy świadczonej przez LGD (doradztwa) oraz corocznie badanie wykorzystujące wywiad indywidualny dotyczący oceny trafności i przydatności oraz doboru sposobu prezentowania informacji oraz zainteresowania uczestnictwem w działaniach Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie. LGD każdego roku przeprowadza ewaluacyjny warsztat refleksyjny, na którym przedstawia informacje o efektach działań i zrealizowanych wskaźnikach. W ramach warsztatu przeprowadzane jest ewaluacyjne badanie ankietowe pozwalające na określenie efektywności wdrażania LSR. Opracowywane wyniki ankiet zamieszczane są w sprawozdaniu, które jest sporządzane po warsztacie ewaluacyjnym. Wyniki badania za rok 2020 wskazują, że realizacja rzeczowa i finansowa LSR przebiegła bardzo dobrze. Funkcjonowanie biura, skuteczność działań, realizacja zaplanowanych zadań także oceniona została bardzo wysoko. Projekty wybierane w ramach poszczególnych naborów przyczyniają się do osiągnięcia celów określonych w LSR 2014-2020, zarówno w tematyce przedsiębiorczości, jak i aktywności społeczności lokalnej, odpowiadają na potrzeby mieszkańców. Podczas ewaluacji uczestnicy formułują rekomendacje na kolejny rok działania. Wszystkie zebrane informacje wykorzystywane są w ewaluacji wewnętrznej LGD, prowadzonej regularnie co 12 miesięcy.

Podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie zapewnia oddzielenie funkcji decyzyjnej (Rada, Walne Zgromadzenie Członków) od zarządczej (Zarząd Stowarzyszenia). Najważniejsze z punktu widzenia Stowarzyszenia decyzje tj. wybór operacji oraz ustalania kwot wsparcia należą do wyłącznej kompetencji Rady, a inne istotne decyzje jak: uchwalenie głównych kierunków i programu działania Stowarzyszenia, uchwalenie LSR, wybór i odwoływanie członków Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Rady Projektowej oraz inne kompetencje zgodnie ze Statutem należą do Walnego Zgromadzenia Członków. Natomiast do kompetencji Zarządu należą funkcje organizacyjne i zarządcze Stowarzyszenia. Z kolei organem kontroli jest Komisja Rewizyjna. Każdy z wymienionych organów posiada swój Regulamin dokładnie opisujący zasady i procedury funkcjonowania.

6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które będą w nich zawarte.

Statut - uchwalany jest przez Walne Zgromadzenie Członków, który określa nazwę, siedzibę i teren działania, cele i sposoby ich realizacji, informacje o członkach stowarzyszenia (m.in. sposób nabycia, przyczyny utraty członkostwa, prawa i obowiązki członka), informacje o władzach (m.in. rodzaje, sposób ich wyboru, kompetencje, tryb pracy), sposób podejmowania decyzji, czyli warunki ważności uchwał, źródła majątku, czyli informacje o tym, skąd stowarzyszenie będzie miało pieniądze na działalność (sposób uzyskiwania środków i płacenia składek członkowskich), sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, zasady wprowadzania zmian w statucie, sposób rozwiązania się stowarzyszenia.

Członkowie Stowarzyszenia biorą udział w realizacji celów i zadań Stowarzyszenia, mogą zgłaszać wnioski i postulaty dotyczące funkcjonowania Lokalnej grupy Działania w tym wdrażania LSR oraz pogłębiania partnerstwa między członkami LGD, na zasadach określonych w regulaminie uchwalonym przez Zarząd. Członkowie uczestniczą wraz innymi członkami Stowarzyszenia w panelach dyskusyjnych oraz forach internetowych dotyczących funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR udostępnionych w tym celu przez Zarząd. **Każdy z członków Stowarzyszenia może zgłaszać swoje wnioski i postulaty** do organów Stowarzyszenia i przedkładać projekty określonych działań zbieżnych z zadaniami i celami Stowarzyszenia.

Regulamin Walnego Zgromadzenia Członków uchwalany jest przez Walne Zgromadzenie Członków, który określa organizację, zasady oraz tryb pracy. Zmiany Regulaminu dokonuje Walne Zgromadzenie Członków na wniosek Zarządu lub grupy 5 członków Stowarzyszenia.

Regulamin Pracy Zarządu uchwalany przez Walne Zgromadzenie Członków, który określa organizację wewnętrzną, zasady oraz tryb pracy Zarządu. Zmiany w Regulaminie dokonywane są przez Walne Zgromadzenie Członków na podstawie wniosku składanego przez Zarząd.

Regulamin Komisji Rewizyjnej uchwalany przez Walne Zgromadzenie Członków, który określa organizację wewnętrzną, zasady oraz tryb pracy Komisji Rewizyjnej. Zmiany Regulaminu dokonuje Walne Zgromadzenie Członków na podstawie wniosku składanego przez Zarząd Stowarzyszenia.

Regulamin Rady Projektowej uchwalany jest przez Walne Zgromadzenie Członków, który określa organizację wewnętrzną, zasady oraz tryb pracy Rady Projektowej oraz prowadzenie rejestru korzyści członków Rady Projektowej. Aktualizacja Regulaminu dokonywana jest przez Walne Zgromadzenie Członków na podstawie wniosków składanych przez Przewodniczącego Rady Projektowej za pośrednictwem Zarządu.

Regulamin Biura uchwalany przez Zarząd Stowarzyszenia, w którym określone są zasady funkcjonowania biura, ramowy zakres działania i organizacji Biura, uprawnienia Dyrektora Biura, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji Stowarzyszenia uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników Biura doradztwa. Zmiany w Regulaminie Biura dokonywane są przez Zarząd Stowarzyszenia na podstawie wniosków zgłaszanych przez Dyrektora Biura lub członków Zarządu.

ROZDZIAŁ II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

1. Zwięzły opis obszaru według stanu na dzień 31 grudnia 2020 r.

Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie obejmuje swoim działaniem 13 gmin, które tworzą zwarty geograficznie obszar i leżą w bezpośrednim sąsiedztwie.

Obszar LGD graniczy od północy: z gminą Nowogród Bobrzański, wiejską Nowa Sól, Zabór (powiat zielonogórski), Siedlisko (powiat nowosolski), z gminą Kotla, wiejską Głogów, Pęcław (powiat głogowski); od zachodu: z gminą Rudna i wiejską Lubin (powiat lubiński); od południa: z gminą Chocianów, Przemków

(powiat polkowicki), z gminą Gromadka, wiejską Bolesławiec (powiat Bolesławiecki); od zachodu: z gminą Małomice, wiejską Żagań (powiat żagański). Sąsiadujące Lokalne Grupy Działania to: od północy – LGD „Kraina Lasów i Jezior”, LGD „Partnerstwo Doliny Środkowej Odry”, od południa – LGD „Wrzosowa Kraina”, od zachodu – LGD „Bory Dolnośląskie.

Powierzchnia obszaru wynosi 1448 km². Teren ten zamieszkuje **88 484** mieszkańców [2020, GUS], z czego 59.784 (68 % mieszkańców obszaru) to mieszkańcy wsi.

Tabela 1. Obszar działania LGD z podziałem na gminy. Źródło: dane GUS, BDL stan na 31.12.2020 r.

Gminy	Rodzaj gminy	KOD TERYTORIALNY	Powierzchnia i ludność					
			Powierzchnia [km ²]	Ludność				EFSI
				Ogółem	Miasto	Obszar wiejski	Na km ²	
Grębocice	wiejska	0216032	121	5280	0	5280	43,4	EFROW
Gaworzyce	wiejska	0216022	77	3815	0	3815	49,7	EFROW
Radwanice	wiejska	0216062	84	4853	0	4853	57,6	EFROW
Jerzmanowa	wiejska	0203032	63	5439	0	5439	85,9	EFROW
Żukowice	wiejska	0203062	68	3438	0	3438	50,4	EFROW
Niegostawice	wiejska	0810062	136	4292	0	4292	31,5	EFROW/EFS+
Brzeźnica	wiejska	0810032	122	3573	0	3573	29,2	EFROW/EFS+
Polkowice	obszar wiejski w Gminie miejsko – wiejskiej	0216045	144	5197	0	5197	36,1	EFROW
Bytom Odrzański	miejsko-wiejska	0804023	52	5168	4062	1106	98,7	EFROW/EFS+
Nowe Miasteczko	miejsko-wiejska	0804063	77	5162	2706	2456	98,7	EFROW/EFS+
Koźuchów	miejsko-wiejska	0804043	179	15541	9161	6380	86,7	EFROW/EFS+
Otyń	miejsko – wiejska	0804073	92	6955	1656	5299	75,9*	EFROW/EFS+
Szprotawa	miejsko – wiejska	0810073	233	19771	11115	8656	85	EFROW/EFS+
SUMA			1448	88484	28700	59784		

* Gmina Otyń na dzień 31.12.2020r. była po zmianie jednostki terytorialnej z gminy wiejskiej zmieniała status na Gminę miejsko – wiejską.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, Stan na dzień: 31.12.2020

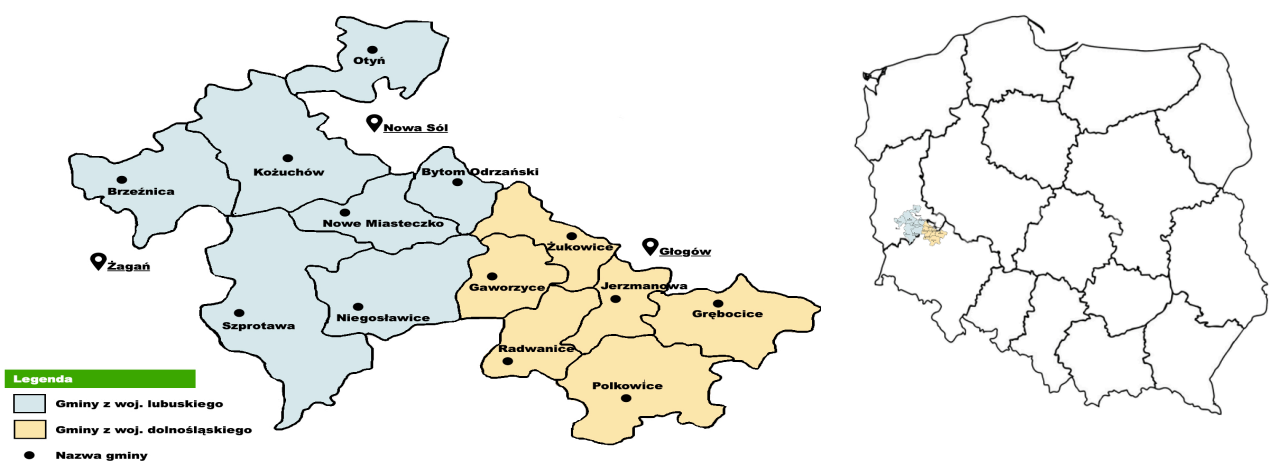
2. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

Obszar objętym LSR, ma jasno określone granice geograficzne, które są przedstawione na zamieszczonym niżej rys. nr 1. Mapa z podziałem administracyjnym Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie. Każda z gmin wchodząca w skład obszaru LGD graniczy z przynajmniej jedną z gmin i stanowi bezpośrednie sąsiedztwo, natomiast wszystkie gminy z obszaru pozostają ze sobą w dalszym sąsiedztwie za sprawą bezpośredniego sąsiedztwa pozostałych gmin.

Obszar Lokalnej Grupy Działania – Wzgórza Dalkowskie obejmuje 13 gmin, w tym 6 gmin położonych jest na terenie np. dolnośląskiego, a mianowicie Gminy: Gaworzyce, Grębocice, Jerzmanowa, Radwanice, Żukowice i Polkowice oraz 7 gmin położonych na terenie np. lubuskiego tj. Gminy: Bytom Odrzański, Nowe Miasteczko, Kożuchów, Niegosławice, Brzeźnica, Szprotawa, Otyń.

Zgodnie z podziałem administracyjnym, gminy Gaworzyce, Grębocice, Radwanice i Polkowice należą do powiatu polkowickiego natomiast gminy Żukowice i Jerzmanowa położone są na terenie powiatu głogowskiego. Z kolei z np. lubuskiego gminy Bytom Odrzański, Nowe Miasteczko, Kożuchów i Otyń należą do powiatu nowosolskiego a gminy Niegosławice, Brzeźnica i Szprotawa położone są na terenie powiatu żagańskiego.

Powierzchnia całkowita obszaru LGD „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich” wynosi 1448 km². Największymi gminami pod względem powierzchni są Szprotawa – 234 km² oraz Kożuchów – 179 km², najmniejszą zaś Bytom Odrzański – 52 km².

03. Wyjaśnienie, dlaczego dany obszar jest odpowiedni dla strategii, np. poprzez zaprezentowanie wyróżniających go cech i czynników, które czynią go społecznie, gospodarczo lub środowiskowo spójnym.

Obszar Wzgórz Dalkowskich jest położony na terenie styku 2 województw: lubuskiego i dolnośląskiego, ale gminy objęte LSR tworzą zwarty geograficznie obszar. Gminy graniczą ze sobą i pozostają w bezpośrednim sąsiedztwie. Obszar Wzgórz Dalkowskich cechuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, historycznym i przyrodniczym. Wzgórza Dalkowskie mają bogatą historię, o czym świadczą dobra kultury materialnej (kościoty, pomniki, lapidaria), pałace, parki przypałacowe, zamki, co wiąże się z dużym poczuciem przynależności, tym samym wspólnymi potrzebami i oczekiwaniami społeczności lokalnej. Określamy, że obszar LGD Wzgórza Dalkowskie charakteryzuje się wysokim stopniem jego spójności.

Obszar Wzgórz Dalkowskich to spójnie społecznie i funkcjonalnie terytorium, które charakteryzuje się wspólnymi tradycjami, lokalną tożsamością, poczuciem przynależności, tym samym wspólnymi potrzebami i oczekiwaniami.

Wzgórz Dalkowskie to pas polodowcowych wzniesień, położony w południowo-zachodniej części Polski (północno-środkowa część Wału Trzebnickiego), w województwie dolnośląskim i lubuskim (Od Chobieni do Nowogrodu Bobrzańskiego). **W centralnej części Wzgórz znajduje się wieś Dalków**, od której Wzgórz wzięły swoją nazwę. Wieś ta mieści się w części najwyższych wzniesień pasma Wzgórz Dalkowskich. Długość Wzgórz wynosi około 100 km, zaś szerokość mierzona jest między 10 a 15 km. Wzniesienia Wzgórz wynoszą od 100 do ponad 200 m.n.p.m. W wielu miejscach poprzecinane są potokami i rzekami (np. wypływającą ze Wzgórz rzeką Rudna).

Na terenie Wzgórz pozostało wiele średniowiecznych budowli – między innymi stare obwarowania, miejskie ryneczki, gotyckie kościoły i obiekty sakralne. W późniejszych epokach budowano tutaj liczne dwory i pałace szlacheckie z ozdobnymi założeniami parkowymi (między innymi Dalków, Gaworzycze, Lasocin, Jerzmanowa, Solniki, Sieroszowice, Wierzchowice, Bielice, Nowy Dwór, Szczepów), łączące obszar np. dolnośląskiego z lubuskim.

Podstawowymi formami ochrony przyrody są obszary chronionego krajobrazu Wzgórz Dalkowskich. Na terenie Wzgórz Dalkowskich znajduje się Przemkowski Park Krajobrazowy oraz rezerваты przyrody: Rezerwat „Annabreskie Wąwozy”, Rezerwat „Dalkowskie Jary”, Rezerwat „Uroczyisko Obiszów”, Rezerwat „Buczyna Jakubowska”, Rezerwat „Dąbrowa Brzeźnicka”, Rezerwat „Bażantarnia”, Rezerwat „Bukowa Góra”.

Gatunkiem panującym w drzewostanach jest sosna pospolita, która zajmuje 77% pow. Średni wiek drzewostanów wynosi 56 lat, a miąższość na 1/ha 206 m³. Lasy ochronne zajmują 47% pow. Wzgórz Dalkowskie charakteryzują się niewielkimi kulminacjami o maksymalnej wysokości sięgającej do 230 m n.p.m., poprzecinanyymi wąwozami ułożonymi południkowo. Północne stoki stromo opadają w kierunku doliny Odry i są również poprzecinane licznymi dolinami.

SPÓJNOŚĆ ŚRODOWISKOWO – PRZYRODNICZA I KULTUROWA WZGÓRZ DALKOWSKICH to urozmaicony obszar polodowcowych Wzgórz rozciągających się w osi południowy wschód (Polkowice) oraz w kierunku północnym zachód (Kozuchów, Brzeźnica) na dł. 100 km i szerokości ok. 10-15 km.

Ukształtowanie powierzchni stanowią wzniesienia od 100 do 200 m. n.p.m. poprzecinane szeregiem potoków i rzek np. Szprotawą, Szprotawką, Białą Wodą, charakteryzujące się łagodnym klimatem i nasłonecznionymi stokami. Walory przyrodnicze są bardzo zróżnicowane i rozmieszczono punktowo na terenie gmin. Cały obszar nasycony jest bogatą historią i wieloma wspaniałymi obiektami zabytkowymi. Ukształtowanie powierzchni stanowią wzniesienia od 100 do 200 m n.p.m. poprzecinane szeregiem potoków i rzek np. Szprotawą, Szprotawką, Białą Wodą, charakteryzujące się łagodnym klimatem i nasłonecznionymi stokami. Walory przyrodnicze są bardzo zróżnicowane i rozmieszczone punktowo na terenie gmin. Wzgórz Dalkowskie dzielą się na cztery mikroregiony. Są to, w kolejności od wschodu na zachód: Wzgórz Polkowickie, Grzbiet Dalkowski, Wzgórz Kozuchowskie, Równina Brzeźnicy.

Do X wieku teren ten zasiedlało plemię Dziadoszan, któremu należy przypisać powstanie ciągu potężnych umocnień tzw. Wałów Śląskich. Pozostały po nich także liczne grodziska, z których najbardziej znane stanowisko badane przez archeologów to Obiszów (gmina Grębocice). Dzieje tych ziem odcisnęły swoje piętno na cennym dziedzictwie historycznym tego obszaru. Wyróżnikami Wzgórz Dalkowskich są średniowieczne założenia urbanistyczne miast w tym obwarowania (Kozuchów) stare, miejskie ryneczki, liczne gotyckie kościoły. W czasach późniejszych wiejskie okolice ozdabiała dwory i okazałe pałace szlacheckie wraz z pięknymi założeniami parkowymi. Niewiele zespołów zachowało się do dziś w znośnej kondycji. Te które pozostały świadczą o szlacheckiej świetności;

Lasocin, Jarzmanowa, Solniki, Sieroszowice, Wierzchowice, Bielice, Nowy Dwór, Szczepów. Inną charakterystyczną cechą tego obszaru były wielowiekowe tradycje pielgrzymkowe, które szczególnie rozwinęły się Jakubowie położonym w gminie Radwanice (kult św. Jakuba i jego źródła) i w Grodowcu (Sanktuarium Matki Bożej Grodowieckiej) położonym w gminie Grębocice. Zabytki i tradycje tych ziem mimo swojego znaczenia nie stanowią wyeksponowanej atrakcji przyciągającej turystów i będącej wyróżnikiem Wzgórz Dalkowskich.

Środowisko naturalne zostało na obszarze LGD znacznie przekształcone przez człowieka. Różnorodność form krajobrazowych na Wzgórzach Dalkowskich, a także bogata sieć hydrologiczna sprzyja dużemu zróżnicowaniu tamtejszych biocenoz. Pomimo nasilonej antropopresji, która związana była głównie rozwojem rolnictwa, zachowało się kilka unikalnych pod względem przyrodniczym obszarów, z których większość **została objęta ochroną rezerwatową**.

Zaliczyć do nich można:

a) **Formy ochrony przyrody Wzgórz Dalkowskich**

- Obszary Natura 2000
- Dolina Środkowej Odry
- Obszar Europejskiej Sieci Natura 2000 „Buczyna Szprotawsko–Piotrowicka” (1423 ha)
- Obszar Europejskiej Sieci Natura 2000 „Wrzosowisko Przemkowskie”

b) **Parki krajobrazowe**

- Przemkowski Park Krajobrazowy, Obszary chronionego krajobrazu
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Wzgórz Dalkowskie”
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Lasy Chocianowskie”

c) **Zespoły przyrodniczo – krajobrazowe**

d) **Rezerваты przyrody**

Na Wzgórzach Dalkowskich znajdują się rezerваты przyrody tj.:

- Rezerwat „Annabrzeskie Wąwozy”
- Rezerwat „Dalkowskie Jary”
- Rezerwat „Uroczysko Obiszów”
- Rezerwat „Buczyna Jakubowska”
- Rezerwat „Dąbrowa Brzeźnicka”
- Rezerwat „Bażantarnia”
- Rezerwat „Bukowa Góra”

Najliczniej występującymi siedliskami na obszarze Wzgórz Dalkowskich są siedliska przekształcone.

Do nich należą zbiorowiska zastępcze tj. pola uprawne, plantacje, lasy przemysłowe, a także kulturowe. Do zbiorowisk kulturowych zalicza się parki i ogrody. Siedliska przekształcone porasta specyficzna roślinność o charakterze antropogenicznym. Składają się na nią zarówno gatunki rodzime jak również obcego pochodzenia, które bardzo często wypierają te pierwsze z ich naturalnych siedlisk. Takimi ekspansywnymi roślinami są np. nawłóć kanadyjska (*Solidago canadensis*), przestęp biały, kolczurka klapowana (*Echinocystis lobata*), rdestowiec ostrokończysty (*Reynoutria japonica*).

Flora występujących obecnie roślin naczyniowych Wzgórz Dalkowskich jest stosunkowo bogata i obejmuje blisko 1020 gatunków. Spośród roślin naczyniowych Wzgórz Dalkowskich występuje 97 gatunków objętych w Polsce ochroną (*Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r.*), co stanowi 9,6 % flory tego rejonu.

Bardzo ważnymi składnikami flory Wzgórz Dalkowskich są rośliny bardzo rzadkie w skali kraju i wpisane do *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* (Kaźmierczakowa i Zarzycki 2001).

Stwierdzono występowanie tu 19 takich gatunków, w tym cztery rośliny krytycznie zagrożone w skali kraju (**status CR – *critically endangered***):

- podejrzon marunowy *Botrychium matricariifolium*,
- szafirek miękkolistny *Muscari comosum* występujący w okolicy wsi Grodowiec (gm. Grębocice),
- kotewka orzech wodny *Trapa natans* – stwierdzony w gminie Żukowice,
- dziurawiec nadobny *Hypericum pulchrum* – występujący w rezerwacie „Annabrzeskie Wąwozy” i wiele innych zagrożonych i rzadkich gatunków roślin.

Fauna Wzgórz Dalkowskich, relatywnie uboga, jest typowa dla nizinnej części zoogeograficznej Krainy Śląskiej, wykorzystywanej rolniczo. Niektóre gatunki znalazły ostoje w lasach; znaczna część zaadaptowała się do współżycia z człowiekiem. Głównymi ostojami są tereny leśne i dolinki z siedliskami wodnymi. Najliczniejsze są bezkręgowce (np. ponad 40 gatunków małżów i ślimaków), uwagę najbardziej przyciągają ptaki (ponad 80 gatunków).

Te cechy łączące region umożliwiły sformułowanie ważnych celów LSR-u:

- C.1. Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich,
- C.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich,

SPÓJNOŚĆ HISTORYCZNA

Nazwa wsi Dalków (niem. Dalkau) jest formą dzierżawczą od nazwy osobowej Dalek (Słownik II, 80–81). Pierwsza wzmianka o wsi villa Dalcow z młynem książęcym, która znajdowała się w posiadaniu kasztelana kożuchowskiego Teodoryka Pesna pochodzi z 1300 roku (Sub VI, nr 438). Już w 1305 roku w rejestrze głogowskim uposażenia biskupstwa wrocławskiego pojawia się informacja o pobieraniu dziesięciny polnej ze wsi Dalcowo w wymiarze 3 wiardunków (LF 170). Po podziale księstwa głogowskiego w 1360 roku Dalkow znalazł się w części cesarskiej (Lehns. I, 177). Folwark Dalkow w 1415 roku został sprzedany Mikołajowi von Schauercke przez braci Mikołaja, Peschela i Hansa von Kauer (Inv. Sag., 47). W 1543 roku w źródłach pisanych pojawia się informacja, że w Dalkowie nastąpił podział ojcowizny braci Schauercke (Inv. Gr., 109; Adamska 2015).

Nazwa Wzgórz Dalkowskie pochodzi od miejscowości Dalków położonej w gminie Gaworzycy w województwie dolnośląskim. Wieś ta znajduje się w rejonie najwyższych wzniesień wchodzących w skład pasma Wzgórz Dalkowskich. Pod względem przynależności administracyjnej obszar Wzgórz Dalkowskich podzielony został pomiędzy dwa województwa – dolnośląskie i lubuskie. Łącznie na obszarze Wzgórz Dalkowskich znajdują się cztery powiaty oraz trzynaście gmin.

Cały obszar nasycony jest bogatą historią i wieloma wspaniałymi obiektami zabytkowymi, co wskazuje silną potrzebę ochrony dziedzictwa kulturowego. Do X wieku teren ten zasiedlało plemię Dziadoszan, któremu należy przypisać powstanie ciągu potężnych umocnień tzw. Wałów Śląskich. Pozostały po nich także liczne grodziska, z których najbardziej znane stanowisko badane przez archeologów to Obiszów (gmina Grębocice).

Dzieje tych ziem odcisnęły swoje piętno na cennym dziedzictwie historycznym tego obszaru. Wyróżnikami Wzgórz Dalkowskich są średniowieczne założenia urbanistyczne miast, w tym obwarowania, stare, miejskie ryneczki, liczne gotyckie kościoły. W czasach późniejszych wiejskie okolice ozdabiały dwory i okazałe pałace szlacheckie wraz z pięknymi założeniami parkowymi. Niewiele zespołów zachowało się do dziś w znośnej kondycji. Te, które pozostały świadczą o szlacheckiej świetności: Lasocin, Jerzmanowa, Solniki, Sieroszowice, Wierzchowice, Bielice, Nowy Dwór, Szczepów. Inną charakterystyczną cechą tego obszaru były wielowiekowe tradycje pielgrzymkowe, które szczególnie rozwinęły się w Jakubowie położonym w gminie Radwanice (kult św. Jakuba i jego źródła) i w Grodowcu (Sanktuarium Matki Bożej Grodowieckiej) położonym w gminie Grębocice. Zabytki i tradycje tych ziem mimo swojego znaczenia nie stanowią wyeksponowanej atrakcji przyciągającej turystów i będącej wyróżnikiem Wzgórz Dalkowskich.

W 1945 r. walki o opanowanie obszaru, toczone przez Armię Radziecką, spowodowały zniszczenia w miastach; na terenach wiejskich były one umiarkowane. Pierwsze powojenne dziesięciolecie było okresem

zagospodarowania przez polskich osadników (ludność niemiecka została wysiedlona do końca 1947 r.). Po r. 1960 przemysł miedziowy był czynnikiem rozwoju wschodniej części obszaru (ludność, infrastruktura), jednak w wyraźnie mniejszym stopniu na terenach wiejskich. Utrzymuje się to w III Rzeczypospolitej. Osie wyraźniejszego rozwoju infrastruktury wyznaczają główne drogi (najbardziej droga krajowa A-3 – gmina Polkowice).

SPÓJNOŚĆ GOSPODARCZA

Obszar LGD posiada ważny potencjał dla rozwoju turystyki weekendowej i rekreacji w otoczeniu miasta. Bliskość Zielonej Góry i Głogowa zamieszkałych przez prawie 200 tys. populację, dostępność komunikacyjna regionu i możliwość wykorzystania grzbietu Wzgórz Dalkowskich i Doliny Odry jako osiowych produktów turystycznych wraz z uzupełnieniem tej oferty przez agroturystykę, ośrodki konne i smakowitą propozycję kulinariów to poważne atuty do wykorzystania.

Przedsiębiorczość na terenie wszystkich gmin LGD jest zróżnicowana a podmioty gospodarcze i gospodarstwa rolne przy stworzeniu dogodnej infrastruktury turystycznej będą zainteresowane w tworzeniu usług noclegowych, gastronomicznych, obsługi wypoczynkowej, rekreacyjnej dla gości odwiedzających region. Istotnym czynnikiem dla rozwoju mikroprzedsiębiorczości i różnicowania działalności w kierunku nierolniczym jest rosnące zapotrzebowanie na różnego rodzaju usługi.

W oparciu o rudy miedzi, które mają największe znaczenie gospodarcze na obszarze LGD, w ostatnim półwieczu powstało i rozwinęło się na wielką skalę Dolnośląskie Zagłębie Miedziowe. Obszar złożowy rud miedzi na monoklinie przedsudeckiej rozciąga się od Lubina do Bytomia Odrzańskiego. Eksploatowane na terenie LGD złoża znajdują się w gminach Polkowice, Jerzmanowa i Grębocice, natomiast złożo „Bytom Odrzański” zalega na głębokościach nierokujących obecnie opłacalności eksploatacji. Eksploatuje się również, stanowiącą nadkład złóż rud miedzi, sól kamienną. Występowanie ropy naftowej i gazu ziemnego obejmuje północną część gminy Kozuchów (wydobycie ze złoża „Książ Śląski” zostało zaniechane). Na większości obszaru stwierdzono występowanie pokładów węgla brunatnego. W XIX w. podjęto ich wydobycie w licznych odkrywkach, zostało ono jednak z czasem zaniechane. Ostatnia kopalnia – „Maria” (k. Nowego Miasteczka) - zamknięta została w 1960 roku. Kopaliny pospolite to przede wszystkim kruszywa: piaski i żwiry. Eksploatowane są one w licznych niewielkich odkrywkach. Gliny i ity ceramiki budowlanej nie mają obecnie większego znaczenia gospodarczego. W okolicach Szprotawy i w dolinie Bobru występują złoża torfu i rudy darniowej (niegdyś eksploatowanej masowo, od XIX w. nieposiadającej znaczenia gospodarczego).

Stąd sformułowano następujące cele LSR-u.:

- C.1. Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich,
- C.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich,

SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA. Obszar Wzgórz Dalkowskich jest również spójny społecznie. Występują tu podobne zjawiska społeczne: różnorodna oferta ośrodków kultury wsparta siecią świetlic i bibliotek zapewnia warunki do rozwoju zainteresowań i aktywności mieszkańców, mieszkańcy mają dostęp do pracy, infrastruktura społeczna (edukacja, opieka zdrowotna, kultura, sport) świadczona jest na zadowalającym poziomie. Jednocześnie obserwuje się niepokojące tendencje, które w dłuższym okresie czasu mogą stać się barierami społecznymi dla tego obszaru: niskie zainteresowanie części mieszkańców podnoszeniem kwalifikacji i wychodzeniem z wykluczenia na rynku pracy czy roszczeniowość mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym. Z drugiej strony społeczność lokalna wykazuje duże uczestnictwo w rozwoju własnej gminy i miejscowości, duża aktywność na poziomie miejscowości kierowana na tworzenie więzi, budowanie poczucia tożsamości i integracji mieszkańców, są to przede wszystkim przedstawiciele NGO, w tym stowarzyszeń, fundacji, KGW czy OSP.

Te cechy łączące region umożliwiły sformułowanie ważnego celu LSR-u:

- C.3. Rozwój kapitału obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich,

ROZDZIAŁ III. Partycypacyjny charakter LSR

LSR Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie została przygotowana z zastosowaniem zasad włączenia społecznego w tworzenie dokumentu strategicznego. W trakcie prac zastosowano zróżnicowane metody i techniki angażowania mieszkańców do budowy Strategii. Wykorzystane procedury zapewniły najwyższy poziom partycypacji społecznej w podejmowaniu decyzji, co do zawartości Strategii. Współdecydowanie, którym charakteryzował się cały proces tworzenia LSR uznawane jest za ostatni poziom (najwyższy) na drabinie określającej stopień partycypacji społecznej. W literaturze współdecydowanie definiowane jest jako wypracowanie dokumentu na zasadach współpracy wielu stron posiadających różne motywacje i interesy z zastrzeżeniem, że każda ze stron ma realny (nieograniczony przez pozostałe podmioty) wpływ na podejmowane decyzje.

W pracę zaangażowano przedstawicieli grup interesów sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, w tym takie grupy jak:

- ✓ Lokalnych przedsiębiorców;
- ✓ Usługodawców z branży turystycznej;
- ✓ Przedstawicieli instytucji współpracujących na co dzień z osobami z grup osób w niekorzystnej sytuacji – Powiatowy Urząd Pracy oraz Ośrodki Pomocy Społecznej z gmin wchodzących w skład LGD;
- ✓ Liderów lokalnych z poszczególnych gmin (sołtysi, radni, członkowie organizacji pozarządowych, Koła Gospodyń Wiejskich etc.);
- ✓ Przedstawicieli grup osób w niekorzystnej sytuacji;
- ✓ Ogół społeczności lokalnej;
- ✓ Ochotnicze Straże Pożarne
- ✓ Przedstawicieli środowiska senioralnego (członkowie Uniwersytetu Trzeciego Wieku, Klubu Seniora, Kół Gospodyń Wiejskich, Związku Emerytów i Rencistów)
- ✓ Przedstawicieli placówek oświatowych
- ✓ Członków Rady i Zarządu, Walnego Zgromadzenia oraz pracowników biura LGD.
- ✓ Gminy, pracownicy gmin, ośrodki kultury

3.1. Metody konsultacji społecznych

W celu opracowania LSR Stowarzyszenie wykorzystało następujące metody angażujące lokalną społeczność zarówno na etapie diagnozy problemów, wskazania potrzeb jak i określenia celów i przedsięwzięć niezbędnych do podjęcia w okresie 2023-2027.

Na każdym kluczowym etapie prac zastosowano **co najmniej 6 metod partycypacji społecznej, co stanowi spełnienie kryterium strategicznego**. W poszczególnych częściach strategii w odpowiednich rozdziałach przedstawione zostały skutki i wyniki zastosowanych metod.

Przedstawiony poniżej schemat zaangażowania społeczności lokalnej w pisanie LSR, pozwolił na zmobilizowanie szerokiego grona mieszkańców reprezentujących wszystkie grupy interesu partnerstwa LGD.

Zastosowano następujące metody i techniki włączenia społeczności lokalnej do budowy Strategii LSR Wzgórz Dalkowskich.

Tabela 2. Metody i techniki wykorzystywane w procesie uspołeczniania budowy LSR oraz wdrażania dokumentu strategicznego.

METODA	OPIS METODY
Ankieta Internetowa	W ramach badań ankietowych mieszkańcy mogli wyrazić swoje zdanie na temat problemów, celów, wskaźników, działań, a także planu komunikacyjnego oraz monitoringu i ewaluacji LSR. Dzięki zastosowaniu narzędzi Internetowych, ułatwiona została możliwość włączenia się mieszkańców w pisanie LSR 2023-2027. Ankiety realizowano na poszczególnych etapach pisania LSR i zamieszczone były na stronie LGD. Informacje o ankietach były natomiast dystrybuowane drogą telefoniczną, poprzez bezpośrednie kontakty z mieszkańcami i przedstawicielami różnych instytucji i organizacji, a także poprzez strony Internetowe poszczególnych Urzędów Gmin.
Organizacja otwartych spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami (warsztaty partycypacyjne)	W ramach konsultacji społecznych przeprowadzono po jednym spotkaniu w każdej gminie wchodzącej w skład LGD. Łącznie przeprowadzono 13 spotkań z mieszkańcami. W spotkaniach brali udział przedstawiciele trzech grup interesu. Dzięki kolejnym zadaniom (burza mózgow, hierarchizacja, narzędzia diagnostyczne w formie tabeli) udało się zebrać szereg informacji niezbędnych do opracowania LSR. Konsultacje były przeprowadzone w ten sposób, aby każda osoba z terenu LGD mogła wziąć w nich udział, dlatego odbywały się w każdej gminie, w różne dni tygodnia oraz o różnych porach. O konsultacjach mieszkańcy byli informowani poprzez ogłoszenia na stronach Internetowych, Urzędów Gmin, a także telefonicznie i metodą bezpośrednich kontaktów przez członków i pracowników LGD.
Fiszki projektowe	W ramach włączenia jak najszerszego grona aktorów do opracowywania LSR, instytucje JST, NGO, przedsiębiorcy (obecni i potencjalni), a także grupy osób w niekorzystnej sytuacji zgłaszali do biura LGD (w formie papierowej i elektronicznej) problemy gminy, potrzeby oraz działania, które chcieliby podjąć w przyszłości. Dzięki temu zebrano ważne dane wskazujące, jakie działania w ramach LSR będą chętnie podejmowane przez beneficjentów. Zastosowanie metody nastawione było głównie na organizacje formalne, ale z możliwości ich składania skorzystały także osoby indywidualne (mieszkańcy), oraz grupy nieformalne (np. KGW). Fiszki i informacje na temat możliwości ich składania dostępne były w biurze LGD. Dodatkowo, pracownicy LGD informowali i zachęcali do ich składania na spotkaniach oraz telefonicznie.
Konsultacje online	Konsultacje były przeprowadzone po wypracowaniu kolejnych elementów LSR, tak, aby przedostatnia wersja wypracowana na podstawie zebranych danych z innych metod konsultacyjnych oraz pracy eksperckiej, była również poddana ocenie przed złożeniem LSR w konkursie na jej wybór. Dzięki temu, możliwe było zebranie uwag do dokumentów już opracowanych i stworzenie w pełni uspołecznionej strategii.
Wywiady indywidualne (IDI)	W ramach zbierania informacji na temat obszaru LGD przeprowadzono wywiady indywidualne z pracownikami biura LGD, którzy są mieszkańcami obszaru LGD, na temat wdrażania LSR 2014-2020 i wyciągnąć konstruktywne wnioski na przyszłość. Wywiady należy, zatem potraktować zarówno, jako wywiady eksperckie jak i ze „zwykłym” mieszkańcem dobrze orientującym się w otoczeniu lokalnym.

Innowacyjne wywiady grupowe oparte o zdalne narzędzie komunikacji.	Tak jak w przypadku wywiadów indywidualnych, tak i tutaj wywiady przeprowadzone były ze specyficzną grupą mieszkańców gmin wchodzących w skład obszaru LGD, mianowicie z członkami Zarządu, Komisji Rewizyjnej. W ramach wywiadów zebrano pogłębione informacje na temat obszaru, działalności LGD, a także wypracowano szereg informacji dotyczących kolejnych rozdziałów LSR 2023-2027. Należy uznać, że spotkania miały charakter ekspercki – innowacyjny, ale z udziałem mieszkańców.
---	---

Źródło: opracowanie własne LGD Wzgórza Dalkowskie.

Ponadto należy zaznaczyć, że przez cały okres wsparcia przygotowawczego otwarte było biuro LGD. Dzięki temu, przez cały okres tworzenia dokumentu strategicznego osoby, które chciały skorzystać z pomocy, uzyskać informacje lub wziąć udział w tworzeniu LSR w inny sposób, mogły to uczynić za pośrednictwem telefonu, maila i/lub wizytując siedzibę LGD. Dzięki temu, zainteresowane strony mogły z powodzeniem wybrać jak najbardziej optymalną dla siebie metodę zaangażowania się w pisanie LSR 2023-2027.

Tabela 3. Harmonogram przeprowadzonych spotkań.

Lp.	Gmina	Miejsce spotkania	Data	Liczba uczestników
1	Gaworzycy	Urząd Gminy w Gaworzycach	7.09.2022	11
2	Radwanice	Urząd Gminy w Radwanicach	10.10.2022	13
3	Żukowice	Urząd Gminy Żukowice	6.10.2022	7
4	Polkowice	Urząd Gminy w Polkowicach	5.10.2022	16
5	Niegosławice	Gminne Centrum Kultury w Niegosławicach z/s w Gościeszowicach	14.09.2022	7
6	Grębocice	Urząd Gminy w Grębocicach	11.10.2022	9
7	Jerzmanowa	Urząd Gminy w Jerzmanowej	7.09.2022	6
8	Kożuchów	Urząd Miejski w Kożuchowie	22.09.2022	4
9	Otyń	Gminne Centrum Kultury	03.10.2022	9
10	Szprotawa	Urząd Miejski w Szprotawie	17.10.2022	10
11	Brzeźnica	Urząd Gminy w Brzeźnicy	13.09.2022	10
12	Nowe Miasteczko	Gminny Ośrodek Kultury w Nowym Miasteczku	30.09.2022	12
13	Bytom Odrzański	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury	03.10.2022	8

Źródło: opracowanie własne LGD.

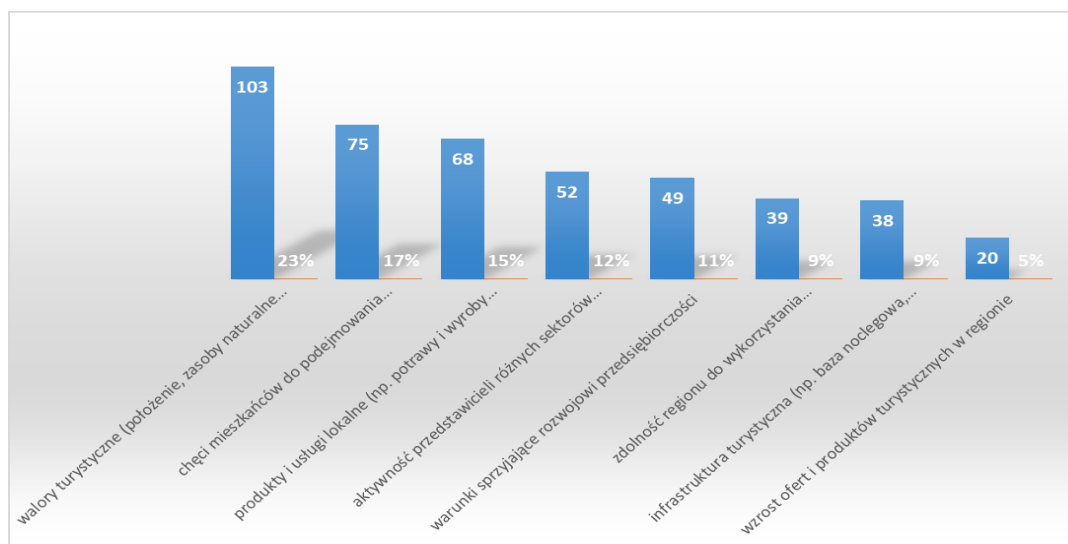
W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele różnych grup interesu. Byli to: mieszkańcy, sołtysi, wójtowie, osoby prowadzące działalność gospodarczą, członkowie grup nieformalnych oraz stowarzyszeń. Wszyscy czynnie brali udział w dyskusjach i chętnie dzielili się swoimi spostrzeżeniami. Każdy uczestnik spotkania przedstawiał własne pomysły na rozwój swojej gminy i proponował działania, które mogłyby wpłynąć na poprawę jakości życia na wsi.

Dzięki zastosowaniu wielu metod i technik, mieszkańcy z powodzeniem mogli dopasować formę włączenia się w opracowywanie LSR do swoich oczekiwań i preferencji. Wynikiem tego, w proces budowy dokumentu strategicznego udało się również włączyć osoby, w niekorzystnej sytuacji tj.: osoby z niepełnosprawnościami, kobiety, rolników i osoby poszukujące zatrudnienia np. mieszkańców osiedli po-PGR i osoby wymagające wsparcia tj. osoby młode do 25 roku życia jak 60+.

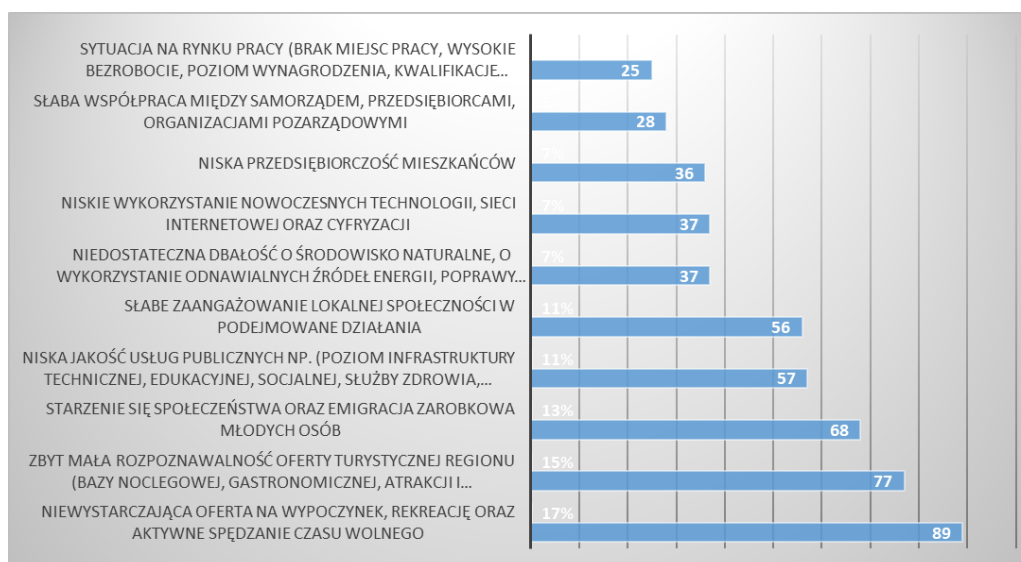
Zastosowane metody włączenia społeczności lokalnej do budowy LSR Wzgórz Dalkowskich zostały przygotowane po uprzedniej analizie społeczności lokalnej pod względem jej składu, rozpoznania głównych interesariuszy oraz doboru właściwych technik komunikacyjnych.

W badaniu ankietowym, przeprowadzonym zarówno w formie papierowej jak i on-line, uzyskano następujące wyniki:

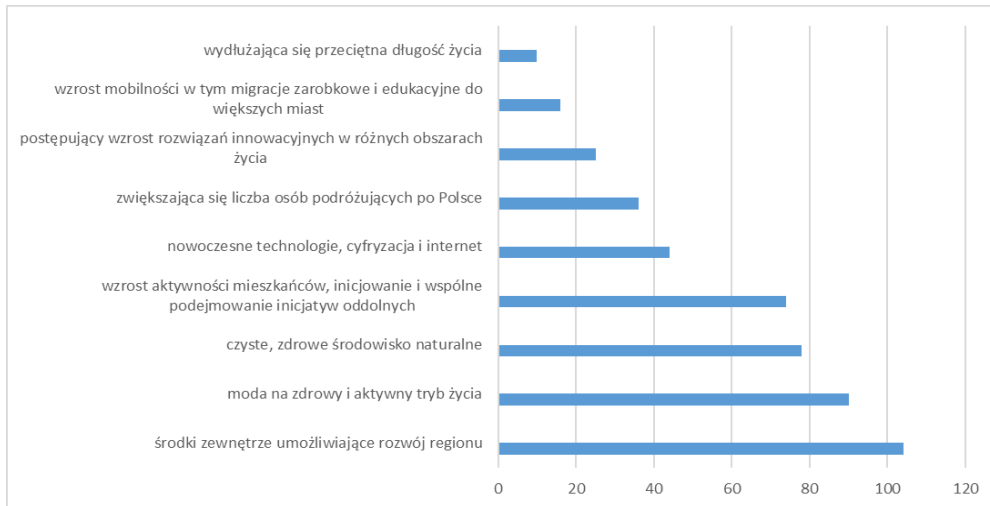
- Za **największy potencjał** obszaru LGD Wzgórz Dalkowskie respondenci uznali walory turystyczne (położenie, zasoby naturalne i kulturowe, obszary chronione, dziedzictwo kulturowe), chęci mieszkańców do podejmowania wspólnych inicjatyw na rzecz rozwoju regionu oraz produkty i usługi lokalne (np. potrawy i wyroby tradycyjne, rękodzielniczo).

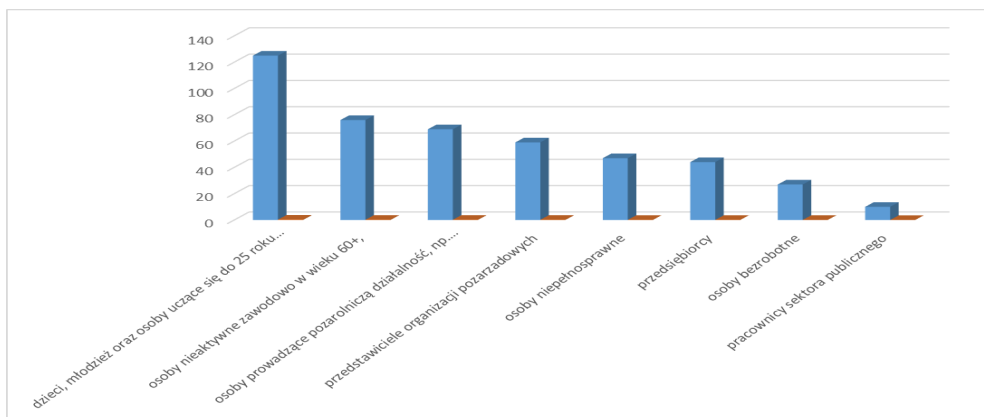
- Za **największy problem** obszaru LGD uznano niewystarczającą ofertę infrastrukturalną na wypoczynek, rekreację oraz aktywne spędzanie czasu wolnego, starzenie się społeczeństwa oraz emigracja zarobkowa młodych osób oraz niska jakość usług publicznych np. (poziom infrastruktury technicznej, edukacyjnej, socjalnej, służby zdrowia, kultury, turystyki).

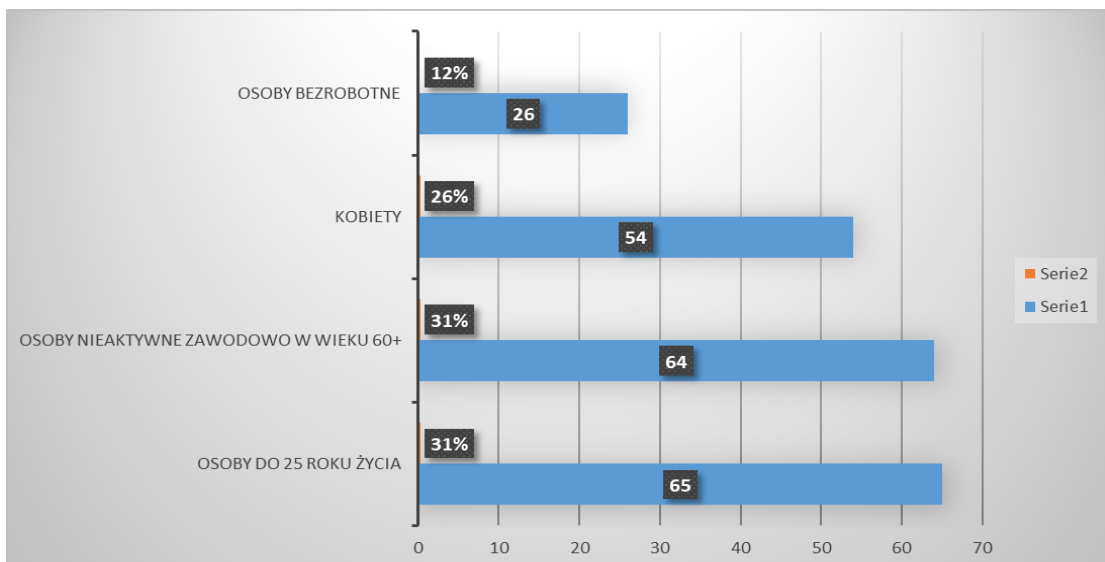
- Gdy zapytano ankietowanych o **największą szansę** dla obszaru LGD, wskazano środki zewnętrzne umożliwiające rozwój regionu, modę na zdrowy i aktywny tryb życia oraz czyste, zdrowe środowisko naturalne.

- Na pytanie: **Jakie grupy społeczne Pana/Pani zdaniem wymagają objęcia wsparciem w ramach wdrażania LSR?**, uczestnicy badania odpowiedzieli: dzieci, młodzież, oraz osoby uczące się do 25-tego r.ż., osoby nieaktywne zawodowo w wieku 60+ oraz osoby prowadzące pozarolniczą działalność np. prowadzące obiekty agroturystyczne, zagrody edukacyjne.

- Za osoby, które napotykają **najwięcej barier w wejściu na rynek pracy**, ankietowani uznali osoby młode do 25-tego roku życia, osoby nieaktywne zawodowo w wieku 60+ i kobiety.

Podczas spotkań ze społecznością lokalną dokonano również analizy skuteczności dotychczasowych programów mających na celu pomoc grupom wymagającym wsparcia, aby uniknąć błędów już na etapie planowania działań skierowanych do tych grup społecznych. Podczas spotkań mieszkańcy obszaru LGD Wzgórza Dalkowskie wskazali, że grupami, którym w okresie programowania 2023-2027 należy udzielić największego wsparcia, są dzieci, młodzież, osoby uczące się do 25 roku życia oraz osoby nieaktywne zawodowo w wieku 60+ i kobiety.

W związku z powyższym priorytetem w najbliższych latach dla LGD będzie:

- Kształtowanie właściwych postaw i propagowanie działań integracyjno – aktywizacyjno - edukacyjnych wśród seniorów, młodzieży i osób młodych do 25-tego r.ż
- Edukacja poprzez kształcenie w placówkach oświatowych jak również w CAS poprzez kształcenie kompetencji liderek i uczenie się przez całe życie,
- Kształtowanie postaw przedsiębiorczości, także wśród młodzieży i osób młodych do 25-tego r.ż, przygotowanie ich do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej, wzmocnienie kapitału społecznego i stymulowanie do zakładania działalności gospodarczej;
- Wsparcie dla kobiet.

Dzięki poznaniu problemów i potrzeb mieszkańców, wiemy jakie działania podejmować w celu odpowiedzi na ich realne potrzeby. Lokalna społeczność dzięki spotkaniom uzyskała większą świadomość oraz poczucie bycia potrzebnym i współodpowiedzialnym za działania realizowane na obszarze ich zamieszkania.

3.2. Opis etapów przygotowania LSR

Tabela 4. Opis etapów przygotowania LSR

ETAP	RODZAJ PODJĘTYCH DZIAŁAŃ	OPIS PODJĘTYCH DZIAŁAŃ	GRUPA DOCELOWA
Badanie opinii i potrzeb mieszkańców	a) organizacja otwartych spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami - warsztaty partycypacyjne b) ankieta internetowa c) IDI d) FGI e) fiszki projektowe f) konsultacje online	W ramach badania opinii i potrzeb mieszkańców zebrano informacje poprzez zastosowanie wielu metod i technik. Dzięki temu uwzględniono zdanie wszystkich grup interesu. W pierwszej kolejności rozesłano ankietę internetową do potencjalnych respondentów oraz zamieszczono ją na stronie internetowej www.lgd.wzgorzadalkowskie.pl . Następnie przeprowadzono warsztatowe spotkania konsultacyjne z mieszkańcami w 13 gminach, wywiady IDI i FGI. W dalszej kolejności rozesłano fiszki projektowe do JST, NGO i biznesu. Ostatnim etapem były konsultacje online i kolejne spotkanie ekspertów.	Grupy interesu sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego. Byli to mieszkańcy obszaru LGD, w tym: osoby w niekorzystnej sytuacji jak osoby niepełnosprawne, kobiety, osoby poszukujące zatrudnienia, jak również osoby wymagające wsparcia: ludzie młodzi do 25 roku życia oraz 60+.
Określanie celów i wskaźników w odniesieniu	a) organizacja otwartych spotkań	W ramach określenia celów i wskaźników i opracowania planu działania zebrano informacje poprzez	Grupy interesu sektora społecznego, publicznego i gospodarczego.

<p>do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania</p>	<p>konsultacyjnych z mieszkańcami - warsztaty partycypacyjne</p> <p>b) ankieta internetowa</p> <p>c) IDI</p> <p>d) FGI</p> <p>e) fiszki projektowe</p> <p>f) konsultacje online</p>	<p>zastosowanie wielu metod i technik. Dzięki temu uwzględniono zdanie wszystkich grup interesu sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego.</p> <p>W pierwszej kolejności przeprowadzono spotkania konsultacyjne z mieszkańcami, wywiady IDI i FGI. W dalszej kolejności przeprowadzono warsztaty partycypacyjne dla uczestników spotkań, przygotowano pierwsze spotkanie ekspertów, oraz rozesłano fiszki projektowe i ankietę Internetową. Ostatnim etapem były konsultacje online i kolejne spotkanie eksperckie.</p>	<p>Byli to mieszkańcy obszaru LGD, w tym: osoby w niekorzystnej sytuacji jak osoby niepełnosprawne, kobiety, osoby poszukujące zatrudnienia, rolnicy jak również osoby wymagające wsparcia: ludzie młodzi do 25 roku życia oraz 60+</p>
<p>Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji</p>	<p>a) spotkania konsultacyjne z mieszkańcami</p> <p>b) ankieta Internetowa</p> <p>c) spotkania ekspertów</p> <p>d) konsultacje online</p>	<p>W ramach podjętych działań wykorzystano szereg metod angażowania społeczności lokalnej. W pierwszej kolejności przeprowadzono spotkania konsultacyjne, na których uczestnicy mogli określić sposób i zakres swojego zaangażowania w monitorowanie i ewaluację wdrażanej LSR. Mieszkańcy nieobecni na spotkaniach, mogli ponadto wziąć udział w ankiecie Internetowej, gdzie również znalazły się kwestie dotyczące tej części partycypacyjnego charakteru LSR. Ostatnim etapem prac nad określeniem zasad monitorowania i ewaluacji były spotkanie ekspertów oraz konsultacje online wypracowanego dokumentu zamieszczonego na stronach LGD.</p>	<p>Grupy interesu sektorów społecznego, publicznego i gospodarczego. Byli to mieszkańcy obszaru LGD, w tym: osoby w niekorzystnej sytuacji jak osoby niepełnosprawne, kobiety, osoby poszukujące zatrudnienia, rolnicy jak również osoby wymagające wsparcia: ludzie młodzi do 25 roku życia oraz 60+</p>
<p>Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR</p>	<p>a) wywiady indywidualne</p> <p>b) ankiety Internetowe</p> <p>c) spotkania konsultacyjne</p>	<p>Głównymi metodami, jakie zostały wykorzystane przy opracowaniu planu komunikacyjnego były kolejno: wywiady indywidualne, w ramach których zebrano wiedzę na temat doświadczeń LGD realizacji działań komunikacyjnych w latach 2014-2020; ankiety internetowe na temat potrzeb mieszkańców oraz spotkania konsultacyjne.</p>	<p>Grupy interesu sektora społecznego, publicznego i gospodarczego. Byli to mieszkańcy obszaru LGD, w tym: osoby w niekorzystnej sytuacji jak osoby niepełnosprawne, kobiety, osoby poszukujące zatrudnienia, rolnicy jak również osoby wymagające wsparcia: ludzie młodzi do 25 roku życia oraz 60+ Członkowie Rady Decyzyjnej, Zarządu, Komisji Rewizyjnej</p>

Źródło: opracowanie własne LGD Wzgórza Dalkowskie.

Uwzględniono wyniki badań własnych i ewaluacji na podstawie:

- a) 13 spotkań ze społecznością lokalną LGD, w których wzięły udział 122 osoby;
- b) Ankiety internetowej, którą wypełniło 79 ankietowanych;
- c) Fiszek projektowych, których do Stowarzyszenia wpłynęło 13 szt.;
- d) 30 konsultacji;
- e) 21 indywidualnych wywiadów;
- f) 7 wywiadów grupowych.

Po przeprowadzonych badaniach i analizach sformułowano następujące wnioski:

Wnioski z przeprowadzonych konsultacji prowadzonych przez LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie zostały podzielone na dwie grupy: wnioski przyjęte i wnioski odrzucone. **Wnioski przyjęte** to takie, które większość uczestników wskazało jako najważniejsze problemy na obszarze LGD Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie. Jednym z nich to zapotrzebowanie na wzbogacenie oferty spędzania czasu wolnego (w tym dedykowane ludziom młodym do 25 roku życia i seniorom), w zakresie tworzenia warunków komfortowego życia dla mieszkańców obszaru Wzgórza Dalkowskie połączonych z rozwojem infrastruktury rekreacyjno-turystycznej.

Kolejnym ważnym problemem wskazanym przez społeczność lokalną biorącą udział w konsultacjach była niska aktywność i zaangażowanie ludzi młodych w sprawy lokalne i życie społeczne, zbyt mała ilość działań międzypokoleniowych, wymiany wiedzy i doświadczeń pomiędzy różnymi grupami wiekowymi, zwłaszcza ludźmi młodymi do 25 roku życia i seniorami oraz problemy z dostępem mieszkańców do kultury i usług społecznych.

Problemem jest również niewystarczająca oferta zajęć kulturalnych, edukacyjnych, zajęć rozwijających zainteresowania i aktywizacyjnych, która często nie jest dostosowana do faktycznych oczekiwań i potrzeb konkretnych grup odbiorców (dzieci, młodzieży, osób młodych do 25-tego r.ż, seniorów, etc.). Z wniosków przyjętych uwzględniono rozwój turystyki poprzez podniesienie poziomu atrakcyjności turystycznej regionu, aktywizację seniorów na rynku pracy i w życiu społecznym oraz wsparcie dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Wnioski te będą mieć odzwierciedlenie w kryteriach wyboru operacji, które promować będą operacje w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji oraz wykorzystujące zasoby i walory lokalne. Te wnioski mają przełożenie w celach, przedsięwzięciach oraz wskaźnikach.

O odrzuceniu wniosków z konsultacji w większości decydowała niezgodność z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i UE w zakresie interwencji LEADER (brak możliwości finansowania budowy lub modernizacji dróg, targowisk, sieci wodnokanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków, sieci światłowodowej), projekty o skali wykraczające poza możliwości budżetu LSR oraz kompetencji instytucjonalnych LGD. Decyzję, czy wnioski mają być przyjęte czy odrzucone, podejmowały grupy robocze we współpracy z zespołem wewnętrznym oraz ekspertami. Z analizy wynika wysokie zapotrzebowanie na stosowanie innowacyjnych rozwiązań w obszarze przedsiębiorczości, niekomercyjnej infrastruktury i kapitału społecznego.

W trakcie tworzenia LSR Stowarzyszenie uwzględniało zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej,
- zasady równości kobiet i mężczyzn,
- zasad równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyni poważnych szkód”.

Zasady te stosowane będą również w trakcie wdrażania LSR, m.in. poprzez umożliwienie zgłoszenia specjalnych potrzeb na etapie rekrutacji do podejmowanych przedsięwzięć, np. zapewnienie tłumacza migowego podczas szkolenia, zapewnienie wyboru miejsc szkoleniowych z wejściem bez barier architektonicznych, w materiałach szkoleniowych dobór wielkości czcionki do osób słabo widzących, dokumenty skonstruowane w sposób zrozumiały dla każdego użytkownika bez względu na jego wiedzę, doświadczenie, umiejętności językowe czy poziom koncentracji, itp.

3.3 Wskazanie i zwięzła charakterystyka planowanych metod animacji społeczności lokalnej

Do przygotowania LSR wykorzystano raport ewaluacyjny, dane dostępne na stronie GUS, informacje uzyskane od Urzędów Gmin za pomocą specjalnie do tego celu przygotowanej ankiety, informacje uzyskane podczas spotkań otwartych z mieszkańcami, informacje uzyskane od mieszkańców dzięki wypełnionej przez nich ankiecie, informacje zebrane podczas konsultacji na Walnym Zgromadzeniu Członków Stowarzyszenia oraz dzięki uwagom zgłoszonym podczas konsultacji społecznych.

Szerszy opis planowanych działań i kampanii mających na celu włączenie społeczności lokalnej, jej animację oraz większe upodmiotowienie znajduje się w Planie komunikacji na lata 2023-2029 do niniejszej Strategii. Warto jednak wskazać, że LGD Wzgórza Dalkowskie przez cały okres wdrażania LSR 2023-2027 będzie podejmowało działania mające na celu:

- a) podniesienie jakości realizowanych operacji i składanych wniosków,
- b) pomoc osobom, które z różnych przyczyn nie są w stanie samodzielnie starać się o wsparcie z wdrażania LSR i/lub innych konkursów,
- c) bieżącą analizę, identyfikację oraz motywowanie środowisk, które potencjalnie mogą być zainteresowane realizacją operacji z zakresu rozwoju lokalnego, a z jakichś względów tego nie robią,
- d) aktywizację mieszkańców do włączenia się w szeroko rozumiany rozwój lokalny.

Powyższe działania będą realizowane poprzez:

- a) bieżący monitoring i analizę osób, które składają wnioski, uczestniczą w doradztwie i/lub są zainteresowane wdrażaniem LSR – na podstawie prowadzonego monitoringu możliwe będzie rozpoznanie osób i grup, które nie włączają się we wdrażanie LSR i planowanie działań aktywizacyjnych,
- b) prowadzenie stałego doradztwa w biurze LGD,
- c) prowadzenie szkoleń dla potencjalnych beneficjentów i spotkań informacyjnych na temat wdrażania LSR, naborów, wniosków oraz realizowanych operacji,
- d) organizowanie spotkań dla lokalnych liderów (networking, coaching),
- e) zamieszczanie artykułów na stronie internetowej LGD, fanpage LGD, informacji na tablicy informacyjnej w siedzibie biura LGD.

ROZDZIAŁ IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR wraz z ich uzasadnieniem.

Szczegółowa analiza potrzeb rozwojowych obszaru jest wynikiem zarówno analizy danych statystycznych dotyczących obszaru oraz wniosków płynących z przeprowadzonego procesu konsultacji społecznych opisanego w rozdziale III.

Proces opracowania Strategii Rozwoju Lokalnego Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie na lata 2023-2027 rozpoczęto we IX.2022r. Określono szczegółowy tryb i harmonogram opracowania projektu Strategii Rozwoju Lokalnego Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie na lata 2023-2027, w tym trybu konsultacji.

Za koordynację prac nad nową strategią rozwoju odpowiedzialny był **zespół Doradczy** składający się z pracowników LGD, przedstawicieli Rady Projektowej, członków Stowarzyszenia, przedstawicieli różnych grup interesu w tym społeczny, gospodarczy i publiczny. W procesie strategicznym wykorzystano komplementarne metody analityczne, eksperckie i partycypacyjne.

Pierwszym etapem opracowania strategii rozwoju było sporządzenie **Diagnozy społeczno-gospodarczej** obszaru Wzgórz Dalkowskich. Przy zastosowaniu analizy danych zastanych oraz przeprowadzeniu badań społecznych (ankieta online z mieszkańcami obszaru, badania w działaniu z młodzieżą szkół podstawowych) zidentyfikowano obecną sytuację obszaru Wzgórz Dalkowskich w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, jak również potrzeby i oczekiwania wobec jej dalszego rozwoju w perspektywie najbliższych 5 lat. Etap tzw. diagnostyczny został zakończony w V.2023 roku.

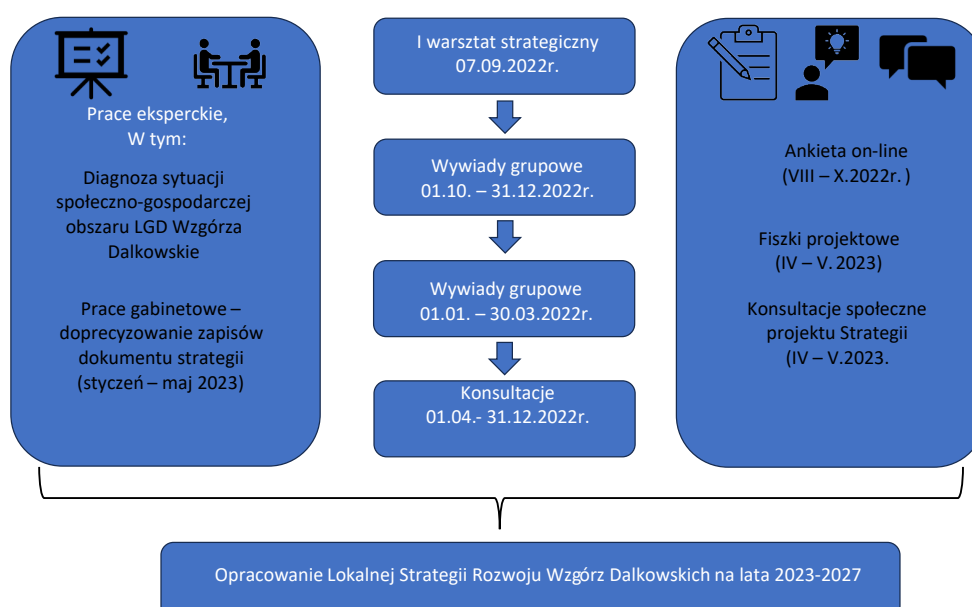
W ramach kolejnego etapu przeprowadzono **warsztaty strategiczne** skupiające przedstawicieli kluczowych podmiotów i instytucji działających na terenie Wzgórz Dalkowskich m.in. przedstawicieli władz samorządowych, pracowników Urzędów Gmin z obszaru Wzgórz Dalkowskich, radnych, reprezentantów instytucji publicznych i społecznych, spółek komunalnych oraz przedsiębiorców. W ten sposób pracowano nad misją rozwoju LGD oraz nad planami działań dla poszczególnych domen rozwoju (analiza potrzeb i potencjału, cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki działań – w tym kierunki flagowe).

Projekt Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich na lata 2023-2027 został poddany konsultacjom społecznym a następnie opiniowaniu przez Walne Zgromadzenie Członków Stowarzyszenia Wzgórz Dalkowskie.

Lokalna Strategia Rozwoju Wzgórz Dalkowskich na lata 2023-2027 stanowi wynik wspólnej dyskusji podjętej przez reprezentantów różnych środowisk nad strategicznymi kierunkami rozwoju obszaru LGD na najbliższe lata. Przed uczestnikami prac strategicznych postawiono kluczowe pytania o priorytetowe obszary działań, które przyczynią się do rozwoju obszaru Wzgórz Dalkowskich i podniesienia jakości życia mieszkańców. Badania społeczne z mieszkańcami oraz młodzieżą, a także warsztaty strategiczne zapewniły partycypacyjny aspekt tworzenia dokumentu. W efekcie tych prac powstał dokument, który pozwala porządkować i upowszechniać plany rozwojowe LGD, a jednocześnie stanowi praktyczny instrument zarządzania lokalnym rozwojem.

Przebieg procesu tworzenia Strategii przedstawia poniższy schemat.

Harmonogram prac opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich na lata 2023-2027

ANALIZA POTRZEB ROZWOJOWYCH OBSZARU WZGÓRZ DALKOWSKICH

Uczestnicy społecznych konsultacji zwrócili uwagę na liczne potrzeby, które obejmują kilkadziesiąt różnych aspektów. Dotyczą one między innymi integracji, równego dostępu do internetu, pomocy społecznej, ochrony zdrowia, edukacji osób młodych i starszych w wieku powyżej 60 lat, przynależności do grupy, samorealizacji, regeneracji sił psychicznych i fizycznych, ochrony dziedzictwa kulturowego pobudzania i rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju turystyki oraz innowacji. Analiza potrzeb pozwala na poniższe zestawienie:

SFERA ROZWOJU	POTRZEBY
ŚRODOWISKOWA	<ul style="list-style-type: none"> - Potrzeba dalszego rozwoju usług turystycznych i okołoturystycznych w oparciu o walory przyrodnicze obszaru; - Rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, w postaci np. agroturystyki oraz oferty zagród edukacyjnych w oparciu o walory przyrodnicze obszaru; - Potrzeba rozwoju różnych form turystyki i rekreacji, w szczególności bazujących na zasobach przyrodniczych i dziedzictwie kulturowym obszaru, - Zwiększenia wytwarzania energii ze źródeł OZE; - Zmniejszenie niskiej emisji; - Potrzeba stworzenia większej liczby ścieżek rowerowych, - Rozwój sektora zielonej gospodarki; - Zapobieganie niszczeniu obiektów zabytkowych; - Potrzeba zmniejszenia zagrożenia powodziowego w rejonach przyrzecznych Odry; - Potrzeba zagospodarowania terenów przy zbiornikach wodnych; - Potrzeba zadbania o infrastrukturę melioracyjną; - Potrzeba skanalizowania obszaru, szczególnie w gminach na terenie woj. lubuskiego; - Potrzeba stworzenia infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej na terenach woj. lubuskiego,
GOSPODARCZA	<ul style="list-style-type: none"> - Potrzeba zwiększenia przedsiębiorczości mieszkańców, w szczególności w zakresie usług turystycznych, gastronomicznych i bazy noclegowej, - Potrzeba zwiększenia wykorzystania nowoczesnych technologii, sieci internetowej oraz cyfryzacji, - Stworzenie możliwości inwestycyjnych w celu napływu nowych inwestorów, - Tworzenie programów tworzących nowe miejsca pracy, - Potrzeba rozwoju instytucji otoczenia biznesu; - Potrzeba integracji środowisk gospodarczych; - Aktywizowanie grup wykluczonych z lokalnego rynku pracy i życia społecznego na obszarze; - Zwiększenie dostępu do usług społecznych, szczególnie medycznych oraz opiekuńczych; - Rozwój sektora zielonej gospodarki; - Rozwój oferty transportu publicznego wewnątrz obszaru;
SPOŁECZNA	<ul style="list-style-type: none"> - Promocja lokalnych produktów, usług i wydarzeń kulturalnych i sportowych, - Słabe zaangażowanie lokalnej społeczności w podejmowane działania, - Potrzeba współpracy pomiędzy samorządami a organizacjami pozarządowymi; - Potrzeba rozwoju infrastruktury prospołecznej (baza sportowa, kulturalna, oświatowa); - Potrzeba wzbogacenia oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej; - Potrzeba współpracy pomiędzy instytucjami edukacyjnymi a instytucjami rynku pracy i przedsiębiorcami, - Potrzeba rozwoju osobistego, w tym kultury, rekreacji i zdrowia,

	<ul style="list-style-type: none"> - Aktywizowanie grup wykluczonych z życia społecznego na obszarze; - Wsparcie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją, - Podniesienie kompetencji liderów i członków organizacji pozarządowych; - Zwiększenie poziomu aktywności mieszkańców i ich poczucia tożsamości z obszarem; - Zwiększenie zakresu włączenia społecznego seniorów oraz młodzieży; - Zwiększenie poziomu kwalifikacji i kompetencji mieszkańców obszaru.
--	--

ANALIZA POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO OBSZARU WZGÓRZ DALKOWSKICH

SFERA ROZWOJU	POTENCJAŁ
ŚRODOWISKOWA	<ul style="list-style-type: none"> - zwiększająca się świadomość społeczna w zakresie ochrony środowiska, rozwój edukacji dotyczącej ochrony środowiska; - Promowanie wiedzy w zakresie odnawialnych źródeł energii; - Działalność Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórz Dalkowskie; - Promocja atrakcji przyrodniczych i walorów krajobrazowych obszaru Wzgórz Dalkowskich; - wybudowana droga ekspresowa S-3 Nowa Sól – Legnica (A-4); - Rozwój transportu publicznego zapewniającego spójną, zintegrowaną na poziomie powiatowym komunikację; - Samowystarczalność energetyczna; - dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, - Port żeglugi rzecznej w Nowej Soli; - Zróżnicowane środowisko naturalne; - Duża powierzchnia lasów; - Duży udział terenów zielonych, rekreacyjnych; - Bogactwo zasobów środowiska naturalnego (węgiel, gaz, miedź); - Duża ilość zbiorników wodnych i rzek;
GOSPODARCZA	<ul style="list-style-type: none"> - położenie w sąsiedztwie miast będących ośrodkami gospodarczymi i kulturalnymi - Głogów, Polkowice, Legnica, Lubin, Leszno, Zielona Góra, Nowa Sól - bogactwo zasobów naturalnych, w szczególności złóż rudy miedzi - przynależność gmin z terenu woj. dolnośląskiego do Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego, - obecność zakładów KGHM Polska Miedź S.A. - największy pracodawca na terenie gmin woj. dolnośląskiego, - Dobre połączenie w kierunku Zgorzelec – Wrocław (droga nr 12, S3; bliskość do drogi A 18 oraz autostrady A 4) oraz względem portu Lotniczego we Wrocławiu (1,5 h); w Poznaniu (1,5h) oraz Babimoście (0,5h); - Magistrała kolejowa, linia 273 zwana Nadodrzańską, łącząca Wrocław ze Szczecinem; - Zróżnicowana struktura gospodarcza – rolnictwo, leśnictwo, przemysł, usługi; - Atrakcyjne tereny inwestycyjnie; - Duża liczba podmiotów gospodarczych; - Stały wzrost liczby podmiotów gospodarczych; - Dobra infrastruktura i układ komunikacyjny dla biznesu; - Duża powierzchnia upraw rolnych; - Wzrost popytu na żywność ekologiczną, tradycyjną i regionalną oraz żywność wysokiej jakości, - Moda na aktywne formy wypoczynku; - położenie przygraniczne - atrakcyjne dla inwestycji i rozwoju przedsiębiorczości, - Napływ nowych inwestorów;

	<ul style="list-style-type: none"> - Wsparcie rozwoju drobnej przedsiębiorczości dzięki programom UE; - Programy LGD tworzące nowe miejsca pracy; - Rozwój instytucji otoczenia biznesu; - Integracja środowisk gospodarczych; - Rozwój bazy turystycznej, promocja i rozwój turystyki aktywnej na terenie 4 powiatów, - Atrakcyjny rynek pracy
SPOŁECZNA	<ul style="list-style-type: none"> - Korzystna struktura demograficzna obszaru Wzgórz Dalkowskich (duża liczba ludności napływowej do wsi położonych przy dużych miastach), - Zróżnicowanie branż zatrudniających pracowników: przemysł, usługi, rolnictwo, leśnictwo; - Postępujący rozwój małych miast/wsi, jako miejsc do życia dla rodzin z dziećmi; - Upowszechnianie się nowych, związanych ze współczesną cywilizacją kompetencji niezbędnych na rynku pracy (języki obce, technologie informacyjno – komunikacyjne, przedsiębiorczość, nowe zawody itp.) oraz w społeczeństwie; - Wzrost aktywności społeczeństwa; - Wysoka sprawność jednostek ochotniczych straży pożarnych; - Wysoka liczba i aktywność organizacji pozarządowych; - Wzrost liczby liderów w środowiskach wiejskich, - Wspieranie organizacji pozarządowych przez LGD, samorządy gminne i powiatowe; - Dostęp do edukacji przedszkolnej, podstawowej i ponadpodstawowej, - Działalność gminnych ośrodków kultury i sportu oraz bibliotek; - Wystarczające lub dobre zasoby infrastruktury sportowej; - Bogata oferta obszaru Wzgórz Dalkowskich w zakresie lokalnych i ponadlokalnych imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych; - Atrakcyjne tereny pod rozwój budownictwa mieszkaniowego; - Bogate zasoby dziedzictwa obszarów wiejskich i potencjał dla rozwoju produktów regionalnych; - Cenne zabytki w szczególności architektura sakralna i pałacowa; - Wykorzystywanie środków unijnych na realizację projektów w sferze społecznej; - Niski stopień bezrobocia w gminach położonych w części woj. dolnośląskiego.

W ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych mieszkańcy obszaru Wzgórz Dalkowskich wyodrębnili **3 kategorie uwarunkowań, wokół których dokonano analizy potrzeb i potencjału obszaru. Są to** uwarunkowania środowiskowe, gospodarcze i społeczne. W oparciu o zdefiniowane potrzeby, problemy zostały skonstruowane 3 cele szczegółowe.

- **C.1 Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich,**
- **C.2 Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich,**
- **C.3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich**

W ramach uwarunkowań przestrzennych, środowiskowych i infrastrukturalnych mieszkańcy dostrzegają wśród mocnych stron dobre położenie geograficzne, rozwiniętą sieć kolejową oraz dróg, port lotniczy w Babimocie i Wrocławiu, a także rozwijające się strefy ekonomiczne, działalność KGHM napędzającą gospodarkę. Jako szanse wskazano zwiększającą się świadomość społeczną w zakresie ochrony środowiska, rozwój edukacji dotyczącej ochrony środowiska, dostępność środków unijnych, działalność Lokalnej Grupy Działania. Z drugiej strony mieszkańcy wskazali, że słabą stroną naszego regionu jest niezadowolający stan techniczny infrastruktury dróg lokalnych, zaniedbane przestrzenie publiczne, brak centrów aktywności i świetlic wiejskich. Wśród zagrożeń wskazano postępujące szkody górnicze, zwiększające się zanieczyszczenie powietrza w związku z rozwojem przemysłu.

Wśród uwarunkowań społecznych jako mocną stroną wskazano postępujący rozwój małych miast/wsi, jako miejsc do życia dla rodzin z dziećmi, wzrost liczby liderów w środowiskach wiejskich, wspieranie organizacji pozarządowych przez LGD, samorządy gminne i powiatowe oraz bogate zasoby przyrodniczo – kulturowe obszaru Wzgórz Dalkowskich.

Jako szanse dla regionu podkreślono rozwijającą się współpracę organizacji pozarządowych z samorządem oraz rozwój infrastruktury prospołecznej. Wśród słabych stron podkreślono głównie spadek liczby ludności – niska liczba urodzeń, niekorzystne trendy migracyjne, a także niewystarczający poziom usług czasu wolnego oraz brak opiekunów świetlic wiejskich, utrzymywanie się wysokiej stopy bezrobocia w części lubuskiej obszaru Wzgórz Dalkowskich, oraz brak oferty aktywizacji dla osób 60+. Jednocześnie podkreślano że zagrożeniem dla regionu jest migracja, w tym osób w wieku produkcyjnym do 25 roku życia wyjeżdżających za granicę.

Jako mocne strony uwarunkowań gospodarczych i rynku pracy wskazano tereny atrakcyjne inwestycyjne, dobrą infrastrukturę i układ komunikacyjny dla biznesu, a także położenie przygraniczne - atrakcyjne dla inwestycji i rozwoju przedsiębiorczości. Jako szanse wskazano wsparcie rozwoju drobnej przedsiębiorczości dzięki programom UE oraz programy LGD tworzące nowe miejsca pracy.

Z drugiej strony bardzo mocno zaakcentowano, że słabą stroną jest brak ofert pracy dla osób młodych bez doświadczenia zawodowego, niedostateczne wsparcie dla rozwoju małej przedsiębiorczości, skomplikowane procedury pozyskiwania środków unijnych oraz nie wystarczające środki Funduszu Pracy na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. Jako główne zagrożenie wskazano rozwój dużych supermarketów na obszarach wiejskich co przyczynia się do bankrutowania małych wiejskich sklepików.

Z analizy mocnych, słabych stron szans i zagrożeń zdefiniowano grupy wymagające wsparcia tj.

- osoby młode do 25 roku życia,
- osoby starsze w wieku powyżej 60 lat i więcej

oraz grupę osób w niekorzystnej sytuacji

- kobiety

Ponadto należy wesprzeć przedsiębiorczość na obszarach wiejskich generujących nowe miejsca pracy oraz projekty przyczyniające się do promocji walorów przyrodniczych, ochrony środowiska i ochrony dziedzictwa kulturowego, przeciwdziałające zmianom klimatu i nastawione na rozwój nowych technologii i innowacji przyjaznych środowisku.

2. Określenie grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, seniorów, ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz problemów odnoszących się do tych grup wraz z ich uzasadnieniem.

Do grup docelowych osób lub podmiotów istotnych w kontekście realizacji lokalnej strategii rozwoju należą w szczególności:

GR. INTERESU SEKT. PUBLICZNE GO	GRUPY DOCELOWE				POTRZEBY
	POTRZEBY	GR.INTERESU SEKT. GOSPODARCZE GO	POTRZEBY	GRUPA INTERESU SEKTORA SPOŁECZNEGO	
✓ jednostki sektora finansów	✓ zbyt mała ilość podejmowanych inicjatyw,	✓ rolnicy, ✓ przedsiębiorcy,	✓ brak lub niska wiedza na temat prowadzenia	✓ osoby młode do 25 roku życia,	✓ Niewystarczające wsparcie

<p>publicznych, w tym. m.in: biblioteki ośrodki kultury, ośrodki sportu i rekreacji,</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ niewykorzystana baza, ✓ słaba cyfryzacja zbiorów bibliotecznych, ✓ słaba baza wyposażonych ośrodków kultury, ✓ niewystarczająca oferta kulturalna, ✓ zbyt mała oferta oferowanych zajęć aktywizacyjno sportowych dla różnych grup wiekowych, ✓ niski stopień wykorzystanych technik partycypacyjnych w procesie podejmowania decyzji, 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ podmioty działające w sferze ekonomii społecznej, 	<p>pozarolniczej działalności,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ brak wiedzy na temat funkcjonowania lokalnego obiegu dóbr, w tym krótkich łańcuchów żywnościowych, ✓ brak wiedzy z zakresu zarządzania ✓ ograniczone kompetencje cyfrowe, ✓ brak wiedzy specjalistycznej ✓ problem w pozyskaniu rzetelnych pracowników, ✓ słaba dostępność do internetu, ✓ brak lub niewielka skala stosowania innowacyjnych metod w prowadzeniu działalności, ✓ mała gotowość do wprowadzenia nowoczesnych technologii, ✓ brak motywacji i potrzeby przekształcenia się w przedsiębiorstwo społeczne, ✓ trudność w identyfikacji nisz usługowych, niszowych i produkcyjnych, co powoduje trudności w tworzeniu przyjaznego otoczenia dla ekonomii społecznej, 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ osoby w wieku 60+, ✓ kobiety 	<p>ze strony, rodziny i instytucji,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ słaba orientacja w możliwości uzyskania pomocy innej niż zasiłki, ✓ niska motywacja do podejmowania aktywności ✓ słaby dostęp do mieszkań socjalnych, ✓ niewystarczająca wiedza z zakresu działalności i liderkiej, pozyskiwania środków zewnętrznych, ✓ odczuwalna słabość wsparcia organizacyjnego i technicznego, ✓ brak miejsc do spotkań liderów ze społecznością lokalną, ✓ brak wyposażenia NGO w sprzęt, ✓ niska aktywność nowych wolontariuszy,
--	--	---	--	---	---

Grupy docelowe, które wypowiedziały się brały udział w całym procesie partycypacyjnym prowadzonym przez Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie w okresie od IX. 2022r. – V.2023r. Techniki partycypacyjne towarzyszące pracom nad Lokalną Strategią Rozwoju pozwoliły na identyfikację grup, które są szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR. Należą do nich zwłaszcza:

- dzieci i młodzież (osoby niepełnoletnie),
- osoby do 25 roku życia (osoby pełnoletnie),
- kobiety,
- osoby bezrobotne,
- osoby z niepełnosprawnością,
- imigranci,
- rolnicy niskotowarowi,
- seniorzy – w szczególności zamieszkujący obszary wiejskie,
- osoby w niekorzystnej sytuacji, wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym.

Grupy te zdefiniowano na podstawie badań własnych LGD, warsztatów, ankiet, przeprowadzonych konsultacji społecznych.

- **OSOBY MŁODE DO 25-TEGO roku życia , w tym DZIECI, MŁODZIEŻ** mają problem z przemieszczaniem się ze względu na ograniczoną dostępność transportu publicznego i braku transportu społecznego (sąsiedzkiego), zbyt rzadko korzystają z oferty spędzania czasu, która nie jest dobrze dopasowana do potrzeb (zakres, lokalizacja, jakość), mają też niewystarczające wsparcie w rozwijaniu się i zdobywaniu doświadczenia, ponadto brakuje miejsc spotkań i aktywności młodzieży, która wykazuje słabe poczucie możliwości wpływania na otoczenie. Problemem jest niewielka liczba dostępnych lokali, miejsc na spotkania (spędzania czasu wolnego w gronie rówieśniczym) i lokali oferujących konsumpcję (jedzenie) i rozrywkę. Zgłoszone przez młodzież potrzeby dotyczą m.in.: zwiększenia dostępności miejsc do spotykania się, zapewnienia bezpieczeństwa, lepszego monitorowania obiektów, lepszej informacji o zbliżających się wydarzeniach, zapewnienia większej swobody i przestrzeni, klubu oferującego różne formy aktywności. **W przypadku dzieci problemy dotyczą** niewystarczającej infrastruktury opiekuńczej oraz edukacyjno-rekreacyjnej, m.in. występuje niedobór miejsc zabaw i integracji dla dzieci z udziałem rodziców, niewystarczający zakres dostępnych cenowo zajęć opiekuńczych i pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży. Dzieci, młodzież i osoby młode do 25-tego r. ż. mają trudność z dotarciem na zajęcia dodatkowe związaną z brakiem dogodnego, bezpiecznego dojazdu na zajęcia. Zwłaszcza wiejskie obszary LGD nie oferują wystarczająco szerokiego wachlarza oferty spędzania czasu wolnego, często także brakuje w nich punktów realizujących usługi związane z podstawowymi potrzebami rodzin (np. przedszkole, żłobek, świetlica). Na terenie LGD jest dostępna oferta opiekuńcza oraz kulturalno-rekreacyjna, jednak nadal nie są one wystarczające. Jednocześnie rośnie zapotrzebowanie na różne formy wsparcia społecznego i spędzania czasu – potrzebny jest ciągły rozwój i różnicowanie ofert.
- **SENIORZY:** Osoby starsze w wieku powyżej 60 lat mają trudności w podejmowaniu aktywności w sferze osobistej, sąsiedzkiej, społecznej lub publicznej, ich świadomość dotycząca zdrowego żywienia i zdrowego stylu życia jest niewystarczająca, mają trudności z dotarciem do usług medycznych, pielęgnacyjnych. Problemy seniorów są związane z niewystarczającym zaspokojeniem potrzeb dostępu do infrastruktury społecznej, oferty rekreacyjnej, kulturalnej, oferty aktywizującej, przeciwdziałającej osamotnieniu, integrującej – szczególnie w wioskach. Kolejnym problemem jest także brak miejsc do bezpiecznego przebywania osób starszych w porze dziennej lub na stałe. Osoby starsze czują się wykluczone cyfrowo, nie potrafią obsługiwać urządzeń wykorzystujących technologię cyfrową.

- **OSOBY POSZUKUJĄCE ZATRUDNIENIA** odczuwają niedostatek doświadczenia lub kwalifikacji, mają problemy z wykorzystywaniem zaawansowanych technologii, wykazują nieznaną języków obcych, mają też inne deficyty kompetencyjne.
- **KOBIETY**, w tym wchodzące na rynek pracy lub powracające do pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowaniem dziecka, nie mają odpowiedniego doświadczenia zawodowego, mają braki w korzystaniu z nowych technologii, potrzebują doszkolenia lub podniesienia kwalifikacji.
- **OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE** to grupa, która wymaga wsparcia w ramach LSR. Zgłaszane podczas konsultacji problemy dotyczyły dostępu do usług, w tym transportu, służby zdrowia, edukacji i kultury. Wyzwaniem jest zapewnienie warunków równoprawnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym na terenie LGD.

INNĄ GRUPĄ, DO KTÓREJ SKIEROWANE BĘDĄ RÓWNIEŻ DZIAŁANIA W RAMACH STRATEGII JEST:

➤ **OGÓŁ MIESZKAŃCÓW;**

Wskazane powyżej problemy istotne z punktu widzenia grup w niekorzystnej sytuacji społecznej często dotyczą również ogółu mieszkańców obszaru – słaby dostęp do komunikacji publicznej wewnątrz obszaru, słaby dostęp do usług medycznych i opiekuńczych, dostęp do oferty kulturalnej głównie w siedzibie ośrodka kultury, słabe wykorzystanie na rzecz aktywności społecznej i kultywowania tradycji świetlic wiejskich czy mała liczba miejsc pracy i niskie zarobki na obszarze to główne problemy obszaru i jego mieszkańców. Zaplanowany obszar interwencji i celów dotyczyć będzie rozwiązywania tych problemów.

➤ **LIDERZY LOKALNYCH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH;**

Zgłaszają oni deficyty kompetencji przywódczych i organizacyjnych, mają niewystarczającą znajomość dobrych praktyk z innych obszarów (także z zagranicy lub w kontekście projektów ponadnarodowych), odczuwają słabość wsparcia organizacyjnego i technicznego.

Specyficzną grupą odbiorców działań strategii, głównie z poza obszaru, są:

✓ **TURYŚCI;**

Problemy ich dotyczące to głównie niewystarczający dostęp do oferty noclegowej i gastronomicznej oraz słaby dostęp do oferty o charakterze regionalnym. W ramach wdrażania LSR zaplanowano obszary interwencji w zakresie działań promocyjnych oraz rozwoju oferty turystycznej, w tym miejsc noclegowych i gastronomicznych. Zaplanowano również działania z zakresu rozwoju lokalnej „marki” i zachęcania turystów do skorzystania z oferty lokalnych usług i produktów.

3. Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy, szczególnie uwzględniając wdrażanie pozostałych instrumentów terytorialnych wdrażanych na danym obszarze.

Analiza wyników społecznych konsultacji wskazuje na

- potrzebę współpracy i partnerstwa w kontekście identyfikacji strategicznych wyzwań,
- planowania interwencji
- realizacji skoordynowanych przedsięwzięć.

W strategii składają się rozmaite zakresy planowanych działań, takie jak m.in.:

- aktywizacja mieszkańców na obszarach wiejskich, w tym seniorów,
- przygotowanie oferty czasu wolnego,
- doskonalenie zarządzania poprzez rozwój współpracy,
- poprawa dostępu do wysokiej jakości lokalnych usług publicznych,
- zapewnienie dostępności budynków użyteczności publicznej dla niepełnosprawnych,

- dbanie o upowszechnienie świadomości i potrzeby ochrony środowiska i dostosowanie do zmian klimatu,
- działania na rzecz poprawy jakości życia,
- dbanie o przedsiębiorczość i **innowacyjność**, przyjazną i funkcjonalną przestrzeń i zachowanie ładu przestrzennego.

STRATEGICZNYM WYZWANIEM jest:

- rozwój cyfryzacji i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu,
- wzbogacanie oferty usług społecznych,
- wspieranie edukacji, rozwijanie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej.
- wzmacnianie wspólnot, kapitału społecznego i zarządzania ma wpływać na stymulowanie transformacji obszarów wiejskich oraz na zintegrowane, aktywne społeczeństwo.

Podsumowanie lokalnych inicjatyw i instrumentów oraz społecznych konsultacji prowadzi do zaproponowania następującego zakresu działania LGD Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie w zakresie:

ZIELONEJ GOSPODARKI: inicjatywy rozwijające lokalną gospodarkę, a także rozwijanie oferty edukacyjnej i doskonalenie kompetencji;

OCHRONY ŚRODOWISKA: LGD Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie zamierza podjąć działania związane z dbałością o środowisko i naturalne zasoby, obejmujące kształtowanie świadomości w zakresie zmian klimatycznych

INKLUZYWNOŚCI: planowane jest wspieranie liderów i kapitału społecznego, wspieranie lokalnej tożsamości, poczucia identyfikacji z miejscem i współpracy, wspieranie rozwoju młodzieży, organizacja warunków do zagospodarowania czasu, dbałość o zdrowie i troska o potrzebujących.

4.1 DEMOGRAFIA

Tabela 5. Zmiana liczby mieszkańców w gminach (w liczbach bezwzględnych).

Gmina	2015	2017	2020	Zmiana w stosunku do 2015 r.
	osoba	osoba	osoba	osoba
Gębocice	5403	5387	5280	-123
Gaworzyce	3977	4009	3815	-162
Radwanice	4690	4755	4853	+163
Jerzmanowa	4743	4925	5439	+696
Żukowice	3516	3467	3438	-78
Niegosławice	4536	4457	4292	-244
Brzeźnica	3774	3728	3573	-201
Polkowice	4852	5008	5197	+345
Bytom Odrzański	5490	5465	5168	-322
Nowe Miasteczko	5488	5445	5162	-326
Koźuchów	16158	16085	15541	-617
Otyń	6892	6953	6955	+63
Szprotawa	21335	20925	19771	-1564
Razem			88484	

Liczba ludności obszaru LGD Wzgórza Dalkowskie w latach 2015-2020 wg faktycznego miejsca zamieszkania (stan na 31.12.2020)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Obszar 13 gmin, stanowiących w perspektywie finansowej 2023-2027 LGD Wzgórza Dalkowskie, na dzień 31.12.2020r. zamieszkiwało 84.484 osób. W stosunku do danych z dnia 31.12.2013r. liczba ta zmniejszyła się o 2753 mieszkańców. Największa dynamika zmian w rozmieszczeniu ludności obserwowana jest w otoczeniu większych miast, tj. Polkowice i Głogów, co związane jest przede wszystkim z postępującymi procesami suburbanizacyjnymi. Największy przyrwył ludności odnotowano w Gminie Jerzmanowa +696 osoby, w Gminie Polkowice +345 i w Gminie Radwanice +163 osoby. Potencjał demograficzny w w/w gminach na przestrzeni analizowanego okresu 2013 - 2020 ulega korzystnym zmianom, szczególnie ze względu ze względów ekonomiczno – gospodarczych – Gminy położone na terenie Zagłębia Miedziowego i dużej strefy przemysłowej w Polkowicach.

Największy spadek liczby mieszkańców nastąpił w Gminie Szprotawa – 1564 osoby, następnie w Gminie Kożuchów – 617 i -326 w Nowym Miasteczku. Jak wynika z ankiet analizowanego obszaru tendencja spadkowa wynika z emigracji zarobkowej młodych osób i starzeniem się społeczeństwa.

4.2 ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

W rozwoju zagospodarowania przestrzennego Wzgórz Dalkowskich zaleca się stosować rozwiązania w maksymalnym stopniu wykorzystujące i podkreślające walory środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz krajobrazu, z zachowaniem dużej dbałości o ich stan. W szczególności zaleca się stosować tę politykę na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych.

Za główną zasadę rozwoju przyjęto zasadę rozwoju zrównoważonego (ekorozwoju) to jest takiego procesu rozwoju, w którym następuje skojarzenie rozwoju społeczno-gospodarczego z funkcjonowaniem ekosystemów i stanem ich relacji ekologicznych. Ekorozwój to również takie zarządzanie zasobami środowiska, które umożliwi ich gospodarcze i społeczne wykorzystanie przy jednoczesnym ich zachowaniu w postaci możliwie zbliżonej do pierwotnej, tak aby i w przyszłości mogły być wykorzystywane.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich będzie przebiegać zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju) dającego możliwość równoległego i zrównoważonego rozwijania wszystkich trzech sfer obszaru (gospodarczej, społecznej i środowiskowej) dzięki zrozumieniu wagi każdej z nich i umiejętności znajdowania rozwiązań kompromisowych.

Jak pokazuje tabela dot. gęstości zaludnienia miejscowości największą gęstość zaludnienia odnotowano w Gminach Bytom Odrzański, Nowe Miasteczko, Kożuchów i Szprotawa. Najmniejszą zaś w Gminach Brzeźnica i Niegosławice.

Tabela 6. Gęstość zaludnienia w gminach (osoba/km²).

Gminy	2015	2020
Grębocice	44,4	43,4
Gaworzyce	51,8	49,7
Radwanice	55,7	57,6
Jerzmanowa	74,9	85,9
Żukowice	51,5	50,4
Niegosławice	33,3	31,5
Brzeźnica	30,9	29,2
Polkowice	33,7	36,1
Bytom Odrzański	104,8	98,7
Nowe Miasteczko	71,4	67,2

Kożuchów	90,2	86,7
Otyń	gmina wiejska przed zmianą jednostki terytorialnej 75,2	po zmianie jednostki teryt. gmina miejsko-wiejska 75,9
Szprotawa	91,8	85

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Średnia dla obszaru wynosi 63,7 osób na km². Jest ona niższa niż średnia dla całego województwa lubuskiego 71,0 osób na km² i zdecydowanie niższa od woj. dolnośląskiego 145,8 osób na km².

Największe zaludnienie na obszarze Wzgórz Dalkowskich znajduje się w powiatach głogowskim 195,8 osób na km² i w powiecie nowosolskim 108,5 osób na km². Mniejsze są w powiatach polkowickim 79,0 km² osób na km² i najmniejsze w powiecie żagańskim 67,2 osób na km².

Tabela 7. Gęstość zaludnienia w Polsce, Województwach, Powiatach (osoba/km²).

Obszar	2015	2020
Polska	122,9	121,8
Lubuskie	72,8	71,0
Powiat żagański	71,6	67,2
Powiat nowosolski	113,3	108,5
Dolnośląskie	145,6	145,8
Powiat głogowski	203,5	195,8
Powiat polkowicki	80,9	79,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Obszar objęty LSR leży niewielkiej odległości do aglomeracji miejskiej w woj. dolnośląskim Lubin liczący ok. 70 tys. mieszk. i Wrocław liczący ok. 670 tysięcy mieszkańców, natomiast w woj. lubuskim aglomeracje miejskie Zielona Góra licząca ok. 140tys. mieszkańców i Gorzów Wielkopolski ok. 112 tys. mieszkańców. Miasta są połączone ze sobą autostradą A4, drogą ekspresową S3, E65 a także magistralą kolejową. Te związki mają znaczenie zarówno gospodarcze, jak i kulturalno-społeczne. Poprzez Autostradę i drogę ekspresową jest region LGD jest dobrze skomunikowany także z Trójmiastem a nawet Śląskiem. Miejsca te są istotne, bowiem na obszar LGD przybywa z nich wielu turystów. Sieć dróg jest dobrze rozwinięta, choć na niektórych odcinkach zastrzeżenia budzi ich stan techniczny.

Pewne zastrzeżenia budzi komunikacja publiczna. Z północy na południe, przez 13 gmin obszaru biegnie magistrala kolejowa, lecz siatka połączeń jest niewystarczająca. Podstawowym sposobem przemieszczania się są busy obsługiwane przez prywatne firmy przewozowe. Zapewniają one transport pomiędzy większymi miejscowościami. Nie najgorzej jest z połączeniami między miejscowościami gminnymi. Mieszkańcy zwracają szczególną uwagę na utrudnienia w przemieszczaniu się w granicach gminy, zwłaszcza pomiędzy najmniejszymi wsiami i osadami, co skutkuje to utrudnionym dla części, zwłaszcza starszych i mniej zamożnych mieszkańców, dostępem do niektórych usług społecznych, w tym zdrowotnych, rehabilitacyjnych, opiekuńczych, kulturalnych i rekreacyjnych.

W gminach obszaru objętego LSR zauważalne są różnice w poziomie rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej- wodnej, kanalizacyjnej i gazowej, szczególnie między woj. dolnośląskim a lubuskim.

Tabela 8. Odsetek mieszkańców korzystających z instalacji (%) stan na 31.12.2020 r.

Gmina	Wodociągowa	Kanalizacyjna	Gazowa
Grębocice	99,9	99,6	46
Gaworzyce	97,7	78,6	45,6
Radwanice	99,1	80,6	32,6
Jerzmanowa	100	89,3	35,4
Żukowice	91,6	38,7	31,1
Niegostawice	96,8	56,4	0
Brzeźnica	91,2	10,8	0
Polkowice	99,6	99,7	81,3
Bytom Odrzański	96,5	76,2	64
Nowe Miasteczko	96,5	76,2	64
Koźuchów	90	56,5	9,8
Otyń	99,1	56,6	66,4
Szprotawa	93,1	67,6	72,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Najbardziej rozbudowana jest sieć wodociągowa, a najmniej mieszkańców korzysta z sieci gazowych. Największy odsetek ludności obszaru Wzgórz Dalkowskich korzystającej z sieci wodociągowej wyniósł odpowiednio w 100% w Gminie Jerzmanowa i 99,9 % w Gminie Grębocice. W najmniejszym stopniu zwodociągowana jest Gmina Koźuchów, lecz i tak relatywnie na wysokim poziomie 90%.

Z kolei odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2020 r. na obszarze LGD wyniósł odpowiednio 99,7% w Gminie Polkowice, 99,6% w Gminie Grębocice, zatem większość mieszkańców gmin korzysta z infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Są to korzystniejsze dane niż te dla powiatu i województwa woj. dolnośląskiego. Na terenie LGD Wzgórz Dalkowskie istnieją Gminy tj. Brzeźnica i Niegostawice, które w ogóle nie posiadają instalacji gazowych, a sieć kanalizacyjna w Gminie Brzeźnica stanowi zaledwie 10,8%.

Taki stan rzeczy nie pozostaje bez wpływu na stan środowiska naturalnego, zwłaszcza wody i powietrza. Jak widać z przedstawionego rankingu najlepsza jest sytuacja w gminach Grębocice i Polkowice a następnie Jerzmanowa, które przodują we wszystkich kategoriach. Bez wątplenia ma na to wpływ obszar Zagłębia Miedziowego, na terenie którego gminy się znajdują.

4.3 SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA

Sytuacja społeczno-gospodarcza może być opisywana na wiele sposobów, bowiem to pojęcie obejmuje bardzo dużo dziedzin życia społecznego. Mogą ją więc ilustrować różne wskaźniki. Prosty wskaźnikiem jest dochód podatkowy gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Tabela 9. Dochód gminy na 1 mieszkańca (w zł).

Gmina	Dochód w 2015	Dochód w 2020
Jerzmanowa	7682,13	11650,80
Grębocice	5550,50	10839,34
Polkowice	7968,39	10271,81
Żukowice	3885,50	8123,53
Radwanice	5047,05	7646,75

Niegostawice	3344,82	6472,58
Gaworzyce	4953,25	6392,65
Brzeźnica	3433,53	6040,22
Bytom Odrzański	3888,86	6027,25
Nowe Miasteczko	3551,06	5931,79
Otyń	3462,80	5761,74
Szprotawa	3960,67	5337,14
Kozuchów	2899,85	4824,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Średni dochód podatkowy dla województwa lubuskiego, w którym znajduje się siedziba LGD w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosi 4876,10 zł i jest niższy od średniego poziomu dochodu podatkowego dla całego LGD o 2456,22 zł. Średni dochód podatkowy dla województwa dolnośląskiego w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosi 5712,08 zł i jest niższy od średniego poziomu dochodu podatkowego dla całego LGD o 1 620,24 zł.

Na terenie woj. lubuskiego najniższy dochód na 1 mieszkańca jest w Gminie Kozuchów i wynosi 4824,60 zł i jest niższy od średniej wojewódzkiej o 51,50 zł. Spowodowane jest to niskim stopniem aktywności gospodarczej i zawodowej mieszkańców. Duża różnorodność terenu, zasoby przyrodnicze, gospodarcze i ekonomiczne pomiędzy gminami należącymi do woj. lubuskiego a dolnośląskiego stanowią duże różnice między gminami w zakresie dochodów podatkowych na mieszkańca.

Na terenie woj. dolnośląskiego wszystkie gminy należące do LGD, to jednostki, w których dochody podatkowe gmin na 1 mieszkańca są na poziomie wyższym od średniej wojewódzkiej, czego przykładem są gminy Jerzmanowa, gdzie średni dochód na mieszkańca wynosi 11650,80 zł, Grębocice 10839,34 zł oraz Polkowice 10271,81 zł.

Najniższy dochód podatkowy gminy w woj. dolnośląskim na 1 mieszkańca znajduje się w gminie Gaworzyce w wysokości 6392,65 zł, ale i tak jest na poziomie wyższym od średniej wojewódzkiej o 680,57 zł oraz gmina Radwanice 7646,75 zł, w której dochód podatkowy gminy na 1 mieszk. jest wyższy o 1 934,67 zł od średniej wojewódzkiej. Jak widać z powyższego zestawienia we wszystkich gminach w ostatnich latach zanotowano wyraźny i w miarę równy wzrost dochodu oscylujący w granicach 45 - 65%. Nie jest to wynik zaskakujący, bo podobny wzrost zaobserwowano w powiatach i województwach lubuskim i dolnośląskim.

Należy jednak zaznaczyć, że jest to wzrost wyrażony w liczbach bezwzględnych, co nie jest jednoznaczne z wyraźną poprawą realnej sytuacji finansowej samorządów. Wprost przeciwnie, samorządowcy podkreślają, że wskutek niektórych działań państwa, zwłaszcza w sferze podatkowej maleją ich realne możliwości wykonywania zadań własnych. Nieco inną informację niesie zestawienie gmin zagrożonych trwałą marginalizacją. Decyzję o zaliczeniu gminy do tej kategorii podejmuje się na szczeblu centralnym. Składa się na nią wiele czynników.

Tabela 10. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją na obszarze LSR.

Lp.	Województwo	Powiat	Gmina
1	lubuskie	żagański	Niegostawice
2.	Lubuskie	Żagański	Szprotawa

Źródło: dane z załącznika nr 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją; programowanie 2021-2027. (<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>)

Obecnie na terenie gmin należących do obszaru Wzgórz Dalkowskich z 13 - 2 gminy obszaru zostały wpisane na listę gmin zagrożonych trwałą marginalizacją.

4.4 RYNEK PRACY

Sytuacja na rynku pracy na obszarze objętym LSR od kilku lat ulegała stałej poprawie, z wyjątkiem pandemicznego 2020 r.

Tabela 11. Stopa bezrobocia w % w ostatnich latach.

Obszar	31.12.2015	31.12.2020
POLSKA	9,7	6,3
Grębocice	7,5	5,6
Gaworzyce	6,8	4,1
Radwanice	5,7	4,9
Jerzmanowa	5,6	3,6
Żukowice	9,5	5,4
Niegostawice	10,7	7,2
Brzeźnica	8,1	4,5
Polkowice	4,3	3,6
Bytom Odrzański	8,6	3,4
Nowe Miasteczko	10,3	4,7
Koźuchów	12,2	4,9
Otyń	8,2	3,3
Szprotawa	8,8	5,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 12. Ludność w wieku nieprodukcyjnym 2020 na obszarze LSR

Gmina	Ludność w wieku nieprodukcyjnym [osoba]
Gaworzyce	1496
Radwanice	1956
Żukowice	1342
Polkowice (miejsko – wiejska)	10672
Niegostawice	1732
Grębocice	2056
Jerzmanowa	2112
Koźuchów	6337
Otyń	2675
Szprotawa	8018
Brzeźnica	1437
Nowe Miasteczko	2066
Bytom Odrzański	2128

Tabela 13. Liczba bezrobotnych w Polsce.

Obszar	Ludność w wieku nieprodukcyjnym [osoba]
Lubuskie	403 228
Powiat żagański	30 932
Powiat nowosolski	34 636
Dolnośląskie	1 174 327
Powiat głogowski	36 604
Powiat polkowicki	24 324

Obszar	2015	2020
Polska	9,7	6,3
Dolnośląskie	8,5	5,6
Lubuskie	10,5	6,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 14. Liczba bezrobotnych na koniec roku.

Gmina	2015		2020	
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
Grębocice	255	151	179	115
Gaworzyce	174	89	94	45
Radwanice	172	93	142	91
Jerzmanowa	172	100	128	85
Żukowice	217	131	114	69
Niegostawice	306	169	185	114
Brzeźnica	197	112	96	57
Polkowice	756	459	594	352
Bytom Odrzański	299	298	104	63
Nowe Miasteczko	359	200	145	101
Kożuchów	1220	623	452	263
Otyń	365	216	143	83
Szprotawa	1177	636	594	357

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 15. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu głogowskiego.

Kategoria	Liczba 31.12.2015	Udział %	Liczba 31.12.2020	Udział %
Do 25 roku życia	508	15	271	12
Wiek 55 i więcej	635	17	312	13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 16. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu polkowickiego.

Kategoria	Liczba 31.12.2015	Udział %	Liczba 31.12.2020	Udział %
Do 25 roku życia	391	15	239	13
Wiek 55 i więcej	443	18	321	17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, Stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 17. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu nowosolskiego.

Kategoria	Liczba 31.12.2015	Udział %	Liczba 31.12.2020	Udział %
Do 25 roku życia	645	12	186	9
Wiek 55 i więcej	925	18	362	18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 18. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu żagańskiego.

Kategoria	Liczba 31.12.2015	Udział %	Liczba 31.12.2020	Udział %
Do 25 roku życia	494	12,8	215	11
Wiek 55 i więcej	701	18	290	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Od kilku lat utrzymuje się wyraźna przewaga bezrobotnych kobiet, która na koniec 2020r. wynosiła 357, przy 594 mężczyznach, co stanowi 60,1% ogółu. Jak pokazuje raport Powiatowego Urzędu Pracy za 2020r: „Pozycja kobiet nadal na rynku pracy jest słabsza, pomimo iż są częściej lepiej wykształcone od mężczyzn. Częściej są zwalniane i mniej chętnie przyjmowane do pracy, szczególnie kobiety starsze. Trudności ze znalezieniem pracy mają również młode kobiety, które posiadają małe dzieci. Kobiety częściej niż mężczyźni zagrożone są długotrwałym bezrobociem”.

Z powyższego zestawienia wynika, że choć bezwzględna liczba bezrobotnych na obszarze LGD znajdujących się w szczególnej sytuacji spadła, to ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wzrósł w większości kategorii, a zmalał jedynie w odniesieniu do ludzi młodych. Tak więc kobiety powinny uzyskać preferencje w obszarze tworzenia nowych miejsc pracy. Zebrane informacje nie dają wyraźnego sygnału, do wskazania dla branż ze szczególnym potencjałem rozwojowym. Położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, oraz pobliska aglomeracja, i jeszcze bliższa specjalna strefa ekonomiczna, czy Zagłębie Miedziowe KGHM powodują, że niezmiernie trudno prognozować z jakich branż firmy rozpoczną działalność na obszarze objętym LSR. Problem z tym mają nie tylko lokalne grupy działania, ale samorządy oraz inne instytucje publiczne.

Od kilku lat na rynek pracy 4 powiatów wpływają też cudzoziemcy. W 2021r. zarejestrowano 10 171 oświadczeń o powierzeniu pracy, przy 7 710 w roku poprzednim. Dominują pośród nich obywatele Ukrainy, a w mniejszym stopniu Mołdawii. Zatrudniani są na krótkie okresy i do prac sezonowych. Problemem jest niepewność co do czasu ich pobytu na obszarze LGD.

Warto podkreślić, że bezrobocie i brak miejsc pracy wymieniono w gminach na obszarze znajdującym się w części woj. lubuskiego, jako słabą stroną obszaru. Podkreślono wysoki poziom bezrobocia i powiązane z nim negatywne zjawiska na rynku pracy, takie jak brak pracy, zwłaszcza dla młodych ludzi, czego konsekwencją jest odpływ tych mieszkańców z gminy w poszukiwaniu pracy i lepszych szans na przyszłość.

Analizując zebrane powyżej informacje należy określić, że grupą wymagającą wsparcia są:

- osoby młode do 25 roku życia,
- osoby starsze w wieku powyżej 60 lat i więcej

a grupą w niekorzystnej sytuacji

- kobiety

4.5 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Gminy należące do obszaru Wzgórz Dalkowskich, leżące na terenie woj. lubuskiego wyróżniają się dużą działalnością w sektorze usługowym. Działalność nierolnicza koncentruje się w Gminie Szprotawa i Kożuchów i obok sąsiadująca Gmina Otyń. W gminach Szprotawa i Kożuchów największy udział w strukturze gospodarczej mają firmy z branży usługowej. Podmioty gospodarcze zajmujące się handlem hurtowym i detalicznym oraz naprawą pojazdów samochodowych. Są to małe przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób. W Gminie Szprotawa na koniec 2020r. zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej było 2030 i w Gminie Kożuchów 1489. Najmniej jest jednostek gospodarczych z sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa, które stanowią 3% łącznej liczby podmiotów gospodarczych w gminie.

Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru regon – Gminy.

Gmina	2015	2020
Grębocice	183	194
Gaworzyce	218	242
Radwanice	250	295
Jerzmanowa	331	433
Żukowice	188	220
Niegosławice	175	217
Brzeźnica	200	237
Polkowice	234	307
Bytom Odrzański	303	333
Nowe Miasteczko	302	312
Kożuchów	884	1055
Otyń	-	640
Szprotawa	1420	1521

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Jest też przemysłowa wyspa w miejscowości Nowa Sól sąsiadująca z Gminą Otyń w woj. lubuskim oraz Gmina Polkowice w woj. dolnośląskim. Powstały tam spore centra przemysłowe. Należy zauważyć, że bezpośrednimi beneficjentami korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości są głównie duże lub bardzo duże podmioty gospodarcze, często zagraniczne. Lokalne firmy i mieszkańcy odnoszą korzyści w sposób pośredni jako podwykonawcy lub pracownicy.

Z kolei w Gminach Brzeźnica i Niegosławice położonych na terenie woj. lubuskiego głównymi gałęziami gospodarki, jakie rozwinęły się na obszarze gmin jest produkcja rolnicza oraz towarzysząca im działalność gospodarcza. Uprzemysłowienie jest bardzo niskie i bazuje na surowcach lokalnych, a przede wszystkim na płodach rolnych i zasobach leśnych. Najczęściej podejmowana jest działalność budowlana, produkcyjna i usługowa. W Gminie Brzeźnica rozwinęło się rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jednak najliczniejszą grupę podmiotów gospodarczych prowadzi działalność wielobranżową. Na ich terenie nie ma dużych zakładów przemysłowych szkodliwych dla środowiska.

W gminach mniej uprzemysłowionych są sprzyjające warunki do przemieszczania się ludności gminy w poszukiwaniu pracy do większych ośrodków miejskich tj. Żagań, Nowa Sól, Głogów przez drogę krajową Nr 3 (E65).

Tabela 20. Podmioty Gospodarki Narodowej Wpisane do Rejestru Regon – Klasa Wielkości.

Gmina	2015			2020		
	0-9	10-49	50-249	0-9	10-49	50-249
Grębocice	241	13	0	270	12	0
Gaworzyce	291	6	1	317	8	1
Radwanice	325	14	2	374	12	2
Jerzmanowa	378	16	0	492	20	1
Żukowice	243	9	0	286	9	0
Niegostawice	207	13	0	253	11	0
Brzeźnica	240	8	0	284	5	0
Polkowice	313	8	0	379	8	0
Bytom Odrzański	386	13	2	463	9	1
Nowe Miasteczko	387	13	1	417	17	2
Kożuchów	1284	33	7	1489	32	6
Otyń	-	-	-	726	19	4
Szprotawa	1903	71	12	2030	65	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 21. Podmioty Gospodarki Narodowej Wpisane do Rejestru Regon – Województwo.

Województwo	2015	2020
Dolnośląskie	235346	260691
Lubuskie	77599	86251

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Na terenie woj. dolnośląskiego gminy należące do obszaru Wzgórz Dalkowskich wyróżniają się inną specyfiką, w dużym stopniu związaną z przemysłem wydobywczym (miedziowym), jako głównym pracodawcą i przedsiębiorcą wpływającym istotnie na sytuację w gminach. Konsekwencją tego faktu jest funkcjonowanie typowej monokultury gospodarczej. W ramach aktualnych uwarunkowań kluczowe dla gmin wydaje się podjęcie działań na rzecz próby zdywersyfikowania lokalnej gospodarki. Ta kwestia będzie miała istotne znaczenie w dłuższej perspektywie czasowej wykraczającej poza okres obowiązywania strategii, co mimo wszystko nie umniejsza rangi tych działań.

Z punktu widzenia działań o doraźnym charakterze wpisującym się w okres realizacji strategii warto skoncentrować się na animowaniu i stymulowaniu przedsiębiorczości mieszkańców (m.in. ze względu na dobrą jakość gruntów, która nie predysponuje do tworzenia stref aktywności gospodarczej). Poza podjęciem tych działań na rzecz wykorzystania potencjału gospodarczego i ekonomicznego mieszkańców (i w konsekwencji uzupełnienie istniejącej oferty usługowej, która jest niewystarczająca) znaczenie mają również podstawowe elementy stanowiące kompetencje gmin, takie jak możliwości planistyczne, obsługa inwestora oraz działania marketingowe. Podsumowując można stwierdzić, że budowa silnej gospodarki w Gminach: Grębocice, Polkowice, Jerzmanowa, Radwanice, Gaworzyce czy Żukowice polega z jednej strony na wykorzystaniu obecności w gminie potentata miedziowego, a z drugiej systematycznym przygotowywaniu mieszkańców i całej gminy do perspektywicznej zmiany w tym obszarze. Wymaga to w pierwszej kolejności wspomnianych działań planistycznych, jak również

edukacyjnych. Biorąc pod uwagę opinie mieszkańców zebrane w ramach ankietyzacji, należy wskazać, że ich ocena poziomu rozwoju lokalnego rynku pracy jest pozytywna. Tym bardziej w najbliższym okresie planistycznym należy zwrócić szczególną uwagę na skuteczne wdrażanie katalogu działań, które będą stanowiły przygotowanie na potencjalne zmiany.

4.6 ROLNICTWO

Różnorodność form krajobrazowych na Wzgórzach Dalkowskich, a także bogata sieć hydrologiczna sprzyja dużemu zróżnicowaniu tamtejszych biocenoz. Pomimo nasilonej antropopresji, która związana była głównie z rozwojem rolnictwa, zachowało się kilka unikalnych pod względem przyrodniczym obszarów, z których większość została objęta ochroną rezerwatową. Lesistość obszaru Wzgórz Dalkowskich jest niewielka i wynosi zaledwie 10%. Większość obszaru pokrywają pola uprawne.

Rolnictwo można opisywać w oparciu o różne dane. Jedną z nich jest wielkość gospodarstw.

Tabela 22. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych – rok 2010.

Wielkość w ha	2010					
	Do 1h	Od 1 do 5	Od 5 do 10	Od 10 do 15	Powyżej 15	Łączny areal
Grębocice	256	116	77	65	82	596
Gaworzyce	132	109	45	22	59	367
Radwanice	70	143	57	23	63	356
Jerzmanowa	92	98	42	18	39	289
Żukowice	80	91	55	34	76	336
Niegostawice	88	145	62	43	103	441
Brzeźnica	140	148	56	35	70	449
Polkowice	84	265	87	30	37	503
Bytom Odrzański	167	101	35	12	29	344
Nowe Miasteczko	47	103	63	32	63	308
Koźuchów	441	343	115	49	85	1033
Otyń	165	114	26	15	35	355
Szprotawa	289	268	112	48	136	853

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Tabela 23. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych – rok 2020.

Wielkość w ha	2020					
	do 1h	od 1 do 5	od 5 do 10	od 10 do 15	powyżej 15	Łączny areal
Grębocice	3	101	57	28	82	271
Gaworzyce	0	79	27	0	62	168
Radwanice	0	93	37	0	60	190
Jerzmanowa	5	61	31	16	33	141
Żukowice	0	70	43	0	73	186
Niegostawice	5	135	60	38	95	328
Brzeźnica	0	121	0	27	69	217
Polkowice	5	178	76	21	37	317
Bytom Odrzański	4	84	18	12	27	145
Nowe Miasteczko	3	69	28	23	76	199
Koźuchów	9	213	95	33	87	437
Otyń	7	88	19	9	50	173
Szprotawa	17	204	95	43	127	486

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Na obszarze Wzgórz Dalkowskich w ostatnich latach generalnie zmniejszała się liczba gospodarstw we wszystkich kategoriach, co jest skutkiem postępującej komasacji gruntów.

Gminy LGD. Obszar charakteryzuje się bardzo dobrymi warunkami do produkcji rolnej. Łagodny klimat i długi okres wegetacji, nizinne położenie oraz gleby klas od III do V stwarzają dobre warunki do wysokowydajnej produkcji rolnej. Na terenie gmin LGD występuje znaczny areal gruntów rolnych wynoszący 8 134 507 ha w tym 6 662 180 ha to grunty orne. Znaczną część powierzchni gruntów aż 179 127 ha stanowią grunty leśne. Największą powierzchnię gruntów rolnych ma gmina Szprotawa, Koźuchów i Niegosławice a najmniejszą Jerzmanowa i Bytom Odrzański.

W gospodarce obszaru Wzgórz Dalkowskich rolnictwo można ocenić jako konkurencyjne. Obserwowaną tendencją jest zmniejszająca się liczba gospodarstw rolnych i jednocześnie wzrost średniej ich powierzchni. Wśród wiodących specjalizacji regionalnych związanych z rolnictwem należy wskazać w szczególności **hodowlę drobiu, głównie indyka**. Uwagę zwraca także duża liczba gospodarstw ekologicznych oraz ich spora powierzchnia rolna. W rosnącej corocznie liczbie produktów regionalnych, można wskazać wina i produkty pochodne, miody czy produkty rybne, sery. Zbyt duża konkurencja innych regionów, niewystarczająca promocja, a przede wszystkim zbyt wysokie koszty i ceny produktów regionalnych powodują, że branża gospodarstw i produktów ekologicznych nie rozwija się wprost proporcjonalnie do możliwości i potencjału naturalnego, jakie posiada obszar Wzgórz Dalkowskich. W związku z powyższym istotne jest, aby zaplanować wsparcie na rozwój zielonej gospodarki ukierunkowanej na tworzenie lub rozwijanie gospodarstw agroturystycznych czy zagród edukacyjnych.

Dodatkowo barierą w rozwoju rolnictwa ekologicznego są słabe gleby i występujące okresowo niekorzystne zjawiska atmosferyczne np. susze. Korzystne tendencje zarysowane w rolnictwie regionu dobrze rokują i powinny być wspierane dostępnymi instrumentami przez władze publiczne. Dużym atutem regionu jest kontynuacja tradycji winiarskich, które należy postrzegać jako aktywność gospodarczą jednej z regionalnych specjalizacji.

W gminach rolniczych, do których należą Szprotawa, Koźuchów czy Niegosławice niegdyś typowo rolnicze zmieniają swoje funkcje w kierunku przemysłowym. Małe gospodarstwa rolne cechuje niska rentowność produkcji, a przez to istnieje konieczność poszukiwania dodatkowych, pozarolniczych źródeł dochodu. Jednym z głównych problemów rolnictwa jest przede wszystkim zmienna rentowność produkcji rolniczej oraz brak szerszej możliwości podjęcia zajęć pozarolniczych.

Działalność wyłącznie rolniczą prowadzi w gminach Szprotawa, Koźuchów i Niegosławice ok. 70 - 84% gospodarstw rolnych. Przeważają gospodarstwa niewielkie, o wielkości do 5 ha. Gospodarstwa duże o pow. powyżej 15 ha stanowią w działalności gminy Szprotawa 26%, w Gminie Koźuchów 20% i w Niegosławicach 29%.

Tabela 24. Odsetek Ludzi Pracujących W Rolnictwie (%).

	2015	2020
Dolnośląskie	8,3	3,5
Lubuskie	11,2	5,9
Polska	16,5	7,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

4.7 POMOC SPOŁECZNA

Lokalna Strategia Rozwoju w istotnej części jest nastawiona na potrzeby najstabszych członków lokalnej społeczności. Ważnym zadaniem jest wskazanie grup osób, które się w niej znajdują. Wyznacznikiem zamożności obszaru jest ilość osób, które potrzebują wsparcia instytucji publicznych.

Wyznacznikiem zamożności obszaru jest ilość osób, które potrzebują wsparcia instytucji publicznych.

Tabela 25. Udział osób korzystających ze świadczeń społecznych (%) w podziale na gminy.

Gmina	2015	2020	Liczba mieszkańców
Grębocice	479	185	5280
Gaworzyce	380	185	3815
Radwanice	358	168	4853
Jerzmanowa	345	182	5439
Żukowice	349	201	3438
Niegostawice	654	267	4292
Brzeźnica	579	298	3573
Polkowice	1897 (całe) – gmina wiejska brak danych	1472 (całe) – gmina wiejska brak danych	5197
Bytom Odrzański	412	282	5168
Nowe Miasteczko	616	240	5162
Koźuchów	1765	993	15541
Otyń	629	279	6955
Szprotawa	2546	1232	19771

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

We wszystkich gminach objętych diagnozą zmniejszył się odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, a najbardziej w Gminie Szprotawa, bo na przestrzeni 5 lat, aż o 1314 osób.

Tabela 26. Udział osób korzystających ze świadczeń społecznych (%) w podziale na województwo i kraj.

Gmina	2015	2020
Dolnośląskie	8,3	3,5
Lubuskie	11,2	5,9
Polska	16,5	7,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

W ostatnich latach zanotowano spadek ilości osób korzystających z pomocy społecznej, co uwidacznia wskaźnik deprivacji lokalnej. Jak pokazały konsultacje społeczne, zarówno te z mieszkańcami, jak i seniorami i młodzieżą, w szczególnie trudnej sytuacji znajdują się osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością. Diagnozę tą potwierdziły też konsultacje z przedstawicielami instytucji publicznych jak i organizacji pozarządowych zajmujących się szerokorozumianym obszarem pomocy społecznej. Wskazywano, że ludzie starsi borykają się z powszechnymi, ale przez to nie mniej bolesnymi, problemami takimi jak: samotność, ubóstwo, zły stan zdrowia, trudności poruszaniu się, a z drugiej strony stosunkowo niskie kompetencje w wykorzystaniu nowych, zwłaszcza internetowych technologii.

Problemy osób z niepełnosprawnością dotyczą nie tylko ich samych, ale w większości przypadków, także ich rodzin lub opiekunów. Także i ta grupa boryka się podobnymi problemami jak seniorzy.

Natomiast ich rodziny potrzebują wsparcia w postaci opieki wytchnieniowej, co nie tylko poprawi ich komfort życia, ale może też ułatwiać podjęcie pracy zarobkowej.

Dlatego ważnym zadaniem będzie przybliżenie i rozszerzenie wsparcia grup osób wymagających wsparcia dla tych obu grup do ich miejsca zamieszkania, a także tam, gdzie będzie to możliwe deinstytucjonalizacja pomocy w ramach działań LGD, jej beneficjentów i partnerów.

4.8 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Placówki oświatowe i opiekuńcze

Infrastruktura społeczna ma olbrzymie znaczenie dla funkcjonowania wspólnot lokalnych, bo korzystają z niej w zasadzie wszyscy mieszkańcy, niezależnie od wieku, płci czy statusu zawodowego. Jej dostępność i sposób funkcjonowania w znacznym stopniu decyduje o standardzie życia.

Tabela 27. Placówki oświatowe i opiekuńcze.

Gmina	Żłobki/Kluby malucha		Przedszkola		Szkoły podstawowe	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Grębocice	0	1	1	2	2	2
Gaworzyce	0	0	1	2	1	1
Radwanice	-	-	2	2	2	2
Jerzmanowa	0	1	4	2	2	2
Żukowice	-	-	4	5	2	2
Niegosławice	0	2	2	2	2	2
Brzeźnica	-	-	3	3	3	3
Polkowice	-	-	2	1	1	1
Bytom Odrzański	-	-	1	1	1	1
Nowe Miasteczko	-	-	2	2	2	2
Koźuchów	0	1	8	8	4	4
Otyń	-	1	-	3	-	2
Szprotawa	1	1	8	8	7	9
RAZEM	1	7	40	41	29	33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Powyższa tabela wskazuje, że liczba placówek oświatowych jest na przestrzeni lat w większości gmin obszaru Wzgórz Dalkowskich niezmienna. To nie dowodzi braku dbałości władz samorządowych o rozwój sieci szkół, a wynika z tendencji demograficznych, czyli malejącej liczby mieszkańców w wieku szkolnym. Władze samorządowe gmin raczej borykają się z kosztami ich utrzymania, a inwestycje koncentrują na poprawie standardu wyposażenia i modernizacji obiektów.

4.9 PLACÓWKI KULTURALNE

We wszystkich gminach na terenie obszaru Wzgórz Dalkowskich działają biblioteki (które są obowiązkowym zadaniem własnym samorządów gminnych) oraz ośrodki kultury. W niektórych samorządach w okresie ostatnich 3 lat dokonano połączenia tych placówek, co powinno przyczynić się do zwiększenia efektywności ich działań, co ważne w trudnym czasie, jaki nadchodzi. Połączenie nastąpiło w gminach: Gaworzyce, Radwanice, Koźuchów, Nowe Miasteczko, Grębocice.

Obiekty są generalnie dobrze wyposażone, choć niektórym brakuje wystarczającej ilości sprzętu do realizacji, utrwalania (nagrywania) i rozpowszechniania treści z wykorzystaniem Internetu, albo borykają się z niewystarczającą ilością środków na działania merytoryczne. Jak zapewniają ich kierownicy gotowe

są one, przy pewnym wsparciu, do wprowadzania na większą niż dotąd skalę nowych technik prowadzenia działalności, w tym z wykorzystaniem form przekazu elektronicznego (on-line).

Tabela 28. Placówki/obiekty kulturalne.

Gmina	MOK/GOK świetlice, kluby	Biblioteki
Grębocice	1	2
Gaworzyce	1	2
Radwanice	1	3
Jerzmanowa	3	2
Żukowice	-	4
Niegosławice	1	4
Brzeźnica	-	2
Polkowice	0	2
Bytom Odrzański	-	1
Nowe Miasteczko	1	1
Kożuchów	1	9
Otyń	-	2
Szprotawa	1	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

W życiu społeczności wiejskich szczególnie miejsce zajmują świetlice, które pełnią różnorodne funkcje. Obywają się w nich oficjalne zebrania wiejskie, ale także imprezy kulturalne i warsztaty, a także imprezy rodzinne. W dość zgodnej ocenie i samorządów i mieszkańców ich liczba odpowiada aktualnym potrzebom, ale standard i wyposażenie części z nich mogłyby ulec poprawie.

Problemem od lat jest brak środków na prowadzenie w nich zajęć, atrakcyjnych i zgodnych z oczekiwaniami oraz aspiracjami różnych grup mieszkańców. Potwierdzają to po raz kolejny opinie zebrane w trakcie konsultacji. Nowym sygnalizowanym problemem może być brak pieniędzy na utrzymanie obiektów, w tym tak podstawowe jak ich ogrzewanie i oświetlenie. Wynika to z faktu wzrostu cen nośników energii przy jednoczesnym prognozowanym spadku dochodów własnych samorządów gminnych. W kryzysowych czasach można spodziewać się, że w ramach oszczędności w pierwszej kolejności z budżetów samorządów znikną środki na działania czasu wolnego.

Mieszkańcy czasami sygnalizują potrzebę powstania nowych obiektów sportowych lub rekreacyjnych, ale obserwacje i oceny zarządców pokazują, że też już istniejące nie zawsze są w pełni wykorzystane. Także i w tej kategorii obawy budzą bieżące koszty eksploatacji, choćby oświetlenia i ogrzewania w okresie jesiennym i zimowym. Powtarzającym się sygnałem jest brak animatorów (trenerów) działań społecznych, w tym kulturalnych i aktywizacyjno - rekreacyjnych.

Tabela 29. Placówki obiekty sportowe i rekreacyjne.

Gmina	2014			2018		
	Stadiony	Hale sportowe	Sale gimnastyczne	Stadiony	Hale sportowe	Sale gimnastyczne
Grębocice	-	-	-	-	-	-
Gaworzyce	0	0	1	0	0	1
Radwanice	-	-	-	-	-	-
Jerzmanowa	4	0	0	0	0	0
Żukowice	-	-	-	-	-	-
Niegosławice	-	-	-	-	-	-

Brzeźnica	-	-	-	-	-	-
Polkowice	0	0	1	0	0	1
Bytom Odrzański	2	0	0	2	0	0
Nowe Miasteczko	1	0	0	0	0	0
Koźuchów	-	-	-	-	-	-
Otyń	-	-	-	-	-	-
Szprotawa	3	0	0	2	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

W ramach LSR konieczne jest wskazanie najbardziej potrzebnych, ale równocześnie najbardziej efektywnych, obszarów wsparcia lokalnych społeczności. W odniesieniu do niekomercyjnej infrastruktury publicznej najbardziej na czasie są działania inwestycyjne i doposażenie. Niektóre z nich mogą poprzez odpowiednie dostosowanie i likwidację barier uzyskać nowe funkcje, służące deinstytucjonalizacji pomocy społecznej. To w nich można by prowadzić część działań w zakresie aktywności społecznej.

4.10 ZASOBY PRZYRODNICZE

Obszar LGD położony jest w mezoregionie Wzgórza Dalkowskie oraz częściowo w obrębie sąsiednich mezoregionów.

Wzgórza Dalkowskie stanowią łańcuch morenowych wzniesień, ciągnący się od Chobieni po Nowogród Bobrzański (około 90 km). Jego szerokość wynosi średnio około 10 km, powierzchnia - 1170 km kw. Wysokości bezwzględne osiągają 220 – 230 w części dolnośląskiej, 196 m n.p.m. w części lubuskiej. Wzgórza Dalkowskie dzielą się na cztery mikroregiony. Są to, w kolejności od wschodu na zachód: Wzgórza Polkowickie, Grzbiet Dalkowski, Wzgórza Koźuchowskie, Równina Brzeźnicy.

Budowa geologiczna (cały obszar). Osady trzeciorzędu i czwartorzędu są ze sobą silnie powiązane, z uwagi na ciągłość procesów i silne wspólne zaburzenia glacictektoniczne. W trzeciorzędzie etap starszy charakteryzowała właściwa dla zachodniej Polski sedimentacja lądowa typu piaszczystego, z pokładami węgla brunatnego oraz osadami ingresji z rejonu Morza Północnego. W etapie młodszym przeważały przewarstwione mułkami i piaskami, w najmłodszej tzw. serii Gozdnicy były to piaski grube i żwiry, przechodzące w stropie w gliny kaolinowe. Osady czwartorzędowe budują głównie gliny zwałowe.

Klimat

W skali Polski klimat obszaru Wzgórz Dalkowskich należy do łagodnych. Ścierają się tu masy powietrza oceanicznego i kontynentalnego, z przewagą cech oceanicznych. Najczęstsze są wiatry zachodnie. Średnie temperatury oscylują wokół 8 - 9°C. Najcieplejszymi miesiącami są lipiec i sierpień, ze średnią temperaturą 19,2 °C (2001), najzimniejszym - grudzień. Roczne sumy opadów mieszczą się w granicach 500-600 mm, z maksimum w lipcu (175 mm), a minimum w styczniu i lutym.

Surowce mineralne

W grupie kopalin podstawowych największe znaczenie gospodarcze mają rudy miedzi. W oparciu o nie w ostatnim półwieczu powstało i rozwinęło się na wielką skalę Dolnośląskie Zagłębie Miedziowe. Obszar złożowy rud miedzi na monoklinie przedsudeckiej rozciąga się od Lubina do Bytomia Odrzańskiego. Eksploatowane na terenie LGD złoża znajdują się w gminach Polkowice, Jerzmanowa i Grębocice, natomiast złożo „Bytom Odrzański” zalega na głębokościach nie rokujących obecnie opłacalności eksploatacji. Eksploatuje się również, stanowiącą nadkład złóż rud miedzi, sól kamienną. Występowanie ropy naftowej i gazu ziemnego obejmuje północną część gminy Koźuchów (wydobycie ze złoża „Książ Śląski” zostało zaniechane). Na większości obszaru stwierdzono występowanie pokładów węgla brunatnego. W XIX w. podjęto ich wydobycie w licznych odkrywkach, zostało ono jednak z czasem zaniechane. Ostatnia kopalnia - „Maria” (k. Nowego Miasteczka) - zamknięta została w 1960 roku. Kopaliny pospolite to przede wszystkim

kruszywa: piaski i żwiry. Eksploatowane są one w licznych niewielkich odkrywkach. Gliny i ropy ceramiki budowlanej nie mają obecnie większego znaczenia gospodarczego. W okolicach Szprotawy i w dolinie Bobru występują złoża torfu i rudy darniowej (ongis eksploatowanej masowo, od XIX w. nie posiadającej znaczenia gospodarczego).

ŚRODOWISKO NATURALNE, WALORY PRZYRODNICZE

Środowisko naturalne zostało na obszarze LGD znacznie przekształcone przez człowieka. Tam gdzie zastał on dobre gleby, wytrzebione zostały lasy, a teren został zmieniony w typowy dla kultury rolniczej. W najnowszych czasach silna ingerencja przemysłu miedziowego pogłębiła zmiany środowiskowe w części dolnośląskiej. Znacznie mniej przekształcone jest środowisko zachodnich terenów Wzgórz, Równiny Szprotawskiej i Borów Dolnośląskich. Pewien problem w całym obszarze stanowić może rekultywacja terenów po eksploatacji kruszyw.

Lesistość

Tabela 30. Lesistość z podziałem na gminy.

Lata	2015	2020
Obszar	ha	ha
Grębocice	2 454,26	2 459,53
Gaworzyce	1 356,31	1 358,76
Radwanice	1 479,01	1 472,92
Jerzmanowa	1 759,10	1 768,57
Żukowice	427,52	612,69
Niegosławice	3 071,39	3 101,58
Brzeźnica	4 355,65	4 381,14
Polkowice	7 826,99	7 609,49
Bytom Odrzański	1 770,92	1 786,86
Nowe Miasteczko	1 528,66	1 541,52
Koźuchów	5 420,52	5 400,94
Otyń	-	4 299,16
Szprotawa	8 429,02	8 452,70

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Przyroda

Mezoregion przyrodniczo – leśny Wzgórz Dalkowskich

(siedliskoznawstwo leśne), Mezoregion (V.1) w granicach śląskiej krainy przyrodniczo-leśnej; o powierzchni ogólnej 2870 km², z czego lasy i ekosystemy seminaturalne zajmują 38%. Dominują krajobrazy naturalne peryglacialne równinne i faliste, rzadziej wzgórzowe i bardzo rzadko fluwioglacialne równinne i faliste. Niewielkie są powierzchnie zajęte przez krajobrazy zalewowych den dolin – akumulacyjne. Na obszarze mezoregionu dominują plejstocenijskie utwory geologiczne zlodowacenia środkowopolskiego – piaski i żwiry sandrowe oraz gliny zwałowe, piaski i żwiry lodowcowe, miejscami w morenach czołowych. Wzgórz Dalkowskie zajmujące północną część mezoregionu (teren był w zasięgu zlodowacenia warty) są urozmaiconą krajobrazowo wysoczyzną morenową.

Najwyższe wzniesienie – Ustronie (koło Jerzmanowej), osiąga 230 m n.p.m. Wzgórz Dalkowskie są pozostałością lądolodu, który zatrzymał się na krawędzi stadiału warty. Pod jego naciskiem spiętrzone zostały osady trzeciorzędowe, tworząc wał, który miejscami pokryty został osadami czwartorzędowymi różnej miąższości. Wyrazem tego jest pas moren czołowych, utworzony ze żwirów, piasków, gładów i glin

zlodowaceń południowopolskiego i środkowopolskiego, wśród których znajdują się niewielkie obszary utworów z okresu neogenu – iłów, mułków, piasków i żwirów z węglem brunatnym. W części południowej (położonej na obszarze, który był w zasięgu zlodowacenia odry) na przedpolu wysoczyzny morenowej, utworzyły się duże powierzchnie sandrów. Dolinę rzeki Bóbr wyścielają holocenijskie piaski, żwiry, mady rzeczne, torfy i namuty; a także tworzące wyższe tarasy – piaski, żwiry i mułki rzeczne zlodowaceń środkowopolskiego oraz północnopolskiego. Przeważa krajobraz roślinny ubogich dąbrów środkowoeuropejskich i grądów, głównie w części zachodniej i południowo-wschodniej mezoregionu, oraz krajobraz łąkowy wariant podgórski – w centrum. Występują ponadto niewielkie powierzchnie krajobrazów śródłądowych borów sosnowych i borów mieszanych w odmianie wielkopolsko-łżyckiej w podwariancie z dużym udziałem łęgów jesionowo-olszowych i olsów oraz, przy zachodniej granicy państwa – borów, borów mieszanych i grądów.

Lesistość wynosi 35%. Lasy tworzą średnie i małe kompleksy, z których najmniejsze zlokalizowane są w części środkowej, łącznie zajmując około 1019 km², z czego 95% jest w zarządzie RDLP w Zielonej Górze (nadleśnictwa: Lubska – cz. pld., Krzystkowice – cz. pld., Nowa Sól – cz. pld., Szprotawa – cz. ptn., Żagań – cz. zach., Lipinki i Wymiarki – cz. ptn.) oraz RDLP we Wrocławiu (nadleśnictwa: Głogów – cz. pld.-wsch., Lubin, Legnica – cz. ptn., i Chocianów – cz. wsch.). W Lasach Państwowych dominują siedliska: BMśw - 32% oraz LMśw - 22% i Bśw - 20%. Gatunkiem panującym w drzewostanach jest sosna pospolita, która zajmuje 77% pow. Średni wiek drzewostanów wynosi 56 lat, a miąższość na 1/ha 206 m³. Lasy ochronne zajmują 47% pow.

Fauna

Wzgórze Dalkowskie, relatywnie uboga, jest typowa dla nizinnej części zoogeograficznej Krainy Śląskiej, wykorzystywanej rolniczo. Niektóre gatunki znalazły ostoję w lasach; znaczna część zaadaptowała się do współżycia z człowiekiem. Głównymi ostojami są tereny leśne i dolinki z siedliskami wodnymi. Najliczniejsze są bezkręgowce (m.in. ponad 40 gatunków małżów i ślimaków), uwagę najbardziej przyciągają ptaki (ponad 80 gatunków). Na murawach kserotermicznych w okolicach Kożuchowa stwierdza się skoncentrowane występowanie motyli. Na Równinie Szprotawskiej bardzo cennym środowiskiem dla fauny – zwłaszcza ptactwa wodno-błotnego - są bagna obejmujące zasięgiem fragmenty gmin Gaworzyce i Niegostawice. W Borach Dolnośląskich bytuje wiele zwierząt łownych, stanowią też ostoję np. wydry, popielicy, Żmii zygzakowatej, gniewosza plamistego, a zwłaszcza wielu gatunków ptaków. Również w dolinie Odry o bogactwie świata zwierzęcego świadczą przede wszystkim ptaki.

Ochrona przyrody i krajobrazu

Obszar LGD, jako całość, jest ubogi w tereny objęte ochroną. Na Wzgórzach Dalkowskich są to małe enklawy, cenne przyrodniczo i krajobrazowo, objęte ochroną rezerwatową lub jako użytki ekologiczne. Znajduje się tam 5 rezerwatów leśnych, w których chroni się równocześnie formy geomorfologiczne, i 4 użytki ekologiczne. Większy kompleks ochrony znajduje się jedynie w zach. części Grzbietu Dalkowskiego (obszar krajobrazu chronionego i 2 rezerваты). Poprzez jego przedłużenie ku południu i północy tworzy się korytarz ekologiczny łączący z dwoma dużymi kompleksami. Obydwa z nich jedynie obrzeżami zachodzą na obszar LGD. Pierwszy obejmuje Równinę Szprotawską i Bory Dolnośląskie (zróżnicowane formy ochrony), drugi - dolinę Odry (obszar krajobrazu chronionego i obszary Natura 2000). Łącznie w granicach obszaru LGD (w całości lub częściowo) znajduje się 6 rezerwatów przyrody, park krajobrazowy, 5 obszarów europejskiej sieci Natura 2000, 6 obszarów chronionego krajobrazu, 2 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, 5 użytków ekologicznych, 3 Obszary Chronionego Krajobrazu i 214 pomników przyrody. Poniżej wymienione są najważniejsze formy ochrony.

Rezerваты przyrody: „Uroczyisko Obiszów”, 6,28 ha; „Buczyna Jakubowska”, 19,54 ha; „Dalkowskie Jary”, 36,12 ha; „Wąwozy Annabrzskie”, 56,11 ha; „Dąbrowa Brzeźnicka”, 5,9 ha; „Buczyna Szprotawska”, 154,5 ha.

Przemkowski Park Krajobrazowy, 22 338 ha (otulina – 15 467 ha), w tym w granicach gmin Gaworzycze i Radwanice – 2155 ha.

Obszary Natura 2000 (kod obszaru; dyrektywy: SOO = specjalny obszar ochrony siedlisk, OSO = obszar specjalnej ochrony ptaków): „**Buczyna Szprotawsko-Piotrowicka**” (PLH080007; SOO), pow. 1423,3 ha, częściowo na terenie gminy Szprotawa;

„**Przemkowskie Stawy**” (PLB020003; OSO), pow. 4605,4 ha, częściowo na terenie gmin Gaworzycze i Niegosławice; „**Bory Dolnośląskie**” (PLB020005; OSO), pow. 172 093,4 ha, częściowo na terenie gminy Szprotawa; „**Nowosolska Dolina Odry**” (PLH80014; SOO), pow. 6040,3 ha, częściowo na terenie gmin Bytom Odrzański i Żukowice. **Dolina**

Środkowej Odry (PLB080004; OSO) j.w. **Obszary Chronionego Krajobrazu:** OCHK „Wzgórza Dalkowskie”, OCHK „Dolina Bobru” i OCHK „Dolina Szprotawki” **Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe: Z P-K „Grodowiec”,** 50,45 ha; **ZP-K „Park Słowiński”** w Szprotawie, 85,74 ha.

OPIS DZIEDZICTWA KULTUROWEGO/ ZABYTKI

Czynnikami rozwoju kultury były w średniowieczu władza książęca, duchowieństwo i miasta. Stopniowo znaczenia nabrały rody szlacheckie, zwłaszcza dysponujące dużą własnością ziemską (Rechenbergowie, Schönaichowie). Także zakony: jezuitów z Głogowa i Otyńia, kanoników regularnych z Żagania, oddziaływały kulturowo na okolice. Z miast, poza Głogowem, lokalnymi ośrodkami kultury były Szprotawa i Kożuchów (w XVI-XVII w. także Bytom Odrzański).

Dawna kultura ludności wiejskiej kształtowała się ze stopienia pierwiastków słowińskiego i napływowego, niemieckiego - z utrwalającą się przewagą tego ostatniego. Zróżnicowanie wynikało także z przynależności religijnej (katolicy, protestanci). Tradycyjna kultura wiejska zanikała już w XIX w. Obecnie świadczą o niej jedynie ocalałe formy dawnego budownictwa wiejskiego i nieliczne zabytki w muzeach i izbach regionalnych. Na innym planie jest to zasób dawnych podań: obszar jest bogaty w miejsca „legendarne” (Grzbiet Dalkowski, okolice Kożuchowa i Bytomia Odrzańskiego, Grodowiec).

Zabytki

W obszarze LGD znajdziemy zabytki z wszystkich niemal epok minionego tysiąclecia. Liczne są także znaleziska i obiekty archeologiczne z wcześniejszych epok. Stan ilościowy zabytków odpowiada średniej na Dolnym Śląsku i Ziemi Lubuskiej. Obiekty zabytkowe dość równomiernie pokrywają cały obszar. Zabytki posiadają w przewadze charakter prowincjonalny, dolnośląski. Od strony kategorii, najliczniejsze są zabytki sakralne, bardzo często o średniowiecznej metryce. Mimo licznych strat, dobrze reprezentowane są również obiekty kultury dworskiej (abstrahując od stanu). W miastach dobrze zachowany jest ich dawny układ przestrzenny i zabudowa.

Dotyczy to również wielu wsi. Obszar jest dość ubogi w obiekty dawnego budownictwa drewnianego oraz zabytki techniki. Na całym obszarze brak jest zabytków najwyższych klas, jednak bardzo cenne obiekty zachowały się w miastach: Kożuchowie, Szprotawie i Bytomiu Odrzańskim. Istotne, że miasta te posiadają swoje zabytkowe wizytówki, odpowiednio: mury miejskie i zamek, ratusz, rynek. Na terenach wiejskich największą wartość mają romańskie i gotyckie kościoły, dawne cmentarze miejskie oraz krzyże pokutne.

Współczesna kultura wsi

Na terenach wiejskich kultywuje się lub odtwarza pewne elementy kultury ludowej. Są to relikty właściwe dla poszczególnych grup ludności napływowej. W innym przypadku, lub łącznie, jest to czerpanie z tradycji ogólnopolskich. Reasumując, mówimy, więc o kulturze folklorystycznej (świadome nawiązanie do tradycji). Tak rozumianą kulturę wiejską reprezentują najczęściej: wyroby - tkactwo, hafty, koronki, plastyka obrzędowa; kulinaria; tradycje obrzędowe (religijne i świeckie). Najbardziej wyrazistym jej objawem jest

działalność zespołów folklorystycznych (grup tanecznych, wokalnno-muzycznych). Zespoły takie znajdują się w każdej gminie, skupione najczęściej przy Gminnych Centrach/Ośrodkach Kultury. Zespoły wokalne i taneczne nie zawsze odpowiadają pojęciu kultury folklorystycznej, ponieważ posiadają różnorodny repertuar tradycyjny: od pieśni patriotycznych, religijnych po ludowe i popularne oraz biesiadne. Taki profil mają też z reguły przeglądy (festiwale).

a) **Krótką charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki**

Walory przyrodnicze, krajobrazowe, historyczne i kulturowe stanowią olbrzymi potencjał dla rozwoju rekreacji i turystyki na obszarze LGD Wzgórza Dalkowskie. Znaczna ilość obszarów chronionych, w szczególności parki krajobrazowe i rezerваты przyrody, powoduje, że na znacznej części obszaru LGD Wzgórza Dalkowskie działalność związana z turystyką, rekreacją jest jedną z nielicznych działalności gospodarczych, które mogą się rozwijać.

Turysta ma do dyspozycji gęstą sieć oznakowanych szlaków. Teren Wzgórz jest szczególnie atrakcyjny dla uprawiania **turystyki rowerowej – jak również dla kolarstwa sportowego**. Toteż przeważają szlaki rowerowe. Osią dla nich jest nowy tranzytowy "Szlak Dziadoszan", z którym łączą się liczne trasy lokalne. Oprócz szlaków pieszych, formą turystyki aktywnej, połączoną z obserwacją przyrody, są ścieżki dydaktyczne. Inną aktywną formę stanowi rekreacja konna, rozwijająca się w oparciu o powstałe stadniny. Oryginalną propozycją, która zawiera również duchowe doświadczenie drogi, jest Szlak św. Jakuba, biorący początek w Jakubowie. Coraz większą popularnością cieszą się rajdy i spotkania na Wzgórzach. Tutejsze społeczności organizują lokalne święta i imprezy. Czerpią one z dawniejszych tradycji i tworzą nowe. Takie splatanie się tradycji – dawnych i nowych, religijnych i świeckich - symbolizują coroczne pielgrzymki do sanktuariów w Grodowcu i Jakubowie.

Drogi i szlaki rowerowe, konne, turystyczne, piesze są bardzo istotnym elementem rozwoju obszaru LGD Wzgórza Dalkowskie nie tylko w kontekście działań na rzecz turystyki i rekreacji, ale także w kontekście zrównoważonego rozwoju tego obszaru.

Ogromne, nie w pełni wykorzystane dotąd szanse rozwoju na Wzgórzach Dalkowskich ma **turystyka kulturowa**. Są to takie formy zwiedzania regionu, gdzie głównym celem turystów jest poznanie obiektów dziedzictwa kulturowego: zabytków architektury, miejsc związanych z ważnymi wydarzeniami i postaciami historycznymi, ośrodków kultu religijnego, zespołów budownictwa wiejskiego i ośrodków sztuki ludowej, muzeów, skansenów. **Formą turystyki kulturowej** jest także uczestnictwo w uroczystościach religijnych, festiwalach folklorystycznych, przeglądach piosenki, regionalnych świętach i innych. Dużą atrakcją dla turystów są zabytki związane z kultem religijnym i etnicznym : kościoły, stare cmentarze. Turystyka kulturowa stała się w ostatnich latach bardzo modna i obok turystyki przyrodniczej, jest jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się form, tak w Polsce, jak i w Europie. Wzgórza Dalkowskie, ze względu na występującą tu różnorodność etniczno-religijną, największe w kraju zachowane zwarte zespoły zabytkowej zabudowy wiejskiej oraz cenny harmonijny krajobraz kulturowo-przyrodniczy należy do najciekawszych pod względem kulturowym regionów w Polsce.

Poważną bolączką i wyzwaniem jest baza noclegowa i gastronomiczna, która oprócz walorów przyrodniczych i kulturowych stanowi niezbędny element w rozwoju potencjału turystycznego terenu, co poważnie ogranicza rozwój takich form turystyki jak ekoturystyka, czy turystyka kwalifikowana.

Intensywność ruchu turystycznego na obszarze LGD została obliczona na podstawie Wskaźnika Schneidera (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych). Wskaźnik dla województwa lubuskiego w 2013 roku wyniósł 1169,60, a dla województwa dolnośląskiego 2034,02. Natomiast wskaźnik dla powiatów przedstawia się następująco: nowosolski 567,05, żagański 432,87; głogowski 517,52, polkowicki 827,82.

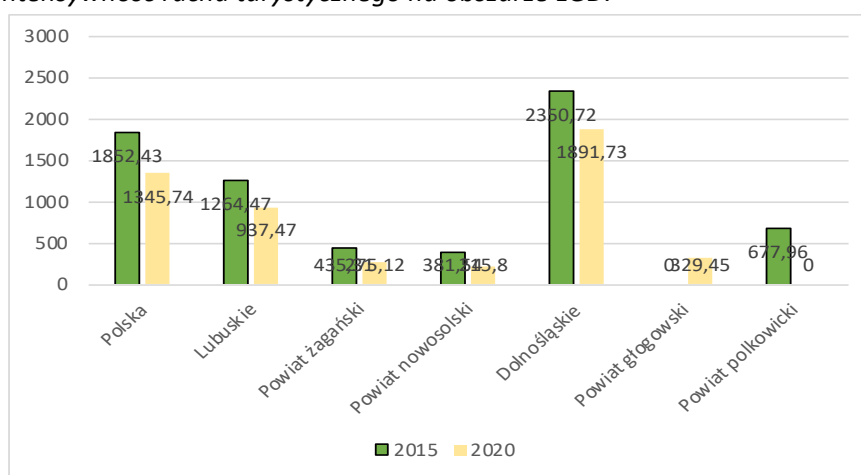

Średnia liczba turystów korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych w 2020 r. w odniesieniu do powierzchni (miara gęstości ruchu) była o połowę niższa niż w 2019 r. i wyniosła dla kraju 57 osób na 1 km². Było to w dużej mierze spowodowane pandemią COVID – 19.

Wyższe wartości wskaźnik gęstości ruchu przyjął w 6 województwach: małopolskim (157 turystów/km²), śląskim (109), pomorskim (108), dolnośląskim (104), zachodniopomorskim (92) i mazowieckim (60). W pozostałych województwach wartość wskaźnika wahała się od 19 w województwie podlaskim do 40 turystów na 1 km² w kujawsko-pomorskim i podkarpackim.

Wskaźnik dla województwa lubuskiego w 2020 roku wyniósł 937,47, a dla województwa dolnośląskiego 1891,73. Natomiast wskaźnik dla powiatów przedstawia się następująco: nowosolski 215,80, żagański 275,12; głogowski 329,45, polkowicki – brak danych w GUS dla roku 2020.

Wykres 1. Intensywność ruchu turystycznego na obszarze LGD.

Intensywność ruchu turystycznego na obszarze LGD. Źródło – GUS/Bank Danych Lokalnych

Tabela 31. Wskaźnik Schneidera – intensywność ruchu turystycznego.

Obszar	2015	2020
Polska	1 852,43	1 345,74
Lubuskie	1 264,47	937,47
Powiat żagański	435,31	275,12
Powiat nowosolski	381,54	215,80
Dolnośląskie	2 350,72	1 891,73
Powiat głogowski	0,00x	329,45
Powiat polkowicki	677,96	0,00x

x - Brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe

X - Zmiany metodologiczne, brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

b) Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych

Ze względu na swoje położenie i specyfikę terenu, wytwórcy z terenu Wzgórz Dalkowskich oferują szeroki wachlarz produktów lokalnych i regionalnych promujących region i nawiązujących do tradycji i zwyczajów obszaru.

W szerokiej gamie wytworów spożywczych znaleźć można m.in. popularny już olej lniany tłoczony w sposób tradycyjny metodą na zimno. Zastosowanie odpowiedniej techniki tłoczenia sprawia, że olej

Wandy i Czesława Topik z Mycielina ma wyjątkowy smak i najwyższą jakość. Klimat południowo-zachodniej Polski oraz mikroklimat rejonu Wzgórz Dalkowskich sprzyjają właściwemu dojrzewaniu winogron, a co za tym idzie, region obfituje w wielu wytwórców produktów winiarskich. Uprawa winorośli z minimalnym zastosowaniem chemii oraz stosowanie tylko niezbędnych zabiegów dla utrzymania zdrowotności winnic sprawia, że produkt finalny charakteryzuje się wysoką, jakością i niepowtarzalnym smakiem. Są to powody, dla których warto zapoznać się z ofertą winnic w Jakubowie, Borowie Wielkim, Wiechlicach i Sobolicach. Dużym uznaniem cieszą się również naturalne syropy z ziół rosnących na terenach Wzgórz Dalkowskich. Syropy ziołowe wspomagają leczenie, wyciąg z kasztanowca pomaga uporać się z bólem nóg, mięśni czy kręgosłupa, a soki owocowe po prostu świetnie smakują. Produkty tworzone są z ogromnym zaangażowaniem, pasją i sercem, co owocuje dużym zainteresowaniem na wszelkiego rodzaju targach, nie tylko na naszym terenie.

„Twórczość ludowa na Wzgórzach Dalkowskich”, określić je można głównie mianem **rękodziela tradycyjnego**, bez istotnych cech lokalnych. Są to hafty, koronki, pisanki, wyroby z bibułki, stroiki, wyroby z siana, pudełka i inne przedmioty zdobione techniką decoupage, zabawki, wyroby ozdobne wykonane techniką witrażową oraz ze sklejki, kartki okolicznościowe. Pierwsze z wymienionych oraz rzeźby mają niewątpliwą związek z dawniejszą **sztuką ludową**, pozostałe – to po prostu **galanteria ozdobna**, zwykle spotykana w handlu. Malarstwo, w pewnym stopniu rzeźba – to przykłady **amatorskiej twórczości plastycznej**. Wyroby łączy to, że zostały wykonane w określonym obszarze.

Na terenie Wzgórz Dalkowskich wytwarzany jest bogaty wachlarz wyrobów tradycyjnych, zarejestrowanych w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Można je wyróżnić w następujących kategoriach:

- a) **napoje** i warto tu wspomnieć o naturalnie mętnych sokach z Solnik, Gmina Koźuchów,
- b) **oleje i tłuszcze**- największą chlubą to oleje państwa Towpik z Mycielina,
- c) **wyroby piekarnicze i cukiernicze**- należą do nich Pascha Bukowińska oraz strudel Górali Czadeckich z Gminy Brzeźnica,
- d) **produkty mięsne** - a przede wszystkim kiełbasa wiejska, szynka tradycyjna oraz salceson z masarni Pana Zbigniewa Motyki Wrzesiny, gmina Brzeźnica.

W celu promocji produktów i rzemiosła z terenów Wzgórz Dalkowskich, Lokalna Grupa Działania nawiązała współpracę z producentami lokalnymi, którzy produkują w sposób nieprzemysłowy, niemasowy, z surowców lokalnych lub przy użyciu lokalnych metod wytwarzania.

Turystyka

Wzgórz Dalkowskie pomimo bogatych i zróżnicowanych walorów naturalnych, unikatowego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego umożliwiającego rozwój turystyki wodnej, rowerowej, zdrowotnej czy etnoturystyki posiada niski wskaźnik wykorzystania bazy noclegowej. Mała ilość wysokiej jakości infrastruktury turystycznej z pewnością jest wciąż jedną z barier rozwoju tej branży. Trudność sprawia także kreowanie spójnej, regionalnej oferty turystycznej. Słabą stroną jest również znikoma współpraca turystycznych podmiotów publicznych i prywatnych. Dużym wyzwaniem będzie dalsza rozbudowa infrastruktury turystycznej z zaangażowaniem prywatnych podmiotów, a także intensywna, spójna promocja działalności turystycznej przez samorząd wojewódzki i gminny oraz podmioty z branży turystycznej. Szansą na uatrakcyjnienie oferty turystycznej obszaru Wzgórz Dalkowskich jest turystyka pakietowa łącząca pobyt w gminach woj. lubuskiego i w gminach należących do woj. dolnośląskiego.

Największy ruch turystyczny w 2016 roku koncentrował się we Wrocławiu oraz w powiatach sudeckich, zaliczonych do obszarów o najwyższym stopniu rozwoju funkcji turystycznej w Polsce. W badanym okresie z bazy noclegowej województwa skorzystało 3,1 mln turystów, co stanowiło 10,2% liczby krajowych turystów.

Baza noclegowa w województwie dolnośląskim obejmowała w 2016 roku 950 obiektów noclegowych, co stanowiło 9% zasobów krajowych. W latach 2010-2016 liczba obiektów noclegowych w województwie wzrosła o 224 obiekty, a liczba miejsc noclegowych zwiększyła się o 25%. W 2016 roku województwo dolnośląskie z liczbą ponad 6,5 mln noclegów wykorzystanych w obiektach noclegowych znalazło się w grupie regionów europejskich wiodących pod względem wielkości obsługiwanego ruchu turystycznego. Liczba turystów zagranicznych korzystających z bazy noclegowej Dolnego Śląska osiągnęła w 2016 roku poziom 593 tysięcy, co stanowiło 9,3% ogółu turystów zagranicznych w kraju (wzrost o 30% od 2010 roku). Sieć szlaków turystycznych liczyła w 2016 roku 6 931 km długości i stanowiła 8,7 % zasobów krajowych, plasując region na 3. miejscu w Polsce. W latach 2011-2016 odnotowano wzrost długości szlaków o 814,9 km (o 11,7%).

Obszar LGD zasadniczo nie posiada tradycji turystyki pobytowej. Tak jest również obecnie (potwierdza to stan ilościowy bazy noclegowej). Wzgórza Dalkowskie były natomiast od dawna ulubionymi terenami wędrowek, głównie jednak dla miejskich społeczności lokalnych. Wykorzystywano dobrze rozwinięte połączenia kolejowe. Przyciągało to co i dziś: urozmaicony krajobraz, z jego malowniczością oraz licznymi zabytkami. Jednak wędrowano także dla samego „hartowanie ciała”.

Popularne dawniej wycieczki piesze obecnie ustąpiły pierwszeństwa rowerowym. Oprócz poznawczego, mają one charakter (może nawet bardziej) rekreacyjny, także sportowy. Tereny Wzgórz Dalkowskich są do tego wybitnie predysponowane. Pewne znaczenie ma również turystyka, rozumiana jako odwiedzanie określonych miejsc. Są to miejscowości i obiekty atrakcyjne kulturowo i historycznie (zabytki, izby regionalne, wydarzenia historyczne), także krajobrazowo: Bytom Odrzański, Szprotawa, Kożuchów, Jakubów, Grodowiec, także Dalków i Czerna (zamek).

Obszar nie posiada stałych, wypromowanych „magnesów” z kategorii „atrakcyjne spędzenie czasu” (z rodziną). Jedynie Polkowice notują stałą frekwencję, ze względu na „Aquapark”. W o wiele mniejszej skali dotyczy to ośrodków jeździeckich. Agroturystyka ma znaczenie marginesowe. Ruch cykliczny dotyczy dorocznych imprez oraz świąt religijnych w miejscach pielgrzymkowych.

Pobyty, mierzone noclegami, nie pozostają w istotnym związku z opisanymi wyżej formami turystyki i rekreacji. Koncentrują się one przy drodze krajowej A3; Baza noclegowa na Wzgórzach Dalkowskich wygląda następująco:

Tabela 32. Obiekty noclegowe.

Obszar	2015	2020
Polska	10 024	10 291
Lubuskie	288	281
Powiat żagański	6	7
Powiat nowosolski	12	10
Dolnośląskie	867	1 012
Powiat głogowski	5	9
Powiat polkowicki	7	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na dzień: 31.12.2020.

Do najczęściej korzystających noclegów na terenie Obszaru Wzgórz Dalkowskich można zaliczyć funkcjonujące na terenie gmin gospodarstwa, pensjonaty, hotele tj.:

Gmina Jerzmanowa

- 1) Zespół Pałacowo – Parkowy w Bądzowie, Gmina Jerzmanowa,
- 2) Zielony Zakątek Modła, ul. Jesienna 6,

- 3) Willa Za Dębami, Kurowice, Kurowice 85
- 4) Noclegi dla Firm i Turystów pod Magnolią Głogów, Jaczów, ul. Magnoliowa 1

Gmina Polkowice

- 1) Pokoje/ Mieszkania dla firm, Pokoje/ Mieszkania dla firm, Polkowice, ul. Lipowa 10
- 2) Kwatery u Kajeczki 1, Sucha Górna, ul. Lipowa 1A,
- 3) Dom Weselny Relax Polkowice, ul. Chocianowska 78
- 4) Dwór Ziemowit, Polkowice, ul. Nagietkowa 14,
- 5) Aqua Hotel Polkowice, ul. Młyńska 6

Gmina Szprotawa

- 1) Pałac Wiechlice Szprotawa, Wiechlice 45b,
- 2) Pałac Henryków Szprotawa, Henryków 70,
- 3) Hotel Martpol Szprotawa, ul. Głogowska 1,
- 4) Hotel Regina Szprotawa, ul. Przejazdowa 6,
- 5) Agroturystyka Natalia 1, Chichy 2, Szprotawa

Pozostałe Gminy:

- 1) Zamek, Czerna 47, Gmina Żukowice
- 2) Zajazd-Restauracja Żukowice, Gmina Żukowice
- 3) U Włodka I Marysi, Podbrzezie Dolne, ul. Główna 1, Gmina Kozuchów
- 4) Noclegi Black Raven Modrzyca, ul. Nowosolska 36, Gmina Otyń
- 5) Agroturystyka Mozaika - Jabłonów k. Żagania, Gmina Brzeźnica,
- 6) Noclegi Gaworzyce, Kurów Wielki 19, Gmina Gaworzyce
- 7) Zajazd Nadodrze, Bytom Odrzański, ul. Sadowa 4, Gmina Bytom Odrzański
- 8) „Dom Gościa" w Miłakowie, Gmina Nowe Miasteczko

Dla obszaru LGD istotna jest też baza noclegowa, znajdująca się w sąsiednich miastach oddalonych o kilka, kilkanaście km od granic obszaru: w Głogowie, Nowej Soli, Żaganiu, także w Zielonej Górze. Ponadto w podobnym oddaleniu znajdują się stricte turystyczna baza w: w dolinie Bobru (Dom Wycieczkowy i pole namiotowe w Gorzupi Dolnej) oraz Przemkowskim Parku Krajobrazowym (Dom Wczasów Dziecięcych w Przemkowie, Gospodarstwo Agroturystyczne w Ostaszowie, pole karawaningowo-biwakowe w Piotrowicach).

ROZDZIAŁ V. Spójność, komplementarność i synergia

LSR jest zgodna z dokumentami planistycznymi opracowanymi i przyjętymi na różnych poziomach oddziaływania.

Na poziomie krajowym jest zgodna z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030, która określa główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Głównym jej celem jest poprawa jakości życia Polaków mierzona zarówno wskaźnikami jakościowymi, jak i wartością oraz tempem wzrostu PKB w Polsce.

Na poziomie regionalnym LSR jest zgodna z dokumentami: Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027, Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 oraz Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 czyli podstawowymi narzędziami prowadzonymi przez samorząd województwa polityki regionalnej, wyznaczającym główne cele i kierunki dalszego rozwoju regionu. Cele LSR są zgodne również ze Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 – ZIT LGOF i Strategią IIT Partnerstwo Lubuska 9.

Cele LSR wpisują się również w cele Strategii gmin partnerskich. Wszystkie cele LSR są zgodne z następującymi dokumentami planistycznymi 13 gmin tj.:

1. Strategia Rozwoju Gminy Jerzmanowa 2015-2025,
2. Strategia Rozwoju Gminy Grębocice 2021-2027,
3. Strategia Rozwoju Gminy Radwanice na lata 2015–2023,
4. Strategia Rozwoju Gminy Gaworzyce Na Lata 2016 – 2022,
5. Strategia Rozwoju Gminy Polkowice na lata 2021-2030,
6. Strategia Rozwoju Gminy Żukowice 2016 -2025,
7. Strategia Rozwoju Gminy Kozuchów Na Lata 2012 – 2022,
8. Strategia Rozwoju Gminy Bytom Odrzański na lata 2022-2030,
9. Strategia Rozwoju Gminy Otyń 2014–2020,
10. Strategia Rozwoju Gminy Brzeźnica na lata 2016-2026
11. Strategia Rozwoju Gminy Szprotawa na lata 2015- 2023,
12. Strategia Rozwoju Społeczno –Gospodarczego Gminy Niegosławice na lata 2016-2022,
13. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowe Miasteczko - Nowe Miasteczko luty 2000

Opracowana strategia jest spójna wewnętrznie, bo wszystkie zaplanowane w niej działania zmierzają do osiągnięcia założonych celów. Przedsięwzięcia są komplementarne, bo wzajemnie się uzupełniają poprzez działania podmiotów z różnych grup interesu, co w sumie daje efekt synergiczny. Dokument też wpisuje się w założenia programów strategicznych wyższego rzędu. Wszystkie te cechy odnoszą się zarówno do etapu planowania (opracowywania) LSR ja i planowanego jej wdrożenia. Wszystko to razem pozwoli na zaspokojenie najpilniejszych potrzeb lokalnej społeczności i wzrost potencjału jej członków. W odniesieniu do gospodarki, społeczeństwa, przestrzeni i zarządzania regionem pokrywają się zasadnicze elementy strategii, tj. wizja, cele strategiczne i kierunki interwencji. Uwzględniono rozwój turystyki poprzez podniesienie poziomu atrakcyjności turystycznej regionu, aktywizację seniorów w życiu społecznym oraz wsparcie osób młodych do 25 r.ż objętych w zakresie edukacji i aktywizacji.

Przeprowadzona analiza wyników konsultacji, elementów lokalnych strategii rozwoju gmin oraz celów i przedsięwzięć LSR SWD na lata 2014-2020 pozwala na zaprojektowanie celów i przedsięwzięć na lata 2023-2027:

Spójność celów zapisanych w Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie na lata 2023-2027 z celami w dokumentach o charakterze strategicznym o randze ponadlokalnej, krajowej, regionalnej, ma istotne znaczenie, ponieważ pozwoli korzystać z efektów synergii wynikającej z uczestnictwa w programowaniu i realizacji zamierzeń na określonym terenie.

Na obszarze działania LGD realizowane będą działania finansowane z dwóch funduszy.

- **Cel 1 i Cel 2** realizowany będzie w ramach środków przewidzianych dla Interwencji I 13.1 LEADER w ramach PS WPR.
- **Cel 3** realizowany będzie w ramach programu FEWL 2021-2027, Priorytet 7. Fundusze Europejskie na rozwój lokalny kierowany przez społeczność z wykorzystaniem funduszy EFS+.

Interwencja LEADER ukierunkowana będzie na budowaniu lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym przez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych.

W ramach interwencji planowane są 2 komponenty:

1. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (projekty realizowane przez beneficjentów w ramach LSR) oraz
2. Zarządzanie lokalnymi strategiami rozwoju i animacji (koszty funkcjonowania LGD).

LSR Stowarzyszenia Wzgórz Dalkowskie jest zbieżna z dokumentami strategicznymi tj.

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 – KSRR
2. Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027,
3. Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027
4. Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027,
5. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030,
6. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030,
7. Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 – ZIT LGOF,
8. Strategia IIT Partnerstwo Lubuska 9

Tabela 33. Powiązanie celów Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Wzgórz Dalkowskie z celami Strategii Rozwoju Kraju 2030.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030	Powiązanie z działaniami KSRR 2030
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD WD/ P.1.1-1.2.	EFROW	CS.1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym	1.5.3. Infrastruktura społeczna
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD WD/P. 2.1.-2.4	EFROW	CS 2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym	2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym
CS.3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich P.3.1 – 3.2.	EFS+	CS 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie	2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Kraju 2030.

Tabela 34. Powiązanie celów Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Wzgórz Dalkowskie z celami Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej 2023 - 2027.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD WD/ P.1.1-1.2.	EFRROW	CS.8. P.4 Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat.
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD WD /P. 2.1.-2.4	EFRROW	CS 7. P1. Poprawa dostępu do usług związanych z rolnictwem i leśnictwem, dywersyfikacja dochodów gospodarstw CS 7. P5. Zmniejszenie ryzyka związanego z podjęciem działalności rolniczej i inwestowaniem w gospodarstwie CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego, CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat
CS.3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD WD P.3.1 – 3.2.	EFS+	CS.8.P.10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat

Źródło: opracowanie własne na podstawie PS WPR.

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 to dokument opracowany na podstawie analizy potrzeb polskiego rolnictwa, wykorzystujący możliwości, jakie oferuje zreformowana Wspólna Polityka Rolna (WPR). Takie podejście daje szansę m.in. na rozwój obszarów wiejskich. PS WPR będzie realizował 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej z czego Strategia LGD wpisuje się w 8. cel szczegółowy: promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich.

Tabela 35. Powiązanie z celami: Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/ P.1.1-1.2.	EFRRROW	2.1.1 Priorytet 1. Fundusze Europejskie dla lubuskiej gospodarki 2.1.5 Priorytet 5. Fundusze europejskie na rzecz zwiększenia dostępności regionalnej infrastruktury społecznej 2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli 2.1.8 Priorytet 8. Fundusze Europejskie dla lokalnego lubuskiego
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/P. 2.1.-2.4	EFRRROW	2.1.1 Priorytet 1. Fundusze Europejskie dla lubuskiej gospodarki 2.1.5 Priorytet 5. Fundusze europejskie na rzecz zwiększenia dostępności regionalnej infrastruktury społecznej 2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli 2.1.8 Priorytet 8. Fundusze Europejskie dla lokalnego lubuskiego
CS.3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich P.3.1 – 3.2.	EFS+	2.1.6 Priorytet 6. Fundusze Europejskie na wsparcie obywateli 2.1.7 Priorytet 7. Fundusze Europejskie na rozwój lokalny kierowany przez społeczność 2.1.8 Priorytet 8. Fundusze Europejskie dla lokalnego lubuskiego

Źródło: opracowanie własne LGD.

Tabela 36. Powiązanie z celami Strategii Rozwoju Woj. Lubuskiego 2021-2027.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Strategii Rozwoju Woj. Lubuskiego 2021-2027
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/ P.1.1-1.2.	EFRRROW	2.4 Zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego, 2.5 Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, a także upowszechnianie i promocja sportu, 4.1 Efektywna współpraca międzyregionalna i transgraniczna 4.2 Atrakcyjny wizerunek i rozpoznawalna marka województwa
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/P. 2.1.-2.4	EFRRROW	1.4 Wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej i powiązań gospodarczych regionu, 1.5 Rozwój konkurencyjnego sektora przedsiębiorstw i wsparcie reindustrializacji, 1.6 Rozwój potencjału turystycznego, 2.4 Zapewnienie bogatej oferty kulturalnej oraz ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego 2.5 Rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, a także upowszechnianie i promocja sportu, 4.1 Efektywna współpraca międzyregionalna i transgraniczna,
CS.3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich P.3.1 – 3.2.	EFS+	2.1 Wzrost dostępności i efektywności kształcenia oraz wychowania przedszkolnego i opieki nad najmłodszymi dziećmi, 2.2 Promocja włączenia społeczno-zawodowego oraz kompleksowe wsparcie seniorów, 2.6 Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i poczucia tożsamości regionalnej

Źródło: opracowanie własne LGD.

Tabela 37. Powiązanie z celami: Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/ P.1.1-1.2.	EFRROW	FEDS.01 Fundusze Europejskie na rzecz przedsiębiorczego Dolnego Śląska FEDS.06 Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska FEDS.07 Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/P. 2.1.-2.4	EFRROW	FEDS.01 Fundusze Europejskie na rzecz przedsiębiorczego Dolnego Śląska FEDS.06 Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska FEDS.07 Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021- 2027.

Tabela 38. Powiązanie z celami Strategii Rozwoju Woj. Dolnośląskiego 2021-2027.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Strategii Rozwoju Woj. Dolnośląskiego 2021-2027
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/ P.1.1-1.2.	EFRROW	1.1.Wspieranie endogenicznych potencjałów gospodarczych subregionów, 1.2.Wzmocnienie krajowej i europejskiej konkurencyjności regionu i jego marki 5.2. Wzrost dostępności regionalnej infrastruktury informacyjnej o wysokich standardach funkcjonalno-użytkowych,
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/P. 2.1.-2.4	EFRROW	1.1.Wspieranie endogenicznych potencjałów gospodarczych subregionów, 1.2.Wzmocnienie krajowej i europejskiej konkurencyjności regionu i jego marki, 2.3. Rozwój i doskonalenie usług publicznych 3.1. Kształtowanie postaw obywatelskich 3.2. Wzrost społecznej integracji, 3.3. Doskonalenie regionalnego i lokalnych rynków pracy, 3.5. Doskonalenie regionalnej polityki wspierania seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami, 3.6. Kształtowanie postaw prozdrowotnych, prosportowych i proekologicznych, 5.2. Wzrost dostępności regionalnej infrastruktury informacyjnej o wysokich standardach funkcjonalno-użytkowych 5.3. Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej.

Źródło: opracowanie własne LGD.

Tabela 39. Powiązanie z celami Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 – ZIT LGOF.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 – ZIT LGOF
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/ P.1.1-1.2.	EFROW	Priorytet 3. Budowanie oferty w obszarze czasu po pracy dla mieszkańców, Priorytet 5. Dywersyfikacja i wzmacnianie gospodarki LGOF, Priorytet 6. Zintegrowana promocja LGOF Priorytet 9. Zachowanie walorów przyrodniczych Priorytet 10. Koordynacja procesów planowania i zarządzania w wymiarze strategicznym
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/P. 2.1.-2.4	EFROW	Priorytet 3. Budowanie oferty w obszarze czasu po pracy dla mieszkańców, Priorytet 5.Dywersyfikacja i wzmacnianie gospodarki LGOF, Priorytet 6. Zintegrowana promocja LGOF Priorytet 9. Zachowanie walorów przyrodniczych

Źródło: opracowanie własne LGD.

Tabela 40. Powiązanie z celami Strategii Lubuska 9.

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Wzgórz Dalkowskich	Źródło finansowania	Powiązanie z celami Strategii Lubuska 9
CS.1.Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/ P.1.1-1.2.	EFROW	C.S. 1.2 Rozwinięty sektor przemysłu czasu wolnego, oparty na lokalnych zasobach turystycznych, krajoobrazowych i kulturowych. Rozpoznawalne regionalnie i krajowo marki i produkty.
CS.2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich/P. 2.1.-2.4	EFROW	C.S. 1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze Partnerstwa, w szczególności lokalnych małych i średnich przedsiębiorstw, w tym firm rodzinnych. C.S. 1.3. Rozwój współpracy sektora gospodarczego i publicznego na rzecz rozwoju obszaru Partnerstwa. C.S. 2.3. Rozwinięte społeczeństwo obywatelskie, posiadające instrumenty i środki niezbędne do realizacji celów społeczności lokalnych.
CS.3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich P.3.1 – 3.2.	EFS+	C.S. 2.1. Powszechnie dostępne, wysokiej jakości usługi publiczne, zapewniające integrację społeczną i wysoką jakość życia. C.S. 2.2. Wysokiej jakości usługi edukacyjne, promujące innowacje i postawy ekologiczne.

Źródło: Opracowanie własne LGD

Niezależnie od możliwości wsparcia w ramach RLKS ze środków dostępnych w LSR beneficjenci działań LSR będą mogli aplikować również o inne środki wsparcia zewnętrznego. W LSR wprowadzono zatem mechanizmy zapewniające spójność i komplementarność wsparcia. Przewiduje się inne **POTENCJALNE DOSTĘPNE ŹRÓDŁA FINASOWANIA** przedsięwzięć wynikających z LSR. Fundusze będą pozyskiwane z programów m.in. tj.: środki: krajowe, FIO, norweskie, amerykańskie czy szwajcarskie a także środki z innych fundacji.

WARTOŚĆ DODANA PODEJŚCIA LEADER w realizacji LSR polega na oddolnym planowaniu i realizowaniu działań. Dzięki zaawansowanym formom współpracy wszystkich interesariuszy zarówno publicznych, jak i prywatnych, przyniesie wartość dodaną w postaci realizacji projektów dokładnie dopasowanych do miejscowych potrzeb, a równocześnie wzmocni kapitał społeczny. **Wartość dodana** podejścia LEADER w realizacji LSR przez Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie będzie polegała na łączeniu pokoleń w ramach wspólnych zajęć edukacyjnych młodzież-seniorzy-dzieci. Możliwość realizacji projektów w partnerstwie będzie przedmiotem animacji ze strony LGD (lub zaangażowanych przez LGD ekspertów lub animatorów). Będą inicjowane spotkania, zachęcanie do współpracy, pobudzenie zainteresowania podejściem LEADER, kojarzenie partnerów, którzy dotychczas ze sobą nie współpracowali. Dzięki oddolnemu planowaniu i realizowaniu działań środowiska, które do tej pory nie współpracowały, rozpoczną wspólne działania wykorzystując zasoby lokalne (kulturowe, historyczne, przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe) czy potencjał społeczny. Wyjście poza schemat podejścia sektorowego i tworzenie nowej przestrzeni dla liderów lokalnych, którzy dzięki podejściu LEADER przyczynią się do realizacji oddolnych inicjatyw, co pozwoli na integrowanie różnych grup interesu, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć. Doświadczenie z okresów realizacji PROW 2007-2013 oraz 2014-2020 pozwoli na pomoc przy kojarzeniu partnerów do realizacji operacji partnerskich w różnych obszarach realizacji LSR o zasięgu jednej LSR, różnych LSR z Polski, obszarów LSR z innych krajów.

Realizacja projektów wykraczających poza obszar jednostek administracyjnych gmin, powiatów, województw, państw, w tym zwłaszcza realizowanych z udziałem dzieci i młodzieży lub adresowanych do tych grup prowadzi do następujących **KORZYŚCI**:

- integracji, wzmocnienia tożsamości z obszarem zamieszkania,
- zwiększenia wiedzy na temat potencjału miejsca zamieszkania,
- budowania atmosfery przedsiębiorczości za pomocą wspierania kształtowania świadomości obywatelskiej, aktywizacji szerokiej oferty dla obecnych i przyszłych przedsiębiorców,
- budowy wspólnej wizji przyszłości obszaru, wspólnego decydowania, wzajemnego szacunku do prezentowanych pomysłów i rozwiązań, budowy zaufania społecznego,
- rozwoju małej infrastruktury i poprawy dostępu do usług, które przyczynią się do zwiększenia spójności społecznej, uwzględniania interesów wszystkich zainteresowanych.
- ✓ możliwości realizacji projektów wykraczających poza obszar jednostek administracyjnych gmin (większej efektywności i zasięgu oddziaływania),
- ✓ budowania aktywnej społeczności, otwartej na dzieleniu się wiedzą, doświadczeniami, pomysłami oraz informacjami,
- ✓ rozwijaniu wzajemnego wsparcia i wspólnego potencjału,
- ✓ generowania nowych, nieszablonowych rozwiązań „starych problemów”, zwiększenia innowacyjności.

Wymienione korzyści wyraźnie potwierdzają pozytywny wpływ LEADER/RLKS na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału członków lokalnych społeczności, zarówno na poziomie organizowanych/sformalizowanych podmiotów jak organizacje pozarządowe, jak i na poziomie osobistym mieszkańców zaangażowanych w realizację LSR. W RLKS nie mniej ważnym celem od realizacji zaplanowanych w strategii projektów i operacji, jest zaktywizowanie interesariuszy i ich zaangażowanie we wspólne przedsięwzięcia. LEADER sprzyja włączeniu, wspiera tworzenie sieci kontaktów i współpracę z innymi miejscowymi partnerami oraz innowacyjne podejście (w skali lokalnej), a także dostępność.

UZASADNIENIE DOBORU ZAKRESÓW WSPARCIA W RAMACH LSR:

Słabo rozwinięta infrastruktura kulturalna, turystyczna, rekreacyjna, niewykorzystywane cenne obiekty historyczno-turystyczne jest uzasadnieniem potrzeby realizacji operacji w zakresie rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury publicznej.

Niewykorzystany w pełni potencjał środowiskowy, gospodarczy i społeczny obszaru Wzgórz Dalkowskich, wskazuje potrzebę zwiększenia działań ukierunkowanych na promocję walorów obszaru WD. Niezwykle ważnym wyzwaniem jest wsparcie działań pozwalających ugruntować i rozwijać regionalną turystykę, kulturę tożsamość i dziedzictwo kulturowe.

Rozwój społeczny i gospodarczy regionu w dużym stopniu zależy od aktywności społecznej ludzi młodych, która daje szansę nabycia i rozwinięcia wielu umiejętności, w szczególności współpracy w grupie, kreatywności, przedsiębiorczości oraz odpowiedzialności za lokalną wspólnotę. Budowanie wśród młodzieży poczucia przynależności i identyfikacji z regionem poprzez wsparcie podejmowanych inicjatyw sprawi, że będą oni bardziej utożsamiać się z terenem, na którym działają, a w konsekwencji pozostaną w swojej małej ojczyźnie. Ważne jest, aby młodzi mieszkańcy poszerzali wiedzę na temat swojego miejsca pochodzenia, co z pewnością wpłynie na podniesienie poziomu świadomości i identyfikacji młodzieży z regionem.

LSR będzie wspierała działania stwarzające młodym ludziom możliwości rozwoju poprzez realizowanie projektów ukierunkowanych na wzmacnianie ich kompetencji, wiedzy, postaw leaderskich i zdobywanie nowych doświadczeń. Dzięki temu będzie możliwe zatrzymanie niekorzystnych trendów, a szczególnie emigracji młodego pokolenia. Z uwagi na skalę prognozowanego spadku populacji regionalnej, ma to zasadnicze znaczenie dla mieszkańców woj. lubuskiego i dolnośląskiego. Bardzo ważną rolę w pomocy społecznej pełnić będą wszelkie formy aktywizacji osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem, które wymagają odzyskania lub zwiększenia zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie. Jednym z ważniejszych powodów zjawiska wykluczenia społecznego na obszarze LGD są przyczyny materialne. Jest to związane przede wszystkim z długotrwałym bezrobociem oraz ubóstwem. W celu zwiększenia obszarów włączenia społecznego zaplanowane zostało wsparcie dla osób zagrożonych i wykluczonych społecznie oraz wyeliminowanie barier, które uniemożliwiają ich włączenie społeczne. Umożliwić to powinny działania związane z integracją społeczną, edukacją przez zdobywanie i aktualizację kwalifikacji oraz przedsięwzięcia skierowane na rozwój postaw aktywizacyjnych wśród mieszkańców obszaru realizowane w ramach zakresu wsparcia włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.

Mimo istnienia wielu świetlic wiejskich, wyniki konsultacji społecznych wskazały na zbyt niską ofertę zajęć, integrujących imprez, szczególnie dla młodzieży i osób starszych, które stymulowałyby ich aktywność społeczną. Dlatego też, bardzo istotny element włączenia społecznego stanowią będą również inwestycje związane z umożliwieniem dopasowania oferty do potrzeb lokalnych przez istniejące już placówki, a także inwestycje w wyposażenie infrastruktury przyczyniającej się do poprawy dostępu osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym do miejsc, gdzie wdrażane będą działania w zakresie aktywnej integracji społecznej.

Jest to szczególnie ważne w przypadku osób z grup w niekorzystnej sytuacji oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które mają ograniczony dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury.

Negatywne zmiany demograficzne zauważalne są nie tylko na obszarze działania LGD, ale całego kraju. Problem starzenia się społeczeństwa to problem nie tylko w skali wojewódzkiej, ale krajowej. W 2050 roku około 41% społeczeństwa to będą osoby powyżej 60 roku życia. (GUS Sytuacja osób starszych w Polsce w 2020 r). Proces ten wymaga wielu działań, które pozwolą na pozostanie osób potrzebujących wsparcia w ich środowisku domowym. Będzie rosło zapotrzebowanie na usługi społeczne, a zwłaszcza opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych oraz starszych, potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Dzięki kursom i szkoleniom osoby starsze podniosą kwalifikacje po opuszczeniu programu.

Wsparcie w ramach obszaru tematycznego rozwój przedsiębiorczości będzie dotyczyć nie tylko nowych przedsiębiorstw, ale także firm, które zechcą zmienić bądź poszerzyć bazę swoich usług. Turystyczne wykorzystanie zasobów przyrodniczo-kulturowych obszaru w znacznej mierze jest uzależnione od zwiększenia przedsiębiorczości wśród mieszkańców a zwłaszcza przedsiębiorczości w zakresie turystyki (agroturystyki, gastronomii, usług hotelarskich, rekreacyjnych związanych z zagospodarowaniem czasu wolnego, itp.). Zwiększona ilość turystów to dodatkowe zyski dla mieszkańców. Naturalna potrzeba ich utrzymania, a także zwiększenia, powodować będzie mobilizację ludności do zwiększonego wysiłku w celu uatrakcyjnienia oferty. Czerpiąc z zasobów dziedzictwa niematerialnego, społeczność lokalna dążyć będzie do efektywniejszego poprawiania stanu środowiska, usprawniania i zwiększania estetyki przestrzeni publicznej. Powyższe działania wymagać będą od mieszkańców i beneficjentów wdrażających LSR postawy otwartej do integracji społecznej, świadomych działań inwestycyjnych wymagających określonej wiedzy. Większa wśród mieszkańców świadomość własnej tożsamości wpłynie na rozwój produktów turystycznych właściwych obszarowi. Realizacja tych zadań prowadzić będzie do rozwoju przedsiębiorczości oraz tworzenia nowych miejsc pracy.

Wykorzystanie różnych zasobów lokalnych:

- **Na bazie zasobów turystycznych, przyrodniczych, historycznych, kulinarnych i kulturowych** zostały przygotowane działania dotyczące rozwoju infrastruktury i bazy turystycznej,
- **Na bazie zasobów społecznych i gospodarczych** zostały przygotowane działania służące do rozwoju działalności gospodarczej oraz wzmacniające kapitał społeczny na obszarze Wzgórz Dalkowskich,
- **Na bazie zasobów osobowych i społecznych** zostały przygotowane działania służące wzmocnieniu osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, szczególnie w obszarze edukacji i integracji społecznej.

Wykorzystanie związków pomiędzy podmiotami różnych grup interesu:

Planowane w Strategii przedsięwzięcia będą realizowane przez podmioty z różnych grup interesu.

Wykorzystanie zasobów lokalnych będzie się odbywało za pomocą różnych metod:

- działania animacyjne, aktywizacyjne, doradcze i szkoleniowe prowadzone przez LGD,
- realizację operacji własnych przez LGD,
- przez Beneficjentów w ramach realizacji operacji wybranych do dofinansowania.

Lokalna Strategia Rozwoju ma charakter zintegrowany w obszarze:

- **sektorów życia społeczno-gospodarczego:** proponowane przedsięwzięcia zakładają udział w ich realizacji przedstawicieli różnych grup interesu społecznego i gospodarczego w ścisłej współpracy z sektorem publicznym,
- **wykorzystania lokalnych zasobów:** atrakcyjne środowisko naturalne, walory przyrodnicze, kulturalne, historyczne oraz przyjaźnie nastawione społeczeństwo to potencjał, który właściwie wykorzystany przyczyni się do realizacji LSR.

Ze względu na ograniczoną pulę alokacji z zakresu interwencji LEADER, LGD SWD będzie pozyskiwało środki finansowe z innych dostępnych źródeł finansowania. Szczegóły zostały opisane w rozdziale IX.

ZAPLANOWANE DZIAŁANIA WPISUJĄ SIĘ W OKREŚLONY DLA INTERWENCJI ZAKRES WSPARCIA ORAZ WYMOGI – ukierunkowane są na budowanie lokalnej tożsamości, aktywizację społeczną i wykorzystanie miejscowych zasobów, a także wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych; włączają seniorów, młodzież oraz grupę w niekorzystnej sytuacji-kobiety, a objęte wsparciem LSR kierunki rozwoju

przedsiębiorczości uwzględniają sytuację lokalną. W LSR ujęte zostały wskaźniki rezultatu przypisane do interwencji:

- R.37 Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR
- R.39 Nowe przedsiębiorstwa wiejskie, w tym przedsiębiorstwa biogospodarki rozwinięte dzięki wsparciu w ramach WPR,
- R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.
- R.42 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego,

a jej wdrożenie przyczyni się do osiągnięcia wskaźnika R.38 Odsetek ludności wiejskiej objętej strategiami rozwoju lokalnego. Wpisywanie się założeń LSR w koncepcje strategii wyższego rzędu, wzajemne dopełnianie się przedsięwzięć definiowanych poprzez różne instrumenty terytorialne, perspektywa korzystania z wielu źródeł finansowania tworzą elastyczną i efektywną architekturę interwencji na poziomie obszaru LSR.

Dobór dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR wynika z przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Ustalono, iż w ramach LSR będą realizowane:

- operacje indywidualne w trybie konkursowym, wybierane przez radę decyzyjną,
- projekty grantowe - LGD jest beneficjentem i udziela innym podmiotom, grantów będących środkami przeznaczonymi na realizację zadań służących osiągnięciu jednego celu,
- operacje własne, służące dobru ogółu, realizowane samodzielnie przez LGD.

PRZYJĘTE METODY WDRAŻANIA OPERACJI W RAMACH LSR zostały dostosowane do specyfiki planowanych przedsięwzięć oraz grup odbiorców. Dokonaliśmy doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR – tabela poniżej.

Metoda wdrażania LSR	Zakresy wsparcia EFRROW i przyjęty sposób wdrażania LSR (metody aktywizacyjne)	Metody aktywizacyjne
Operacje konkursowe	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Podejmowanie działalności gospodarczej, ➤ Rozwój działalności gospodarczej ➤ Wsparcia dla rolników w zakresie rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych: gospodarstwa agroturystyczne i opiekuńcze, zagrody edukacyjne, ➤ Mała infrastruktura publiczna 	Szkolenia, doradztwo,
Projekty grantowe	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tematyczne projekty grantowe, które składają się z kilku komplementarnych zadań na jedną spójną operację 	Warsztaty, dobre praktyki, wizyty studyjne, szkolenia itp.
Operacje własne	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Operacje realizowane przez LGD ukierunkowane na realizację celów publicznych oraz niekomercyjnych niezbędne do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia z LSR. 	Wizyty studyjne, warsztaty, szkolenia, konferencje, działania aktywizacyjne, dobre praktyki itp.

UZASADNIENIE PRZYJĘTEGO SPOSOBU WDRAŻANIA LSR

Odpowiednie ukierunkowanie działań zaplanowanych w LSR wzmocni efekt synergii i będzie wzmocniać wartość dodaną zastosowanego podejścia LEADER w rozwoju obszaru. Ukierunkowane działanie pozwoli też na osiągnięcie rezultatów i założonych celów przy planowanym budżecie w określonym czasie. Rozwój obszaru objętego LSR ukierunkowany będzie przede wszystkim na zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców poprzez tworzenie oferty rozwoju, spędzania czasu wolnego -lepszego dostęp do

ogólnodostępnej infrastruktury, rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej. Projekty ukierunkowane zostaną w zakresie włączania społecznego, rozwój kompetencji społecznych mieszkańców, wsparcie innowacyjnych inicjatyw, animowanie do realizacji projektów w partnerstwie, wspieranie liderów życia publicznego, wzmacnianie organizacji pozarządowych czy ochrona dziedzictwa kulturowego. Wzmocnienie przedsiębiorczości mieszkańców wpłynie na wzrost potencjału gospodarczego, a to przełoży się na poprawę warunków bytowych i minimalizację ryzyka ubóstwa.

W pierwszej kolejności zaplanowane zostały działania, w wyniku których nastąpi poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, wzrośnie oferta rozwoju, rekreacji i czasu wolnego. Następnie zaplanowano działania wspierające rozwój potencjału społecznego ze szczególnym uwzględnieniem operacji skierowanych do osób młodych do 25-tego roku życia, aktywizujące dzieci i młodzież szkolną, osoby 60+ i grupy w niekorzystnej sytuacji-kobiety.

ROZDZIAŁ VI. Cele i wskaźniki

Wstępnym etapem niezbędnym przy określeniu celów LSR Wzgórz Dalkowskich było zebranie informacji o potrzebach mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich, które zostały uzyskane podczas 13 spotkań otwartych z zainteresowanymi mieszkańcami /przedstawicielami różnych grup interesu/ oraz z ankiet wpływających do biura LGD WD pocztą elektroniczną lub tradycyjną. W kolejnej fazie grupa robocza przystąpiła do uporządkowania ankiet, pogrupowała je według kategorii oraz poziomu szczegółowości. Ze względu na różnorodność zgłoszonych przez mieszkańców problemów, odrzucono incydentalne i kreujące interesy wyłącznie wąskich grup społecznych oraz pozostające w sprzeczności z wiodącymi opiniami. Wyeliminowano również te problemy, które nie mogą być zrealizowane, gdyż przerastają możliwości finansowe LSR Wzgórz Dalkowskich. Następnym krokiem było określenie propozycji rozwiązań problemów oraz przypisanie ich do grupy odbiorców, do których poszczególne działania będą skierowane.

Z przeprowadzonej diagnozy społecznej, wniosków płynących z analizy dokumentacyjnej ankiet oraz zastosowania metod partycypacyjnych, wynika, iż w ramach wdrażania LSR skonstruowano cele skupione przede wszystkim na rozwoju turystyki, infrastruktury, kształcenia, pomoc w codziennym funkcjonowaniu czy wspieraniu inicjatyw oddolnych mieszkańców oraz przedsiębiorczości.

W ten sposób sformułowano 3 cele i mające prowadzić do ich realizacji przedsięwzięcia.

C.1. Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich

C.2 Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich

C.3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich

Powyższe cele będą realizowane przez następujące przedsięwzięcia:

**CEL NR 1 PODNIESIENIE POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO OBSZARU LGD WZGÓRZ DALKOWSKICH
realizowany za pomocą przedsięwzięć:**

- **P.1.1 Zwiększenie potencjału turystycznego regionu poprzez rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjno- turystycznej umożliwiającej aktywny wypoczynek oraz rekreację.**

W ramach przedsięwzięcia zostanie wykonana modernizacja lub budowa nowych obiektów tzw. „małej infrastruktury publicznej” - ogólnodostępnej i niekomercyjnej do 1 mln. euro. Przez obiekty infrastruktury rozumie się obiekty umożliwiające aktywny wypoczynek i rekreację, obiekty umożliwiające wypoczynek i integrację mieszkańców, obiekty umożliwiające rekreację zrealizowaną na terenie wiejskim.

Grupa docelowa: Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD WD w szczególności osoby młode do 25-tego r.ż., seniorzy i kobiety oraz turyści.

Wskaźnik rezultatu: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

Nabór wniosków w trybie konkursowym (PS WPR) dla JST / NGO.

➤ **P.1.2. Promocja walorów turystycznych obszaru LGD WD.**

W ramach przedsięwzięcia zostaną podjęte działania promujące obszar Wzgórz Dalkowskich ukierunkowane na realizację celów publicznych o charakterze niekomercyjnym. W ramach przedsięwzięcia prowadzone będą wydarzenia warsztatowe pozwalające zbudować poczucie przynależności i identyfikacji z regionem, szczególnie osobom młodym do 25 r.ż. Osobom starszym pozwoli na przekazanie wartości i wiedzy. Promowane będą wydarzenia przyrodnicze, historyczne, kulturowe, integracyjno – aktywizacyjne, które przyczynią się do promocji obszaru i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Grupa docelowa: Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD WD w szczególności osoby młode do 25-tego, seniorzy i kobiety oraz turyści.

Wskaźnik rezultatu: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

Operacje własne (PS WPR) realizowane przez LGD służące promocji obszaru LGD.

CEL NR 2 POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW OBSZARU LGD WZGÓRZ DALKOWSKICH realizowany za pomocą przedsięwzięć:

➤ **P.2.1 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej, kulturalnej lub turystycznej dla zwiększenia ilości miejsc integracji społecznej.**

W ramach przedsięwzięcia możliwe będzie wyposażenie obiektów infrastruktury ogólnodostępnej i niekomercyjnej. Przez obiekty infrastruktury rozumie się obiekty umożliwiające aktywny wypoczynek, obiekty umożliwiające wspólny wypoczynek i integrację mieszkańców, obiekty umożliwiające rekreację zrealizowaną na terenie wiejskim.

Grupa docelowa: Mieszkańcy wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci pochodzące z obszaru objętego LSR, osoby młode do 25-tego r.ż., seniorzy i kobiety.

Wskaźnik rezultatu: Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.

Nabór wniosków w trybie konkursowym (PS WPR) dla NGO/JST.

➤ **P.2.2 Poprawa jakości życia mieszkańców dzięki rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości.**

W ramach przedsięwzięcia zostanie przyznane dofinansowanie na podejmowanie/rozwój działalności gospodarczej ukierunkowanej na usługi. Priorytetowo będą traktowane usługi w zakresie: turystyki, gastronomii, działalności ekologicznej.

Grupa docelowa: Osoba fizyczna, pełnoletnia, posiadająca obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, mająca miejsce zamieszkania na obszarze realizacji LSR WD, nie wykonuje działalności gospodarczej zgodnie z wytycznymi MRiRW. Osoba prawna, w tym mikro i mały przedsiębiorca spełniający warunki określone w wytycznych MRiRW.

Wskaźnik rezultatu: Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: utworzenie nowego przedsiębiorstwa i nowego miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.

Nabór wniosków w trybie konkursowym (PS WPR) dla osób fizycznych zamieszkujących na terenie WD oraz osób prawnych w tym mikro i małych przedsiębiorców.

- **P.2.3. Rozwój zielonej gospodarki.** W ramach przedsięwzięcia zostanie przyznana pomoc na rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania: gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych.

Grupa docelowa: Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD WD w szczególności kobiety, turyści, dzieci, młodzież i seniorzy

Wskaźnik rezultatu: Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Nabór wniosków w trybie konkursowym (PS WPR) dla rolników lub domowników będących właścicielem lub współwłaścicielem małego gospodarstwa, w którym prowadzona jest działalność rolnicza.

- **P.2.4. Strefa Aktywności Społecznej. Operacje własne (PS WPR) realizowane przez LGD służące promocji obszaru LGD.**

W ramach przedsięwzięcia zostanie utworzone Centrum Aktywności Społecznej w którym będą prowadzone działania ukierunkowane na podnoszenie kompetencji liderkich z obszaru WD z zakresu integracji i aktywizacji mieszkańców.

W ramach CAS zostanie utworzony/ zmodernizowany /wybudowany obiekt umożliwiający prowadzenie działań integracyjno – aktywizacyjno – edukacyjnych.

W CAS będą możliwe do realizacji: konferencje, szkolenia, działania ukierunkowane na wspieranie mobilności zawodowej, wydarzenia integracyjne, animacyjne, kulturalne, sportowe, aktywizujące prowadzone przez lokalnych liderów, animatorów, trenerów działających na obszarze WD.

Grupa docelowa: wszyscy mieszkańcy LGD WD w szczególności kobiety, osoby młode do 25 tego r.ż. i seniorzy.

Wskaźnik rezultatu: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

Operacje własne (PS WPR) realizowane przez LGD służące promocji obszaru LGD.

CEL NR 3 ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO OBSZARU LGD WZGÓRZ DALKOWSKICH

realizowany za pomocą przedsięwzięć:

- **P.3.1. Działania wspierające aktywizację społeczności w placówkach edukacyjnych. Realizowane w ramach projektów grantowych (FEWL-EFS+).**

W ramach przedsięwzięcia realizowane będą działania aktywizacyjne społeczności lokalnej w placówkach oświatowych: działania wspierające dzieci w zakresie integracyjnego rozwoju fizycznego, psychicznego emocjonalnego i społecznego oraz rozwoju więzi np. wyjazdy do teatru, wsparcie w rozwijaniu kompetencji, umiejętności uzdolnień oraz zainteresowań uczniów poza edukacją formalną (kółka zainteresowań, warsztaty teatralne, malarstwo, ceramika, rzeźba, kółka

fotograficzne zakończone np. wystawą prac udostępnioną społeczności lokalnej itp.), zajęcia kulturalne jako forma edukacji i aktywizacji lokalnej społeczności.

Grupa docelowa: wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR WD, w tym dzieci, młodzież i osoby młode do 25 roku życia.

Wskaźnik rezultatu: Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu program oraz Liczba osób, które zakończyły udział w działaniach kulturalnych, aktywizacyjnych lub edukacyjnych.

Projekty grantowe skierowane do podmiotów tj.: JST i ich jednostki organizacyjne, NGO i ich związki oraz stowarzyszenia, organizacje non profit, MŚP i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą,
- szkoły, przedszkola i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące, osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, uczelnie wyższe i ich spółki, podmioty ekonomii społecznej.

➤ **P.3.2 Działania wspierające uczenie się przez całe życie. Realizowane w ramach projektów grantowych (FEWL-EFS+).**

W ramach przedsięwzięcia realizowane będą działania w zakresie kształcenia dorosłych: warsztaty zdrowego życia, cyfrowe wsparcie dla seniorów, warsztaty z rękodzielnictwa, ceramiki itp. podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności (w tym konsumenckich) np. warsztaty, webinaria, wspólne eventy np. sprzątanie lasu, sadzenie roślin, podnoszenie świadomości wykorzystania zasobów naturalnych poprzez zorganizowane wyjazdy.

Grupa docelowa: dorośli mieszkańcy o niskich kwalifikacjach, zagrożenie degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy z obszaru LGD, w szczególności kobiety.

Wskaźnik rezultatu: Liczba osób, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu.

Projekty grantowe skierowane do podmiotów tj.: LGD, JST, ich związki oraz stowarzyszenia, NGO, organizacje non profit, MŚP i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, szkoły, przedszkola i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące, osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, uczelnie wyższe i ich spółki, podmioty ekonomii społecznej.

➤ **P.3.3 Działania wspierające integrację społeczną. Realizowane w ramach projektów grantowych (FEWL-EFS+).**

W ramach przedsięwzięcia realizowane będą działania w zakresie rozwoju potencjału społeczności lokalnej: wydarzenia organizowane w ramach programów aktywności społecznej czy pikników sąsiedzkich (np. zajęcia podwórkowe dla dzieci), warsztaty dla rodzin o różnej tematyce sprzyjającej aktywności społeczności lokalnych.

Grupa docelowa: mieszkańcy wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci pochodzące z obszaru objętego LSR.

Wskaźnik rezultatu: Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu.

Projekty grantowe skierowane do: LGD, JST i jednostki organizacyjne oraz NGO, organizacje non profit, MŚP i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, szkoły, przedszkola i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące, osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, uczelnie wyższe i ich spółki, podmioty ekonomii społecznej.

- **P.3.4 Rozwój Gospodarstw Zielonych. Realizowane w ramach projektów grantowych (FEWL-EFS+).**
- W ramach przedsięwzięcia utworzone zostanie jedno gospodarstwo opiekuńcze, w którym realizowane będą działania w zakresie wsparcia mieszkańców obszaru LGD w codziennym funkcjonowaniu, szczególnie z obszarów wiejskich.
- Grupa docelowa:** mieszkańcy obszaru LGD potrzebujący wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, szczególnie z obszarów wiejskich.
- Wskaźnik rezultatu:** Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej.
- Projekty grantowe** skierowane do podmiotów tj.: LGD, JST i ich jednostki organizacyjne i związki oraz stowarzyszenia, organizacje non profit, NGO, MŚP i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, podmioty ekonomii społecznej.

Uzasadnienie skierowania wsparcia do grup docelowych określonych w LSR.

W ramach realizacji LSR na lata 2023-2027 **przewidziano realizację przedsięwzięć skierowaną w dużej mierze do osób młodych do 25 r.ż.** W związku z małą aktywnością osób młodych przekładającą się na brak silnego związku z obszarami wiejskimi niezbędne jest zwiększanie aktywności społecznej młodych poprzez kształcenie liderów młodzieżowych, działania na rzecz lokalnego środowiska, włączanie młodych osób w życie publiczne, z uwzględnieniem procesu podejmowania decyzji oraz kooperacja grup młodzieżowych. Zakłada się aktywny udział ludzi młodych we wdrażaniu LSR. W ramach realizacji LSR przewidziano możliwości **wsparcia przedsiębiorców oraz rolników** za pomocą dofinansowania a jednocześnie wspierania kształtowania świadomości obywatelskiej, aktywizacji, szerokiej oferty dla obecnych i przyszłych przedsiębiorców.

Bardzo dużym wyzwaniem dla obszarów wiejskich Wzgórz Dalkowskich jest depopulacja oraz starzenie się społeczności lokalnych. **W związku z powyższym zaplanowano działania skierowane do osób starszych, w tym w szczególności kobiet,** które w wyniku analizy problemów i metod wsparcia określone zostały jako osoby w niekorzystnej sytuacji. Zmiany struktury zapotrzebowania na usługi lokalne proponuje się w ramach Interwencji LEADER poprzez wdrożenie nowych rozwiązań takich jak **działania wspierające integrację społeczną czy wsparcie gospodarstw opiekuńczych – gospodarstw zielonych.** Mając na uwadze niedostateczną dostępność usług publicznych np. w zakresie świadczenia usług opiekuńczych, rehabilitacyjnych, zdrowotnych itp. proponuje się wsparcie podmiotów oferujących takie usługi. Analogicznie podejście projektowane jest w odniesieniu do potencjału turystycznego i poprawy jakości życia mieszkańców z dziedziny turystyki i rekreacji tzn. niedostateczna dostępność miejsc turystycznych i rekreacyjnych niwelowana będzie przez dostępność operacji dla **JST i NGO** w zakresie tworzenia miejsc ogólnodostępnych i niekomercyjnych ukierunkowanych na rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjno - turystycznej umożliwiającej aktywny wypoczynek oraz rekreację.

Cele i przedsięwzięcia LSR zostały określone w załączniku nr 1 do LSR.

Realizacja celów będzie finansowana w ramach PS WPR oraz FEWL - EFS+. Cele LSR są ściśle powiązane z celami tych programów :

- 1) Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) - Cel 8: promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa,

- 2) Fundusze Europejskie dla Województwa Lubuskiego (FEWL) - Cel Polityki 4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych (Europejski Fundusz Społeczny).

W ramach FEWL zostały określono 4 cele szczegółowe dla interwencji LEADER, w ramach których wybrano 4 do realizacji:

- 1) **Cel Szczegółowy (f)** wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji-kobiet, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- 2) **Cel Szczegółowy (g)** wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.
- 3) **Cel szczegółowy (k)** - zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej,
- 4) **Cel Szczegółowy (l)** wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.

Katalog wnioskodawców zostanie określony na podstawie obowiązujących przepisów w ramach PS WPR. Zakłada się, że cele LSR będą osiągnięte przez realizację operacji w następujących zakresach wsparcia.

CELE LSR BĘDĄ OSIĄGNIĘTE PRZEZ REALIZACJĘ OPERACJI W NASTĘPUJĄCYCH ZAKRESACH WSPARCIA w ramach PS WPR:

1. Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez:
  - podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
  - rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej,
2. Rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie:
  - gospodarstw agroturystycznych,
  - zagród edukacyjnych,
  - gospodarstw opiekuńczych,
3. Poprawę dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.
4. Poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej,
5. Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji,
6. Ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

POMOCY NIE PRYZNAJE SIĘ NA operacje obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków, oraz operacje dotyczące świadczenia usług dla rolnictwa (zgodnie z przepisami dot. przyznawania pomocy w ramach PS WPR). Dobór dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR wynika z przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Cele i przedsięwzięcia sformułowano w taki sposób, aby odzwierciedlały pożądany stan, do którego dąży społeczeństwo, oraz były zgodne z Planem Strategicznym dla WPR 2023-2027 oraz FEWL 2021-2027 – EFS+.

W LSR uwzględniono cele i przedsięwzięcia dedykowane ludziom młodym, seniorom oraz osobom ze zdefiniowanych grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej - kobietom. Te cele i przedsięwzięcia mają na celu zapewnienie wsparcia i tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi i integracji tych grup społecznych. Do formułowania celów, rezultatów, precyzowania produktów oraz wskaźników zespół roboczy wykorzystał wyniki ewaluacji, a także zestaw zgromadzonych danych i wyników partycypacyjnego procesu planowania. Proces był ukierunkowany w szczególności na zagadnienia dotyczące innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych.

Szczegółnej uwadze był poddany proces starzenia się społeczeństwa, jak również aktywizacji osób starszych i chęci uczenia się przez całe życie. Lokalna grupa działania zorganizowała uczestnictwo lokalnych środowisk w procesie planowania strategicznego. Na etapie partycypacyjnych metod konsultacji zdiagnozowano potrzebę zwiększenia konkurencyjności **poprzez innowacyjne rozwiązania**. Stosowanie rozwiązań innowacyjnych znalazło swoje odzwierciedlenie w analizie jako szansa. Wsparcie przedsięwzięć innowacyjnych odbędzie się z poziomu kryteriów wyboru. W kryteriach oceny i wyboru operacji będą zastosowane kryteria premiujące innowacyjność projektów składanych w ramach LSR.

ROZDZIAŁ VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

7.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD

Proces oceny i wyboru operacji opiera się na podstawowych wymogach prowadzonych przez prawodawstwo unijne i krajowe, są to podstawowe uregulowania jakie musi spełniać LGD przy wyborze operacji oraz diagnozie obszaru, celach i wskaźnikach.

Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+, a także promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

Podstawowym dokumentem regulującym funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie jest Statut.

Statutowymi organami Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie są:

- 1) Walne Zgromadzenie Członków,
- 2) Rada Projektowa,
- 3) Zarząd,
- 4) Komisja Rewizyjna.

Statut Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie stanowi, że:

Walne Zgromadzenie Członków jest najwyższą władzą Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie.

Rada Projektowa jest organem decyzyjnym Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie odpowiedzialnym za wybór operacji na poziomie lokalnym i zapewnienie że wybrane operacje są zgodne z Lokalną Strategią Rozwoju.

Zarząd jest organem wykonawczym Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie.

Komisja Rewizyjna jest organem stałego nadzoru i kontroli działalności Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie.

Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań:

Narzędziem wdrażania LSR są przyjęte przez LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie procedury i regulaminy wyboru operacji. Zostaną one określone w celu prawidłowej realizacji przez LGD zadań związanych z przyznawaniem, wypłatą i zwrotem pomocy, w szczególności w celu opracowania ogłoszenia o naborze wniosków o przyznanie pomocy albo zaproszenia do złożenia wniosku o przyznanie pomocy, regulaminu naboru wniosków oraz procedur dotyczących przyznawania, wypłaty i zwrotu pomocy. Postanowienia regulaminu naboru wniosków i jego zmiany są zgodne z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, w tym ustawą PS WPR oraz wytycznymi MRiRW oraz MFiPR. Wszystkie przygotowane procedury charakteryzują się dużym stopniem przejrzystości i prostoty. LGD wypracowała procedury wyboru operacji kładąc nacisk, by zapewniały sprawny i transparentny wybór oraz skuteczne funkcjonowanie organów.

Procedury są jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Aby zachować transparentność wyboru procedury zostaną upublicznione na stronie internetowej LGD Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie, umożliwiony będzie również wgląd do procedury w biurze LGD, procedury są także jednym z elementów świadczonego w biurze doradztwa. Na transparentność procedury wyboru wpływa również publikowanie na stronie internetowej LGD dokumentacji z wyboru operacji, w szczególności zamieszczeniem na swojej stronie internetowej listy operacji spełniających warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR oraz listy operacji wybranych, ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków przeznaczonych na przyznanie pomocy na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o przyznanie pomocy.

Proces oceny i wyboru operacji został zaplanowany w taki sposób, aby był niedyskryminujący, pozwalał uniknąć konfliktu interesów i był zgodny z podejściem RLKS w tym gwarantował zachowanie odpowiedniego składu Rady. Uniknięcie konfliktu interesu gwarantuje deklaracja poufności i bezstronności, rejestr interesów, a także możliwość głosowania członków Rady nad wykluczeniem członka, którego ocena według kryteriów wyboru znacząco odbiega od oceny pozostałych członków Rady. Wybór operacji i grantobiorców dokonywany będzie wyłącznie przez członków Rady.

Osoby wybrane do Rady w większości posiadają doświadczenie w ocenie i wyborze wniosków. Wszyscy członkowie każdorazowo przed naborem przechodzą będą szkolenie z zakresu oceny wniosków w LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie. Wśród członków znaleźli się przedstawiciele trzech grup interesu, obu płci.

Dokumenty ustalające zasady oceny i wyboru zostaną przygotowane przez grupę roboczą, w której skład weszli przedstawiciele wszystkich grup interesu, a na ich kształt, w szczególności sposób informowania oraz dobór kryteriów wyboru, wpływ będą miały metody partycypacyjne: badanie ankietowe, spotkania otwarte. Przygotowane dokumenty poddane zostaną dalszym konsultacjom podczas dyskusji reprezentantów grup oraz otwartej przestrzeni. Zapisy skonsultowane zostaną z członkami Rady. Opracowując procedury zwrócona zostanie szczególna uwaga, aby: były one zgodne z obowiązującymi przepisami, były niedyskryminujące, przejrzyste, eliminowały wystąpienie konfliktu interesu, wymagały zachowanie frekwencji i parytetu, regulowały sytuacje wyjątkowe takie jak uzyskanie przez co najmniej dwie operacje jednakowej ilości punktów, zapewniały stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru, dawały możliwość i określały zasady wniesienia protestu.

W procesie oceny i wyboru operacji ogólne zastosowanie ma:

- 1) Statut,**
- 2) Procedura/ regulamin wyboru i oceny operacji** w ramach LSR kierowanego przez Społeczność LGD Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie na operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD,
- 3) Procedura realizacji projektów grantowych** w tym wyboru grantobiorców
- 4) Regulamin Rady Projektowej** ustala ogólne zasady funkcjonowania Rady, a jego uzupełnieniem są odrębne procedury regulujące zasady ogłaszania naborów, oceny, wyboru, informowania, wskazując przy tym podmioty odpowiedzialne za poszczególne zadania inne dla projektów grantowych i inne dla ogłoszeń o naborach wniosków o udzielenie wsparcia. Zarówno Regulamin Rady, jak i procedury zawierają szczegółowe rozwiązania oraz wzory dokumentów stosowane w procesie oceny i wyboru.
- 5) Regulamin Walnego Zgromadzenia Członków**
- 6) Regulamin Zarządu**
- 7) Regulamin Komisji Rewizyjnej**

7.2 Sposób ustanawiania kryteriów wyboru

W celu realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność Lokalna Grupa Działania SWD wykorzystuje regulaminy, zasady i procedury regulujące zarówno funkcjonowanie LGD jak i cały proces wdrażania LSR, zgodne z obowiązującymi wytycznymi i przepisami prawa. Zgodnie z zapisami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021r. do zadań LGD należy: „opracowanie niedyskryminującej i przejrzystej procedury i kryteriów wyboru, które pozwalają uniknąć konfliktu interesów i zapewniają, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru”.

Realizując w okresie programowym 2023-2027 strategię wielofundusową LGD dostosuje kryteria oceny operacji zgodnie z kryteriami wyboru projektów ustanowionych dla danego programu regionalnego (W przypadku LGD SWD – FEWL) w odniesieniu do danego typu projektu i właściwego funduszu z regulami realizowanych dodatkowych funduszy - EFS+ oraz EFRROW. LGD przygotowuje oddzielne kryteria, zależne od rodzaju wsparcia.

Odpowiednie dobranie kryteriów spowoduje, że projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla wszystkich realizowanych funduszy (EFS+, EFRROW). Zakłada się, że opracowane kryteria będą promować również projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus. Ta kreatywna i interdyscyplinarna inicjatywa łączy Europejski Zielony Ład z naszymi przestrzeniami życia i doświadczeniami. Powstające w jej duchu projekty to miejsca, praktyki i doświadczenia, które są: wzbogacające czyli inspirowane sztuką i kulturą, odpowiadające na potrzeby wykraczające poza funkcjonalność, zrównoważone czyli powstające w harmonii z naturą, środowiskiem i naszą planetą oraz włączające czyli zachęcające do dialogu między kulturami, dyscyplinami, płciami i wiekiem.

Kryteria wyboru operacji wraz z określeniem minimalnej liczby punktów umożliwiającej przyznanie pomocy oraz kryteriami rozstrzygającymi (o ile mają zastosowanie, a w przypadku pomocy przyznawanej na operacje wybierane przez LGD – rodzaje kryteriów wyboru operacji oraz zasady ich określania) są elementem procedur wyboru i oceny operacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie. Kryteria zostają zatem ustanowione w tym samym trybie, co całość procedur.

Kryteria są:

- **adekwatne do analizy potrzeb rozwojowych i potencjału LSR**, powiązanie kryteriów zostanie opisane poprzez wskazanie:
  - problemu, który rozwiązywany będzie przez premiowanie operacji przez kryterium (np.: problemem jest brak miejsc pracy – premiowane są operacje tworzące najwięcej miejsc pracy)
  - potrzeby, które są zaspokajana operacjami premiowanymi przez kryterium (np.: potrzebą jest zwiększenie konkurencyjności poprzez innowacyjne rozwiązania – premiowane są operacje innowacyjne)
  - potencjału, który będzie wykorzystany przez operacje premiowane kryterium (np.: potencjałem jest turystyka, rekreacja i kultura, dziedzictwo kulturowe – premiowane będą operacje, które obejmą jak największą liczbę mieszkańców korzystających z infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturowej),

Ponadto premiowane będą operacje skierowane do grup określonych w LSR, w tym, kobiet, seniorów, ludzi młodych do 25 roku życia.

- **zapewniają premiowanie** operacji przyczyniających się do osiągnięcia celów i wpływają na osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu,
- **kryteria wyboru wypracowane zostaną dla poszczególnych celów głównych strategii** oraz realizowanych w ramach nich przedsięwzięć. Określone zostaną wagi punktowe poszczególnych kryteriów oraz ich definicje i sposoby ustalania wartości.

7.3. Zmiana kryteriów wyboru

Zmiany kryteriów, podobnie jak i aktualizacje innych treści LSR, mogą (i powinny) odbywać się w sytuacjach koniecznych, a więc takich, w których zastosowanie dotychczasowych kryteriów nie przynosi zadowalającego efektu (nie realizowane są wskaźniki i cele LSR). Podstawową przyczyną zmiany kryteriów są dane z monitoringu i ewaluacji mówiące o niezadowalającym poziomie realizacji LSR. Przestanką do zmiany mogą zostać wypracowane lepsze rozwiązania niż wskazane pierwotnie, gdy zmiana taka będzie korzystna dla realizacji LSR.

Informacja taka jest podstawą do podejmowania decyzji w sprawie zmiany kryteriów wyboru. Zmiana kryteriów jest również możliwa na wniosek organów LGD oraz pracowników biura, gdy jest to konieczne ze względów prawnych. Zmiany kryteriów wyboru operacji dokonuje Zarząd. Propozycja zmiany kryteriów jest poddawana konsultacjom społecznym, które odbywają się w formule online i stacjonarnie.

Konsultacje trwają od 3 do 7 dni.

Przy zmianie kryteriów zwraca się uwagę, aby zmienione kryteria zawsze nawiązywały do celów, przedsięwzięć, wskaźników i powiązane były z analizą potrzeb rozwojowych i potencjału LSR. Zmiana kryterium czy innej części procedury wymaga akceptacji Zarządu LGD oraz zatwierdzenia przez Samorząd Województwa Lubuskiego.

7.4. Innowacyjność w kryteriach wyboru

W kryteriach oceny i wyboru operacji zastosowano kryteria premiujące innowacyjność projektów składanych w ramach LSR. **Innowacja to wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu, usługi, procesu), nowej metody organizacyjnej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem, nowatorskich, niestandardowych, o eksperymentalnym charakterze, lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).**

Innowacyjność będzie oceniana w odniesieniu do obszaru LSR jako całości lub jego części (np. gminy, miejscowości).

Zwrócona zostanie uwaga na wpływ innowacji na rozwój obszaru LGD oraz na efekty wdrożenia innowacji, do których zaliczamy m.in.: zwiększenie funkcjonalności, użyteczności produktów i usług, unowocześnienie przestarzałych systemów, udoskonalenie technologii, usprawnienie komunikacji międzyludzkiej, optymalizację czasu pracy, ochronę środowiska naturalnego.

W ramach realizacji LSR, Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie będzie analizować **INNOWACYJNOŚĆ w szczególności w ramach Przedsięwzięcia P.2.4. Strefa Aktywności Społecznej oraz P.3.2. Uczenie się przez całe życie.**

W ramach aktywności społecznej i uczenia się przez całe życie wdrażana będzie innowacja w ramach prowadzenia edukacji nieformalnej, w zakresie kształcenia dorosłych. **Innowacyjność w przedsięwzięciach będzie polegała na tworzeniu programów kształcenia osób dorosłych** - możliwości tworzenia programów własnych, dostosowanych do potrzeb otoczenia oraz prowadzenia skutecznej walidacji osiągniętych efektów. W ramach innowacji uczenia się przez całe życie wszystkie formy edukacji winny zagwarantować indywidualizację podejścia do osób uczących się, zróżnicowanie metod nauczania i form organizacyjnych, promować uczenie się aktywne i praktyczne, w zespołach wspólnie rozwiązujących problem i rozbudzać umiejętności komunikacyjne. Ważne jest, aby dzięki nastawieniu na innowacje, treści kształcenia i ich łatwa dostępność odpowiadały rzeczywistym potrzebom i zainteresowaniom osób uczących się oraz zmieniającym się potrzebom rynku pracy i społeczeństwa obywatelskiego. Szeroki dostęp do wiedzy, a także świadomość odbiorcy, winny ułatwić kształtowanie postaw innowacyjnych w toku aktywności i samokształcenia osób dorosłych.

W ramach animowania do wdrożenia innowacji powstanie baza projektów innowacyjnych wdrażanych przez LGD, która będzie stanowiła źródło wiedzy i inspiracji do zastosowania innowacyjnych rozwiązań. Baza dostępna na stronie LGD oraz podczas szkoleń/spotkań informacyjno-promocyjnych.

Dla wdrożenia projektów grantowych ustanowiona zostanie odrębna procedura, której częścią są kryteria wyboru dostosowane do charakteru z przeprowadzoną diagnozą. Procedura zawierająca m.in. wzory wniosku o przyznanie pomocy, wniosku o płatność, umowy i zasady kontroli grantobiorców, będzie zgodna z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, w tym ustawą PS WPR oraz wytycznymi MRiRW oraz MFiPR.

ROZDZIAŁ VIII. Plan działania

Plan działania jest ściśle powiązany z logiką realizacji LSR Stowarzyszenia Wzgórza Dalkowskie, gdyż poprzez założone terminy ogłaszania naborów, realizację projektów, pozwoli realizować cele, wykorzystując przy tym środki finansowe ujęte w budżecie LSR WD. Aby ocenić stopień realizacji celów LSR, określono adekwatne i mierzalne wskaźniki, które są przypisane do poszczególnych przedsięwzięć. Wskaźniki te pozwalają na monitorowanie postępów w realizacji celów i umożliwiają ocenę efektywności działań podejmowanych w ramach LSR.

W ramach Planu działania LSR ustalono harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu/rezultatu. Określono w nim konkretne terminy i etapy realizacji przedsięwzięć, które są związane z osiągnięciem tych wskaźników. Harmonogram ten umożliwi śledzenie postępów i terminowego wdrażania działań, co przyczynia się do skutecznej realizacji celów LSR. **Zgodnie z regulacjami prawnymi poziom wdrażania LSR będzie mierzony w ramach kamieni milowych w dwóch momentach:**

- na 30 czerwca 2026 roku oraz
- oraz na 31 grudnia 2027 roku.

Z Planu wykorzystania budżetu (załącznik do LSR nr 4) wynika, że warunki spełnienia kamieni milowych zostaną osiągnięte.

Harmonogram opracowano z zachowaniem zasady minimalizacji zagrożeń mających potencjalny wpływ na jego wykonalność przy uwzględnieniu zasady:

- dla PS WPR - operację uwzględnia się w planowanej/osiągniętej wartości wskaźnika produktu i rezultatu po zrealizowaniu pierwszej płatności (z wyłączeniem płatności zaliczkowych/wyprzedzających). Wyjątkiem jest wskaźnik R.37 – nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR – który wlicza się w momencie zakończenia danej operacji.
- Dla FEWL-EFS+ - osiągnięcie wartości wskaźnika produktu w momencie rozpoczęcia udziału w projekcie (po podpisaniu umowy) a osiągnięcie rezultatu po zakończeniu realizacji projektu.

Oznacza to, że zaplanowane terminy realizacji wskaźników obejmują niezbędny czas na nabór i ocenę wniosków, proces zawierania umowy, okres wdrażania operacji/zadania i etap jej ostatecznego rozliczenia. W związku z powyższym przyjęto bezpieczny bufor czasowy i realny harmonogram osiągania wskaźników w stosunku do zaplanowanych terminów zakontraktowania środków. Tak zaprojektowany system wdrażania pozwoli we właściwym czasie reagować na ewentualne przeszkody powodujące opóźnienia w osiągnięciu wskaźników.

Plan działania LSR został określony w załączniku nr 2 do Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnego Stowarzyszenie Wzgórza Dalkowskie.

ROZDZIAŁ IX. Plan finansowy

Ogólne założenia budżetu

Przedmiotowa Strategia ma charakter Strategii dwufunduszowej i będzie finansowana z dwóch funduszy UE w ramach instrumentu RLKS: EFRROW i EFS+.

Kwota dostępnych środków na wdrażanie LSR obejmuje:

- **Środki EFRROW**, jak i wymagany krajowy wkład środków publicznych. Łącznie 2 500 000,00 euro. Zgodnie z PS WPR dla interwencji LEADER, jednolita wielkość wkładu EFRROW to 55%, w związku z czym wymagany krajowy wkład środków publicznych to 45%. W przypadku operacji, gdzie beneficjentem jest jednostka sektora finansów publicznych, krajowym wkładem środków publicznych jest wkład własny tej jednostki na poziomie 25%, natomiast pozostałe 20% finansowane jest ze środków budżetu państwa. Oznacza to, że pomoc wypłacana przez agencję płatniczą wynosi 75% kosztów kwalifikowalnych, na co składa się 55% wkładu EFRROW i 20% wkładu ze środków budżetu państwa. W pozostałych przypadkach pomoc wypłacana przez agencję płatniczą (w wysokości określonej zgodnie z obowiązującymi przepisami) w 55% finansowana jest ze środków EFRROW, a w 45% ze środków budżetu państwa.
- **Środki EFS+** przeznaczone na realizację LSR w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 wynosi łącznie 1.117.678,53 euro.

Tabela 41. Powiązanie budżetu LSR z funduszami EFSI.

Wysokość dostępnych środków w ramach LSR	EUR
w ramach PS WPR w tym:	3.062.500,00
• Komponent Wdrażanie LSR	2.500.000,00
• Komponent Zarządzanie LSR	562.500,00
w ramach programu FEWL - EFS+	1.117.678,53
• Komponent wdrażanie i zarządzanie	1.117.678,53
Razem	4.180.178,53

Źródło: opracowanie własne LGD.

Należy w tym zakresie podkreślić, że cała struktura budżetu była szeroko konsultowana społecznie i uzyskała ogólną aprobatę wśród społeczności lokalnej. Przedstawiona struktura budżetu wynika z konstrukcji celów i wskaźników LSR i ma swoje źródło przede wszystkim w konsultacjach społecznych, których jednym z elementów było ustalenie wielkości budżetu LSR oraz jego struktury z podziałem na poszczególne zakresy wsparcia oraz cele i przedsięwzięcia.

Jednocześnie należy wskazać, że w LSR uwzględniono inne niż objęte instrumentem RLKS, potencjalne źródła finansowania przedsięwzięć. Do źródeł tych zaliczono:

- a. Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności – Program Działaj Lokalnie,
- b. Narodowy Instytut Wolności – np. poprzez Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030,
- c. Fundusze norweskie,
- d. Fundusze krajowe np. „Aktywni+” Rządowy Program dotacyjny, realizowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,
- e. Otwarty konkurs ofert na wsparcie realizacji zadań publicznych obszarze działań na rzecz młodzieży w województwie lubuskim pod tytułem: „Lubuskie Obywatelskie Inicjatywy Młodzieżowe ogłaszany przez Zarząd Województwa Lubuskiego,
- f. Otwarty konkurs ofert na realizację zadania publicznego Województwa Lubuskiego w ramach działania na rzecz rozwoju, w tym rozwoju obszarów wiejskich.
- g. Otwarty konkurs ofert na wsparcie zadań publicznych Województwa Lubuskiego na działania na rzecz seniorów w województwie lubuskim.

Działania te będą ukierunkowane na wsparcie działań dla ludzi młodych lub/ i seniorów lub/ i osób ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji – kobiet.

Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR. W kontekście konstruowania budżetu i jego struktury związanej z celami LSR należy wskazać, że bazowano w tym zakresie na dążeniu do budżetu równoważonego, który będzie brał pod uwagę potrzeby wszystkich grup interesu biorących udział we

wdrażaniu LSR a jednocześnie uwzględniał specyfikę możliwych do zrealizowania operacji w ramach danego celu. Poniżej przedstawiona struktura budżetu LSR z podziałem na przedsięwzięcia potwierdza, że udało się osiągnąć to założenie. Budżet LSR przewiduje wsparcie różnych grup docelowych. Jednocześnie w budżecie założono, że cele opierające się głównie na działaniach inwestycyjnych realizowane przez JSFP lub przedsiębiorstwa wymagają większych środków finansowych niż cele ukierunkowane na działania stricte miękkie realizowane przez sektor NGO.

Tabela 42. Powiązanie budżetu z przedsięwzięciami LSR.

<i>Przedsięwzięcie</i>	<i>Budżet (w EUR)</i>
P.1.1 Zwiększenie potencjału turystycznego regionu poprzez rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjno- turystycznej umożliwiającej aktywny wypoczynek oraz rekreację.	1.000.000,00
P.1.2 Promocja walorów obszaru LGD.	100.000,00
P.2.1 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej, kulturalnej lub turystycznej dla zwiększenia ilości miejsc integracji społecznej	600.000,00
P.2.2 Poprawa jakości życia mieszkańców dzięki rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości	300.000,00
P.2.3 Rozwój zielonej gospodarki	100.000,00
P.2.4 Strefa Aktywności Społecznej	400.000,00
P.3.1 Działania wspierające aktywizację społeczności w placówkach edukacyjnych	517.678,53
P.3.2. Działania wspierające uczenie się przez całe życie	210.000,00
P.3.3. Działania wspierające integrację społeczną	210.000,00
P.3.4. Rozwój gospodarstw zielonych	180.000,00
Razem	3.617.678,53

Źródło: opracowanie własne LGD.

ROZDZIAŁ X. Monitoring i ewaluacja

Monitoring i ewaluacja, mimo iż dotyczą tych samych zagadnień, to ich rola jest zupełnie inna.

Monitoring powinien zapewnić zebranie danych ilościowych i jakościowych w celu ich analizy dającej odpowiedź na temat skuteczności prowadzonych działań.

Ewaluacja, choć może działać w tych samych sferach tematycznych, powinna odnieść osiągnięte wyniki do planowanych, dać odpowiedź na temat źródła ewentualnych nieprawidłowości oraz jak usprawnić prowadzone procesy.

Monitoring realizacji LSR WD stanowi proces równoległy do jej wdrażania, ciągły, rutynowy, wymagający zbierania i analizy danych oraz raportowania wyników w określonych przedziałach czasowych. Dla sprawnej jego realizacji przyjmuje się, iż proces monitorowania, z uwagi na charakter prowadzonych

działań, w sposób ciągły i na bieżąco prowadzony będzie przez biuro LGD WD. Natomiast w odstępach rocznych dokonywana będzie przez Zarząd analiza monitoringu, aby w razie potrzeby skorygować zaistniałe nieprawidłowości. Jako metodę raportowania przyjmuje się pisemne sprawozdania nt. postępów w realizacji LSR WD. Niezbędnych danych do opracowania niniejszych raportów dostarczać będzie biuro LGD WD.

Celem ewaluacji LSR WD jest ocena działań realizowanych przez LGD WD ze względu na adekwatność i użyteczność tych działań w efektywnym wydatkowaniu środków z PS WPR oraz z EFS+, w zgodzie z założeniami i kierunkami rozwoju nakreślonymi w LSR WD. Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji będzie Zarząd LGD, uprawniony do ewentualnego zlecenia jej ekspertom – podmiotom zewnętrznym. Ewaluacja powinna dać odpowiedź na pytanie: Czy nasze działania przynoszą zamierzony efekt? W procesie ewaluacji LGD WD uwzględniony będzie głos społeczności m.in. badania ankietowe, wywiady, FGI, konsultacje. Wyniki ewaluacji przełożą się na konkretne działania (np. zmiana procedur, lokalnych kryteriów, planu komunikacyjnego, planu szkoleń).

W związku z szeroko realizowanymi konsultacjami, zamieszczeniem projektu LSR WD do konsultacji na stronie internetowej LGD WD oraz z przyjęciem dokumentu przez Zarząd, podczas których weryfikowano spójność dokumentu i ciągłość logiki interwencji, zrezygnowano z przeprowadzenia ewaluacji ex-ante.

Zasadniczo monitoring i ewaluacja będą dotyczyły funkcjonowania LGD WD, wdrażania LSR WD, a szczegółowe elementy podlegające monitoringowi i ewaluacji zaprezentowano w Tabeli poniżej.

Ewaluacja, w przypadku dostrzeżenia takiej konieczności może zostać przeprowadzona w każdej chwili dla wybranego zakresu działalności, jednak na obecną chwilę dla wszystkich elementów planuje się jedną kompleksową ewaluację ex-post – w IV kwartale 2030 roku i obejmie ona cały okres programowania.

Ocena działań przy pomocy ewaluacji możliwa jest pod różnymi kątami. Od wyboru kryteriów oceny zależy dobór metod badawczych, wybór źródeł danych oraz moment dokonywania pomiaru. Zgodnie ze standardami ewaluacji wyróżnia się następujące kryteria zasadne do stosowania w ewaluacji ex-post: efektywność, skuteczność, adekwatność, trwałość.

Tabela 43. Sposób monitorowania stopnia realizacji LSR.

Elementy funkcjonowania i wdrażania podlegające ocenie	Podmiot wykonujący badanie	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas ewaluacji / okres dokonywania pomiaru	Sposób pomiaru – analiza i ocena danych
Elementy funkcjonowania LGD WD				
Pracownicy biura LGD WD	Zarząd	- ocena okresowa pracowników przez Zarząd -ankieta oceniająca jakość obsługi wnioskodawców -efektywność doradztwa -ankieta oceniająca jakość doradztwa	monitoring raz do roku	-przestrzeganie regulaminu pracy biura oraz zapisów umów o pracę - jakość świadczonych usług
Organ zarządczy, decyzyjny oraz kontrolny	Zarząd / podmiot zewnętrzny	-statut -regulaminy -listy obecności z posiedzeń i spotkań -protokoły z posiedzeń -ankiety – członkowie organów - plan szkoleń	monitoring raz do roku	-frekwencja na posiedzeniach - frekwencja na szkoleniach - poziom wiedzy na podstawie testów -realizacja uchwał -przestrzeganie regulaminów pracy organów

Realizacja zadań dot. funkcjonowania, w tym ocena działalności LGD WD	Zarząd / podmiot zewnętrzny, ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	-umowa o przyznaniu pomocy -sprawozdania -wnioski o płatność -ankiety – uczestnicy animacji	ewaluacja ex-post	-realizacja budżetu i wskaźników LGD WD (planu szkoleń, planu komunikacji) -opinia społeczności na temat działalności LGD WD - rozpoznawalność LGD WD
Elementy wdrażania LSR WD				
Realizacja LSR WD, w tym: celów, przedsięwzięć, wskaźników, wydatkowania budżetu.	Zarząd / podmiot zewnętrzny	-matryca celów LSR WD -listy wybranych operacji -informacje od instytucji wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach -ankieta monitorująca	ewaluacja ex-post	-stopień realizacji poszczególnych celów - stopień realizacji wskaźników -stopień kontraktowania i wydatkowania środków
Realizacja naborów, w tym: harmonogram z kryteriami procedury wyboru operacji, zainteresowanie społeczne naborem	Zarząd / podmiot zewnętrzny, ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej	- Informacje z naborów Strona internetowa LGD WD – licznik pobrań informacji o naborze -Listy doradztwa -Protokoły Rady -Ankiety - wnioskodawcy	monitoring ciągły ewaluacja ex-post	-zgodność działań z harmonogramem - dostępność informacji o działaniach w ramach naborów -spójność i trafność rozwiązań proceduralnych
Elementy funkcjonowania LGD WD				
Szkolenia LGD WD	Pracownicy biura LGD WD	-listy obecności - ankieta oceniająca -plan szkoleń	monitoring ciągły	-harmonogram szkoleń -frekwencja
Doradztwo LGD WD	Pracownicy biura LGD WD	-lista doradztwa -informacje od instytucji wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach -ankieta oceniająca doradztwo -listy wybranych operacji	monitoring ciągły	Ilość i jakość świadczonych usług doradczych przez LGD WD
Zainteresowanie działalnością LGD WD	Pracownicy biura LGD WD	- strona internetowa LGD WD -listy ze spotkań aktywizacyjnych -ankiety kierowane do lokalnej społeczności	monitoring ciągły	-licznik wejść na stronę lgd.wzgorzadalkowskie.pl -frekwencja na spotkaniach -efektywność realizacji planu komunikacji
Działalność organów LGD WD	Pracownicy biura LGD WD	Listy obecności z posiedzeń	monitoring ciągły	Frekwencja na posiedzeniach
Elementy wdrażania LSR WD				
Realizacja LSR WD oraz budżetu	Pracownicy biura LGD WD	-matryca celów LSR WD -plan działania -informacje od instytucji	monitoring ciągły	-osiągnięcie wskaźników -budżety na projekty konkursowe, projekty

LGD WD		wdrażającej o zawartych umowach i wypłatach -listy wybranych operacji -ankieta monitorująca		partnerskie, funkcjonowanie LGD WD
Nabory wniosków o przyznanie pomocy	Pracownicy biura LGD WD	-harmonogram naborów -informacje z naborów wniosków - plan komunikacji	monitoring ciągły	-ogłaszanie konkursów wg harmonogramu -wykorzystanie środków -ilość osób korzystających z doradztwa LGD WD

Źródło: opracowanie własne LGD.

Uzyskane dane z prowadzonego monitoringu pozwolą odnosić osiągnięte efekty do zaplanowanych w sposób ciągły, co z kolei nie dopuści do odstąpienia od założonego planu działania, szkoleń czy komunikacji. Uzyskane z ewaluacji wyniki prezentowane będą w formie raportów ewaluacyjnych zawierających w sobie zalecenia – konkretne rekomendacje wskazujące:

- 1) usprawnienia prowadzonych działań i procesów, które pozwolą skrócić czas ich realizacji lub poprawić efekt,
- 2) niepotrzebne działania, które pochłaniają środki finansowe, czas i energię, a nie przynoszą efektów wskaźnikowych,
- 3) działania wykonywane niewłaściwie – niezgodne ze statutem, z planem szkoleń, komunikacji czy działania, procedurami,
- 4) propozycję nowych rozwiązań proceduralnych i organizacyjnych,
- 5) propozycję działań pozwalających na lepsze rozumienie procedur i prowadzonych działań,
- 6) słabe i mocne strony sposobu osiągnięcia założonych wskaźników, realizacji działań, kontaktu z wnioskodawcami i mieszkańcami,
- 7) przygotowaniu projektu zmian,
- 8) konsultacji projektów zmian z lokalną społecznością i właściwymi organami LGD WD,
- 9) zatwierdzenia zmian przez właściwy organ – Zarząd lub Walne Zgromadzenie Członków,
- 10) zaopiniowania zmian przez Zarząd Województwa Lubuskiego – ewentualnej zmianie umów,
- 11) wdrożenia zmian
- 12) inne aspekty, których nie udało się przewidzieć na tym etapie.

Wykaz tabel:

Tabela 1. Obszar działania LGD z podziałem na gminy. Źródło: dane GUS, BDL stan na 31.12.2020 r.

Tabela 2. Metody i techniki wykorzystywane w procesie uspołeczniania budowy LSR oraz wdrażania dokumentu strategicznego (źródło: opracowanie własne LGD Wzgórza Dalkowskie).

Tabela 3. Harmonogram przeprowadzonych spotkań.

Tabela 4. Opis etapów przygotowania LSR. (źródło: opracowanie własne LGD Wzgórza Dalkowskie)

Tabela 5. Zmiana liczby mieszkańców w gminach (w liczbach bezwzględnych).

Tabela 6. Gęstość zaludnienia w gminach (osoba/km²).

Tabela 7. Gęstość zaludnienia w Polsce, Województwach, Powiatach (osoba/km²).

Tabela 8. Odsetek mieszkańców korzystających z instalacji (%) stan na 31.12.2020 r.

Tabela 9. Dochód gminy na 1 mieszkańca (w zł).

Tabela 10. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją na obszarze LSR.

Tabela 11. Stopa bezrobocia w % w ostatnich latach.

Tabela 12. Ludność w wieku nieprodukcyjnym 2020 na obszarze LSR.

Tabela 13. Liczba bezrobotnych w Polsce.

Tabela 14. Liczba bezrobotnych na koniec roku.

Tabela 15. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu głogowskiego.

Tabela 16. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu polkowickiego.

Tabela 17. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu nowosolskiego.

Tabela 18. Wybrane kategorie bezrobotnych dla powiatu żagańskiego.

Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru regon – Gminy

Tabela 20. Podmioty Gospodarki Narodowej Wpisane do Rejestru Regon – Klasa Wielkości.

Tabela 21. Podmioty Gospodarki Narodowej Wpisane do Rejestru Regon Województwo.

Tabela 22. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych – rok 2010.

Tabela 23. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych – rok 2020.

Tabela 24. Odsetek Ludzi Pracujących W Rolnictwie (%).

Tabela 25. Udział osób korzystających ze świadczeń społecznych (%) w podziale na gminy

Tabela 26. Udział osób korzystających ze świadczeń społecznych (%) w podziale na województwo i kraj

Tabela 27. Placówki oświatowe i opiekuńcze.

Tabela 28. Placówki/obiekty kulturalne.

Tabela 29. Placówki obiekty sportowe i rekreacyjne.

Tabela 30. Lesistość z podziałem na gminy.

Tabela 31. Wskaźnik Schneidera – intensywność ruchu turystycznego.

Tabela 32. Obiekty noclegowe.

Tabela 33. Powiązanie celów LSR SWD z celami strategii rozwoju kraju 2030.

Tabela 34. Powiązanie celów LSR SWD z celami PSWPR 2023-2027.

Tabela 35. Powiązanie celów LSR SWD z celami Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027.

Tabela 36. Powiązanie celów LSR SWD z celami strategii rozwoju województwa Lubuskiego 2021-2027.

Tabela 37. Powiązanie celów LSR SWD z celami Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027.

Tabela 38. Powiązanie celów LSR SWD z celami strategii rozwoju woj. Dolnośląskiego 2021-2027.

Tabela 39. Powiązanie z celami Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 – ZIT LGOF.

Tabela 40. Powiązanie z celami Strategii Lubuska 9.

Tabela 41. Powiązanie budżetu LSR z Funduszami EFSI..

Tabela 42. Powiązanie budżetu z przedsięwzięciami LSR

Tabela 43. Sposób monitorowania stopnia realizacji LSR

Wykaz wykorzystanej literatury

Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, ONZ, 2015.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Unia Europejska, 2016.

Ścieżka transformacji dla turystyki, Komisja Europejska, 2022.

Europejski plan działania na rzecz demokracji, Komisja Europejska, 2020.

Strategia Od pola do stołu, Komisja Europejska, 2020.

Atlas dla Agendy Terytorialnej 2030, Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Budownictwa i Ojczyzny, 2020.

Plan działania na rzecz rozwoju produkcji ekologicznej, 2021.

Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030, Komisja Europejska, 2020.

Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE, Komisja Europejska, 2021.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020, Rada Ministrów, 2017.

Program rządowy Dostępność Plus 2018—2025, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, 2018.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, 2019.

Równe traktowanie dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich, Centrum Doradztwa Rolniczego, 2020.

Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI) na 2021 rok, Komisja Europejska, 2022.

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększenia Odporności, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, 2021.

Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022-2030, 2021.

Strategia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2020-2030, 2021.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu, 2021.

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022, 2021.

Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ, 2018.

VIII Raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2019-2020, 2022.

Monitoring trendów w innowacyjności, PARP, 2022.

Uwarunkowania i metody cyfryzacji łańcuchów wartości w klastrach, Platforma Przemysłu Przyszłości, 2022.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, 2019.

Rozwój regionalny Polski, GUS, 2022.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego 2020

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 – KSRR

Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027,

Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027
Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027,
Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030,
Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030,
Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 – ZIT LGOF,
Strategia IIT Partnerstwo Lubuska 9
Strategia Rozwoju Gminy Jerzmanowa 2015-2025,
Strategia Rozwoju Gminy Grębocice 2021-2027, Strategia Rozwoju Gminy Radwanice na lata 2015–2023,
Strategia Rozwoju Gminy Gaworzyce Na Lata 2016 – 2022,
Strategia Rozwoju Gminy Polkowice na lata 2021-2030,
Strategia Rozwoju Gminy Żukowice 2016 -2025,
Strategia Rozwoju Gminy Kozuchów Na Lata 2012 – 2022,
Strategia Rozwoju Gminy Bytom Odrzański na lata 2022-2030,
Strategia Rozwoju Gminy Otyń 2014–2020,
Strategia Rozwoju Gminy Brzeźnica na lata 2016-2026
Strategia Rozwoju Gminy Szprotawa na lata 2015- 2023,
Strategia Rozwoju Społeczno –Gospodarczego Gminy Niegosławice na lata 2016-2022,
Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowe Miasteczko - Nowe Miasteczko luty 2000

Załączniki do LSR, sporządzone na załączonych formularzach

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia				
Program/Fundusz	Budżet (w EUR)	C.1 Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
PS WPR*	1 000 000,00	P.1.1 Zwiększenie potencjału turystycznego regionu poprzez rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej umożliwiającej aktywny wypoczynek oraz rekreację.	Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD WD w szczególności osoby młode do 25 r.ż., seniorzy i kobiety oraz turyści	Nabór wniosków w trybie konkursowym dla JST / NGO ► JST osoby prawne posiadające siedzibę na obszarze objętym LSR WD będące jednostką samorządu terytorialnego z wyłączeniem województwa ► NGO stowarzyszenia i fundacje zarejestrowane w KRS posiadające siedzibę na obszarze objętym LSR WD będące organizacją pozarządową.
	100 000,00	P.1.2. Promocja walorów turystycznych obszaru LGD WD	Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD WD w szczególności osoby młode do 25 r.ż. seniorzy i kobiety oraz turyści	Operacje własne LGD WD
	Budżet (w EUR)	C.2 Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
	600 000,00	P.2.1 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej, kulturalnej lub turystycznej dla zwiększenia ilości miejsc integracji społecznej	Mieszkańcy wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci pochodzące z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, osoby młode do 25-tego r.ż., seniorzy i kobiety	Nabór wniosków w trybie konkursowym dla NGO/JST ► JST Stowarzyszenia i Fundacje zarejestrowane w KRS posiadające siedzibę na obszarze objętym LSR WD będące organizacją pozarządową. ► KGW, OSP zarejestrowane w rejestrze KRS ► JST Osoby prawne posiadające siedzibę na obszarze objętym LSR WD będące jednostką samorządu terytorialnego z wyłączeniem województwa
	300 000,00	P.2.2 Poprawa jakości życia mieszkańców dzięki rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości	Osoba fizyczna, pełnoletnia, posiadająca obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, mająca miejsce zamieszkania na obszarze realizacji LSR WD, nie wykonuje działalności gospodarczej zgodnie z wytycznymi MRIRW Osoba prawna, w tym mikro i mały przedsiębiorca spełniający warunki określone w wytycznych MRIRW	Nabór wniosków w trybie konkursowym dla osób fizycznych zamieszkujących na terenie WD oraz osób prawnych w tym mikro i małych przedsiębiorców.
	100 000,00	P.2.3. Rozwój zielonej gospodarki	Wszyscy mieszkańcy obszaru LGD WD w szczególności kobiety, turyści, dzieci, młodzież i seniorzy	Nabór wniosków w trybie konkursowym dla rolników lub domowników będących właścicielami lub współwłaścicielami małego gospodarstwa, w którym prowadzona jest działalność rolnicza. Rolnik lub domownik będący właścicielem lub współwłaścicielem małego gospodarstwa, w którym prowadzona jest działalność rolnicza spełniający warunki określone w wytycznych MRIRW.
400 000,00	P.2.4. Strefa Aktywności Społecznej	Wszyscy mieszkańcy LGD WD w szczególności kobiety, osoby młode do 25 r.ż. i seniorzy	Operacje własne LGD	
EFS+	Budżet (w EUR)	C.3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
	517 678,53	P.3.1. Działania wspierające aktywizację społeczności w placówkach edukacyjnych	Mieszkańcy WD w tym dzieci, młodzież i osoby młode do 25 roku życia	Projekty grantowe skierowane do podmiotów tj.: - jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki oraz stowarzyszenia, organizacje non profit, - jednostki organizacyjne JST, - organizacje pozarządowe, - przedsiębiorstwa (MŚP) i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, - szkoły, przedszkola i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące, - osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, - uczelnie wyższe i ich spółki, - podmioty ekonomii społecznej.
	210 000,00	P.3.2 Działania wspierające uczenie się przez całe życie	Dorośli mieszkańcy o niskich kwalifikacjach, zagrożeni degradacją lub wykluczeniem z rynku pracy z obszaru LGD w szczególności kobiety	Projekty grantowe skierowane do podmiotów tj.: - LGD - jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki oraz stowarzyszenia, organizacje non profit, - jednostki organizacyjne JST, - organizacje pozarządowe, - przedsiębiorstwa (MŚP) i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, - szkoły, przedszkola i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące, - osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, - uczelnie wyższe i ich spółki, - podmioty ekonomii społecznej.
	210 000,00	P.3.3 Działania wspierające integrację społeczną	Mieszkańcy wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem społecznym oraz dzieci pochodzące z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju	Projekty grantowe skierowane do: - LGD - jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki oraz stowarzyszenia, organizacje non profit, - jednostki organizacyjne JST, - organizacje pozarządowe, - przedsiębiorstwa (MŚP) i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, - szkoły, przedszkola i placówki (w rozumieniu ustawy o systemie oświaty) i ich organy prowadzące, - osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, - uczelnie wyższe i ich spółki, - podmioty ekonomii społecznej.
180 000,00	P.3.4 Rozwój Gospodarstw Zielonych	Mieszkańcy obszaru LGD potrzebujący wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, szczególnie z obszarów wiejskich	Projekty grantowe skierowane do podmiotów tj.: - LGD - jednostki samorządu terytorialnego (JST), ich związki oraz stowarzyszenia, organizacje non profit, - jednostki organizacyjne JST, - organizacje pozarządowe, - przedsiębiorstwa (MŚP) i ich związki i stowarzyszenia w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, - osoby fizyczne prowadzące działalność oświatową na podstawie odrębnych przepisów, - podmioty ekonomii społecznej.	

Formularz 2: Plan działania														
Cel	Lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa Wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1 Podniesienie potencjału turystycznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich														
P.1.1. Zwiększenie potencjału turystycznego regionu poprzez rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej umożliwiające aktywne wypoczynki oraz rekreację.	<i>Wskaźnik produktu</i> Liczba nowych, przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	10 sztuk	77%	0 sztuk	77%	3 sztuki	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
	<i>Wskaźnik rezultatu</i> R.41 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	15 000 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	
P.1.2. Promocja walorów turystycznych obszaru LGD WD	<i>Wskaźnik produktu</i> Liczba zrealizowanych operacji własnych	0 sztuk	0%	2 sztuki	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
	<i>Wskaźnik rezultatu</i> R.41 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób	X	0 osób	X	400 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	
C.2 Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich														
P.2.1. Rozwój infrastruktury rekreacyjnej, kulturalnej lub turystycznej dla zwiększenia ilości miejsc integracji społecznej	<i>Wskaźnik produktu</i> Liczba nowych, przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	7 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
	<i>Wskaźnik rezultatu</i> R.42 Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	200 osób	X	0 osób	X	
P.2.2. Poprawa jakości życia mieszkańców dzięki rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości	<i>Wskaźnik produktu</i> Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 sztuk	0%	3 sztuki	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
	<i>Wskaźnik produktu</i> Liczba operacji polegających na rozwoju działalności gospodarczej	0 sztuk	0%	3 sztuki	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	
	<i>Wskaźnik rezultatu</i> R. 37 -Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: utworzenie nowego przedsiębiorstwa i nowego miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0 miejsc pracy	X	0 miejsc pracy	X	3 miejsca pracy	X	0 miejsc pracy	X	0 miejsc pracy	X	0 miejsc pracy	X	
	<i>Wskaźnik rezultatu</i> R. 37 -Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: rozwój działalności gospodarczej i utworzenie nowego miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0 miejsc pracy	X	0 miejsc pracy	X	1 miejsc pracy	X	0 miejsc pracy	X	0 miejsc pracy	X	0 miejsc pracy	X	
P.2.3. Rozwój zielonej gospodarki	<i>Wskaźnik produktu</i> Liczba operacji polegających na utworzeniu lub rozwoju zagrod edukacyjnych lub gospodarstw agroturystycznych	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	3 sztuki	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
	<i>Wskaźnik rezultatu</i> R. 39 Liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0 sztuk	X	0 sztuk	X	0 sztuk	X	3 sztuki	X	0 sztuk	X	0 sztuk	X	
P.2.4. Stretno Aktywności Społecznej	<i>Wskaźnik produktu</i> Liczba zrealizowanych operacji własnych	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuki	0%	3 sztuki	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	PS WPR
	<i>Wskaźnik rezultatu</i> R.41 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	150 osób	X	0 osób	X	

C.3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LGD Wzgórz Dalkowskich														
P.3.1. Działania wspierające aktywizację społeczności w placówkach edukacyjnych	<u>Wskaźnik produktu</u> Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju	200 osób	29%	500 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	EFS+
	<u>Wskaźnik produktu</u> Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie	180 osób	26%	500 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	
	<u>Wskaźnik produktu</u> Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	
	<u>Wskaźnik rezultatu</u> Liczba uczniów, którzy nabyl kwalifikacje po opuszczeniu program	0 osób	X	0 osób	X	120 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	
	<u>Wskaźnik rezultatu</u> Liczba osób, które zakończyły udział w działaniach kulturalnych, aktywizacyjnych lub edukacyjnych	0 osób	X	0 osób	X	470 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	
P.3.2 Działania wspierające uczenie się przez całe życie	<u>Wskaźnik produktu</u> Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	EFS+
	<u>Wskaźnik produktu</u> Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych	20 osób	31%	0 osób	31%	45 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	
	<u>Wskaźnik produktu</u> Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	20 osób	31%	0 osób	31%	45 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	
	<u>Wskaźnik rezultatu</u> Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	43 osoby	X	0 osób	X	0 osób	X	
P.3.3 Działania wspierające integrację społeczną	<u>Wskaźnik produktu</u> Całkowita liczba osób objętych wsparciem	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	150 osób	100%	0 osób	100%	EFS+
	<u>Wskaźnik produktu</u> Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	0 sztuk	0%	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%	
	<u>Wskaźnik produktu</u> Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	0 osób	0%	150 osób	100%	0 osób	100%	
	<u>Wskaźnik rezultatu</u> Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	0 osób	X	98 osób	X	
P.3.4 Rozwój gospodarstw zielonych	<u>Wskaźniki produktu</u> Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	8 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	EFS+
	<u>Wskaźniki produktu</u> Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie	5 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	
	<u>Wskaźnik produktu</u> Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	8 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	0 osób	100%	
	<u>Wskaźnik produktu</u> Wspierane strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 sztuka	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	0 sztuk	100%	
	<u>Wskaźnik rezultatu</u> Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	8 sztuk	X	0 sztuk	X	0 sztuk	X	0 sztuk	X	0 sztuk	X	0 sztuk	X	

Formularz 3: Budżet LSR				
PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 500 000,00	0	1 117 678,53	3 617 678,53
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	562 500,00	0	0,00	562 500,00
Razem	3 062 500,00	0,00	1 117 678,53	4 180 178,53

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR								
Fundusz	Środki zakontraktowane (w Euro) do:							
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu
EFRR	770 000,00	30,80%	400 000,00	46,80%	0,00	0,00%	530 000,00	68,00%
EFS+	393 000,00	35,16%	369 678,53	68,24%	0,00	0,00%	145 000,00	81,21%
EFRR	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%
RAZEM	1 163 000,00	32,15%	769 678,53	53,42%	0,00	0,00%	675 000,00	72,08%

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR						
Fundusz	Środki zakontraktowane (w Euro) do:					
	31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu
EFRR	800 000,00	100,00%	0,00	100,00%	0,00	100,00%
EFS+	0,00	0,00%	210 000,00	100,00%	0,00	100,00%
EFRR	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%
RAZEM	800 000,00	94,20%	210 000,00	100,00%	0,00	100,00%